

‘Apostel’ Malipingadi

¹ Biabiadi Teopilus, ‘Buku’ negu matamata ugere-lo nge kana moarunga Iesus iemaki be isuletaki nge ugere. Kana iemaki be isuletaki nge matamatanatuka imarangaki-lo ² nibe ilako bong etatabala lang anua-lo lakuaka ipura-lo daga. Ambe etatabala lang anua-lo lakuaka ngapura kana nge Oli Spirit kaiboang nena-lo be ‘apostel’ ne sikeng iandi. ‘Apostel’ ne ngaedi nge nena-la be idoki be inangadi. ³ Imate be imarang nge bong kokoko-tina nena-la be muzi kolo-kolona-lo be nena-la mangata itikingdi be ono kaua ipura ngai moimoi be moauriuri isoaki. Kana ngaedi nge amaridi kulemoadi-oati ilodia-lo be iemaki. ‘Apostel’ ne moarunga nge dite be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge irangakadi. ⁴ Be bong teke diepurari be disoaki-budu be dimoanakonako nge bokai iradi, “Jerusalem anua moaki kapereki noko. Lumaluma maka Tamagu moimoi be irangaki be ngau ambe urangaki nge kamarapungi. ⁵ Maka ma Zon dang-ba ane ka ruku ono tamalinga ane be tamoata be aine irukudi, ata kam masa saringatuka Oli Spirit kulubobi ane rukua-ming dapura.”

Iesus Lang Anua-lo Lakuaka Ipura

⁶ Bong ‘apostel’ Iesus zaiza diepurari be disoaki nge ‘apostel’ ditaguraki be Iesus bokai ditegi,

“Tanepoa, masa bong ngaedia-lo be Israel anu-atanepoa kandi kababe gomuleakadi be nedia-la dapapananuakidi ki?”

⁷ Be Iesus ikatu be bokai iradi, “Bong nangata ki amari nangata kana ngaedi dapura kana nge Tamagu-la ka kana ne, be ngaia-la ka kaiboang nena-lo be iememaki. Be nge bokai ka kam tago kaboadu kamakaua bong nangatanao masa dapura. ⁸ Ata bong Oli Spirit oming-o ngabala masa kaiboang iloming-lo dakauri, be masa mata-ita negu bokana be Ierusalem anua-lo, ege moarunga Zudea kaba-lo be Samaria kaba-lo, be ngalako ege-ege kateka-o nge kamarangaka.”

⁹ Pile ngaedi ipile-doi nge matadia-lo ka diteate be lang-lo ikautaki, be oaru teke isukumi be tago dite. ¹⁰ Isi makara ditui be etatabala lang-lo ditadatadalako nge oaikiki-tina tamoata rua kusi oaoaoadi dinanganangaru nge dipuraru be bokai sakedi-o dituitui.

¹¹ Be bokai dipileru, “Galili tamoata, bakara ka bokai katui be etatabala lang-lo katadatadalako? Tamoata ngae Iesus maka mata-ming-lo be lang-lo bagalako ipura masa bokainatuka-la kateate be lang anua-lo bagalako ipura bokana be kababe ngamule.”

Judas Dumaia

¹² Kana ngaedi muridi nge ‘apostel’ Olib buku dipereki be Ierusalem dilako. Kaba ngaradia-lo be ilako Ierusalem anua-lo nge kaleti ngaua-lo ‘kilomita’ teke. ¹³ Ierusalem-lo dilako nge pera ono disukoaki-lo disili. Pera ngae nge ilo atabalabala-lo ka disukoaki. ‘Apostel’ makara

dipura nge: Pita, Zon, Zems, Endru, Pilip, Tomas, Batolomiu, Matiu, Alpeas natu Zems, Zilot kata ara Saimon, be Zems natu Iudas.

¹⁴ Be bong kokoko nge diepurapurari be aine disukoaki-budu zaiza diraborabo. Iesus tina Maria be taritoka nge rabo ngaradia-lo dipura-pura be. ¹⁵ Be nge bong teke tamoata be aine maka Iesus lama diunani diepurari be disoaki ka Pita itui-rake be ngaradi kana. Tamoata be aine dipura nge kokotangadi '120' bokana. Kodeka Pita bokai ipile, ¹⁶ "Taritokagu, Nanaranga 'Buku' ne bokainatuka be dikalingo: Toira be Debiti ipileba-mua Iudas masa tamoata maka Iesus dauauri kana nge ngamuadi be datagai be Iesus-lo ngalakuakidi. Pile ngaedi nge Oli Spirit ka ipilepile be Debiti aoa-nalo dipusika. ¹⁷ Iudas nge kita kata, bakara nangaia ipura be malipi neda muku ngaemaki kana. ¹⁸ 'Mone' maka Iudas idoki be ono mata ne goalakadi iemaki nge idoki be kateka teke ono izazai. Be nge makara ka nena-la itapai, be dabuliki idodoraki, be isapasi be izampoaki, be boura be tinae dimumuraki. ¹⁹ Tamoata be aine moarunga Ierusalem anua-lo nge kana ngae dilongoraki. Bokai be kateka ngara nge pile nedia-lo bokai ditugani: Akeledama. Pile ngae labu nge bokai, 'Dara Kateka.'

²⁰ "Maka ma 'Buku' ara 'Sam'-lo nge Iudas rangaka bokai digere,

'Pera kana iboadu pereka ngapura be ubana-ba ngaeno. Tamoata tago teke iboadu ono ngasoaki.' (Sam 69:25)

Be takadia-lo nge bokai dieno,

‘Tamoata takaia iboadu kaba ngadoki be malipi ne ngaemaki.’ (Sam 109:8)

²¹ “Bokaibe tamoata teke tanangai be Iudas kaba ngadoki. Tamoata ngae nge bong moarunga Tanepoa Iesus marada isoaki nge ngai zaiza talalale-budu. ²² Bong matamatanatuka Zon tamoata be aine irukurukudi be isulesuledi nibe imai Iesus bagaia ipura be ikautaki nge tamoata bokainaina nge marada-la isukoaki. Tamoata bokainaina ka tanangai kana. Bokai masa ngai mata-ita bokana be masa kita zaiza be Iesus mate-lo be maranga tarangaki.”

²³ Bokaibe tamoata rua dirangakidi be takaia danangai kana. Tamoata ngae-diaru nge Iosep be Matias. Iosep ara takaia Barsabas. Bong alu nge Zastius kana kilaia ipurapura. ²⁴ Kodeka bokai dirabo, “Tanepoa, kaiko ka tamoata be aine moarunga ilodi kukauataki. Tanepoa, bokaibe goitiking-kama tamoata ngae-diaru nge nangata ka kunangai ²⁵ be malipi maka ‘apostel’ bokana Iudas ipereki be kabanatina-lo ilako nge ngadoki.”

²⁶ Dirabo-doi, kodeka ara ngae-diaru nge digere be dizumkaki be takaia direpeki. Ara maka direpeki nge Matias. Bokaibe Matias dokia ipura be ‘apostel’ kulemoa-be-teke zaiza dinangaia-budu.

2

Oli Spirit Ibala

¹ Bong biabia ara ‘Pentekos’ ipura nge tamoata be aine moarunga Iesus lama diunani nge kaba tekedia-lo diepurari be disoaki. ² Makara

nge oaikiki-tina garurui kanabibia tekedi langlo dipurapura be dilongori. Garurui ngaedi nge suri oasa kanabiabia garuringa bokana. Garurui ngaedi dipura nge pera ono disoaki nge disukumia-doi. ³ Kodeka kana teadi eoa pururingadi bokana dita. Kana ngaedi nge ege-ege pera-lo dilako. Kodeka kana ngaedi nediala dienegei be dilako tamoata be aine moarunga makara disoaki nge teke-teke odio dibala. ⁴ Be bong odio dibala nge teke-teke Oli Spirit kai-boang ne ilodia-lo ikauri. Makara nge ambe pile takadia-lo dipilepile. Oli Spirit ka kaiboang iandi be pile takadia-lo dipilepile.

⁵ Makara Ierusalem-lo nge Iuda alu ege-ege kateka-o ka dipura nge disoaki. Tamoata ngaedi nge Moses Mata ne be Iuda mata nedi ditagatagadia-tina uia. ⁶ Be bong garurui ngaedi dilongo nge dipura be makara tamoata be aine Iesus lama diunani disoaki kana dikabuni. Tamoata ngaedi nge dipitilaki-tina be ieboangiramo, bakara di teke-teke nge tamoata maka Iesus lama diunani pile-tina nedialo dipilepile be dilongoridi. ⁷ Iuda tamoata ngaedi nge dipitilaki-tina be panganadi ditatai be bokai dikabakidi, “Nge rakana ipura? Tamoata ngaedi maka dipilepile nge Galili tamoata kaa! ⁸ Ata nge baituka be pile-tina neda-lo dipilepile be talongolongo? ⁹ Kita nge ungguma ngaedi kaa: Patia, Midia, Ilam, Mesopotemia kaba-lonalona, Zudea kabalonalona, Kapadosia, Pontus, Esia, ¹⁰ Prigia be Pampilia, Izip be kaba maka Sairini saringa dieno ege Libia kaba-lo. Be kita alu nge Rom kaa! ¹¹ Kita Rom alu nge Iuda kaa be alu

nge Ungguma Takadi ka Iuda mata nedi tata-gatagadi kaa. Be kita alu nge Krit be Arebia kaa! Ata kita moarunga nge pilengadi pile-tina neda-lo dipilepile be talongolongo! Pile dipilepile nge kana kanabibia Nanaranga iemaki ka dirarangaki!” ¹² Makara nge dipitilaki-tina be aoa-diaba disanganga. Bokai be nedia-la bokai dietegitegi, “Kana ngaedi nge labudi baituka?”

¹³ Ata alu ditaguraki be tamoata be aine lama diuni nge dingengeridi be bokai dipile, “Tamoata ngaedi nge ‘uain’ dising be diboang.”

Pita Pilenga

¹⁴ Kodeka Pita ‘apostel’ kulemoa-be-teke zaiza ituirake be ipi-tina be tamoata be aine moarunga bokai iradi, “Iuda ruangagu be tamoata be aine makare Ierusalem anua-lo kasukoaki. Kama-longora! Kana ngaedi labudi mpasi be kama-longo. Be pile mpile kana nge kamalongo-tina uia. ¹⁵ Keka tago ‘uian’ kising be kiboang, kam ilo-ming dipile bokana. Tago. Maka ma nge isi ‘9 kiloki’ oabunabiabia! ¹⁶ Bokainatuka kamakaua. Kana kaituka dipurapura nge toira-la ‘Propet’ Zoel igere bokana,

¹⁷ “Nanaranga bokai ipile, ‘Bong alalaurituka-lo masa Oli Spirit negu tamoata moarunga odio msuburakaria. Natu-ming moanekadi be ainekadi masa ‘propet’ bokana pile mumuakadi dapilepile. Tamoata amuna neming masa rai-kaba kalingodi daitaita, be kamoangbibia neming masa negu-la be raio kaba ita mianiandi.

- 18 E! Moimoi. Be bong ngaradia-lo masa Oli Spirit negu dududu kanagu moane be aine odio msuburakaria be. Be masa pile mu-muakadi dapilepile.
- 19 Be makatabala lang-lo masa kilala kaiboangdi memaki, be makeruma kateka-o masa kilala negu memaki. Be dara, eoa be kasu matolidi masa dapura.
- 20 Tanepoa Bong ne biabia malamaka otioti ngapura kana masa amari ngaoabubu be kalea masa dara bokana ngadaradara.
- 21 Be bong ngaranao masa tamoata rangguma Tanepoa ara-nao be disinaunau uketadi be muleakadi dapura.’ ” (Zoel 2:28-32)

22 “Kam Israel tamoata kungi-ming kamananga be pilengagu ngaedi kamalongo! Nasaret tamoata Iesus ka mrangaki kana. Ngai moimoi Nanaranga ka idoki be iang-kaming. Be malipi ne nge mangata-tina iememaki be kaita. Ngai luma-nao ka Nanaranga itaguraki be kilala kai-boangdi, kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki be kilala takadiaba nge iememaki. Kam neming-la nge kana ngaedi kakauataki. 23 Nanaranga ne rerenga be kauangana-lo be toira be ilo itekenanai be ipile Iesus masa kam luma-mingo nangaia ngapura. Be ambe kadoki be tamoata muzigoala ememaki luma-dio kanangai be kai kapalapala uauau-o dirokatagaki. Nge kam ma ka kaumoatei! 24 Ata Nanaranga itaguraki be mate-lo be imarangaki. Nge ono mate sururu ne ngairatudi kana ka bokai ibasaki, bakara mate tagona-tina iboadu Iesus ngadokimatei. 25 Maka ma Debiti bokainatuka Iesus irangaki,

‘Bong moarunga nge Tanepoa arogu isukoaki be uteate. Ngai oanagu-lanao ka isukoaki. Bokaibe tago iboadu ilogu ngabukuna.

²⁶ Labu ngaenao ka ilogu iuia-tina be pile moarunga upilepile nge suri-uia pile ka upilepile. Be kaniagu moarunga nge Nanaranga ono unangalako be urapurapu.

²⁷ Bokai ka tago iboadu mariabakagu mate kaba-lo gopereki be ngasoaki. Be malipilipi kanam kusi-rata tago iboadu golikitaki be ngamoapuru.

²⁸ Kaiko ambe zala ono moauringa-lo ilako nge kuitikina, be sakeguo kusukoaki nge kuememaka be surigu diuiauia.’ (Sam 16:8-11)

²⁹ “Taritokagu, nge bokai nge bokai kamakaua. Bong Debiti pile ambe upile ngaedi ipile nge tago nena-la ka irangaki! Tago. Maka ma ngai ambe imate be kumraka ipura be poda isi kaituka makare sakedao ieno. ³⁰ Moimoi ngai ‘propet’ kata. Be pile moimoi be Nanaranga irai nge ikau-ataki. Nanaranga pile tago tototo ane be Debiti irai masa tubu teke alauri ngaia-la bokana anu-atanepoa biabia ngapura. ³¹ Nanaranga rakana ngaemaki kana nge Debiti ita-doi. Bokaibe Kristus mate-lo be maranga nge bokainatuka irangaki, ‘Tago mate kaba-lo pereka ipura. Be kusi tago imoapuru.’ ³² Nanaranga ambe Iesus-tina ngae ka mate-lo be imarangaki. Be keka nge mata-ita ne bokana. ³³ Nanaranga ambe Iesus idokiteteki eta-tina be kaba aradi bibiatuka oana-nao inangai, be itaguraki be Oli Spirit idoki be iani. Oli Spirit ngae nge Tama toira be moimoi be irangakani. Bokaibe kana kaituka-tina kaita

be kalongo nge Iesus lumaluma ne omaio isuburakiria ka kate be kalongoraki. ³⁴ Moimoi Debiti nena-la lang anua-lo tago ilako, ata bokai ipile, ‘Nanaranga Tanepoa itaguraki be Tanepoa negu bokai irai: Makare kaba aradi bibiatuka oana-guo gosoaki,

³⁵ nibe erekei nem mduaposakidi be ae salangaka nem bokana aem babadi erumadi mnangadi.’ (Sam 110:1)

³⁶ “Bokaibe Israel tamoata be aine moarunga bokai kamakaua: Iesus ma maka kam kai kapalapa-pala uauau-o karokatagaki nge ka Nanaranga iemaki be Tanepoa be Kristus ipura!”

³⁷ Bokaibe bong tamoata be aine pile ngaedi dilongo nge ilodi dibuku-tina be Pita be ‘apostel’ takadi bokai diradi, “Tarito, masa rakana gae-maki?”

³⁸ Be Pita itaguraki be bokai iradi, “Kam teke-teke moarunga nge muzigoala neming kamarokaki be Iesus Kristus ara-nao be ruku ono tamalinga ane rukua-ming dapura. Bokai masa Nanaranga muzigoala neming ngarokaki, be Nanaranga lumaluma ne Oli Spirit nge kamadoki.

³⁹ Maka ma Nanaranga pile moimoi be iemaki nge kam be natu-ming be tamoata kasau kabalolo disoaki ka iemaka-kaming. Nge kam-ma maka Nanaranga neda Tanepoa ikilakaming-re!”

⁴⁰ Pita mangmang bokai iungdi kodeka pile kokoko takadi ane be bokai iakorodi, “Neming-la kamauketi-kaming be masa sururu bibia tamoata muzingadi goalakadi ngaedi kaituka disoaki dadoki kana nge kamairatudi.” ⁴¹ Bokaibe tamoata kokoko-tina pile ngaedi lama diungdi be

Iesus ara-nao be rukuadi dipura. Be amari ngarana-lo nge ‘3,000’ tamoata be aine ditaguraki be Kristus ungguma ne disilidi. ⁴² Be tamoata be aine ngaedi nge bong kokoko ‘apostel’ zaiza disukoaki-budu be sulengadi dilongolongo, be soaki-uia muzi be moanako ono Iesus ilodi dianiani kana * be rabo ono soaki-uia dokinga nge diememaki.

Tamoata Lama Diuni Soakingadi

⁴³ Kilala kaiboangdi be kilala takadia-ba nge kokoko-tina ‘apostel’ diemaki. Bokaibe tamoata be aine moarunga nge dipitilaki-tina be dik-abakidi. ⁴⁴ Tamoata be aine lama diuni moarunga nge disukoaki-budu be kana nedi moarunga nge dinegenege-budu. ⁴⁵ Kateka nedi be kana nedi takadi kaoa ka ‘mone’ odio didoki nge ‘mone’ ngaedi nge danega. Be ‘mone’ ngaedi nge tamoata naita rakana tekena-lo itukura nge dani, ira ireretaki datagadi be dani. ⁴⁶ Izamaizama nge Nanaranga pera nena-lo uko teke bokana diepurapurari. Be pera kandia-lo nge dimoanakonakobudu. Moanako nedi nge suri-uia be ilouia-lo be diememaki. ⁴⁷ Nanaranga dirakerakeaki, be tamoata be aine takadi ditetedi nge dimakarakaradia-tina. Be bong moarunga nge Tanepoa idumadumadi be tamoata be aine ambe uketadi dipurapura nge isilisiliakidi.

3

Tamoata Tapou Matedi Adoraka Ipura

* **2:42:** Inggilisi pile-lo nge “Communion” kana dipile.

¹ Bong teke rairai, amari ambe siriki tolianao bokana nge Pita be Zon dilakoru Nanaranga pera nena-lo be daraboru kana. Nge rabo bong ka makara dilakoru. ² Makara Nanaranga pera nena-lo nge babaduadua biabia teke ieno ara “Kulanglang,” be tamoata teke tapou matedi nge makara isoaki. Tamoata ngae nge natumuku-tina be tapou matedi. Bokaibe izamaizama makara dieleluaki be tamoata Nanaranga pera nena-lo dilakolako nge ‘mone’ isinaunaudi. ³ Bong Pita be Zon ite-diaru ambe dasiliru kana nge ‘mone’ isinau-diaru. ⁴ Isinau-diaru nge diaru adoadola didedeiaru be Pita bokai ipile, “Godedekamairu!” ⁵ Pita bokai ipile bokana tamoata ngae nge idede-diaru. Ilo ipileni masa kana teke daniaru. ⁶ Ata Pita bokai irai, “Ngau ‘mone’ negu tago, ata kana ienona masa miangko. Nasaret tamoata Iesus Kristus ara-nao be uraiko gotui be goalalale!”

⁷ Kodeka luma oana-nao idauraki be idumai be ituirakarake. Tamoata ngae ituirake nge oaikikitina ae be kuzubu dikai. ⁸ Be inaulaki be aena-nao itui, kodeka makara be ialalale. Kodeka Pita be Zon itaga-diaru be Nanaranga pera nena-lo disilito. Bong disilisilito nge tamoata ngae itaguraki be ialalale, inokunoku be Nanaranga irakerakeaki be disilito. ⁹ Be tamoata be aine kokoko-tina makara disoaki nge dite ialalale be Nanaranga irakerakeaki. ¹⁰ Be bong dikilalangi ngai ka “Babaduadua Kulanglang”-lo isukoaki be isinaunau nge dipitilaki-tina kana ngae bokai ipurani.

¹¹ Kodeka tamoata sinaunau adoraka ipura

nge itaguraki be Pita be Zon idokimate-diaru be makara Nanaranga pera ne ege “Solomon Sumasuma” ne kana ditugani kana-lo dituituito. Makara nge tamoata be aine makara disoaki nge dipitilaki-tina be dipanana be dipura makara “Solomon Sumasuma” nena-lo. ¹² Bong Pita tamoata be aine itedi nge bokai ipile, “Israel tamoata, bakara ka kana ngae kate be kapitilaki? Bakara ka bokai kadededekamairu? Ilo-ming dipile nge kaiboang nemairua-lo, ki Nanaranga mata-nao kiadoru ka tamoata ngae kiemakiaru be ialalale? Tago-la! ¹³ Ngena Abaram, Aisak be Zekop Nanaranga nediato be tamada be tubuda Nanaranga nedi ka malipilipi ne Iesus ara biabiatuka iani, be ono tamoata ngae iuia. Iesus ma maka kadoki be erekei luma-dio kanangai be umoatea ngapura kanana-re! Be bong Pailot aro tuiraka ipura nge Pailot ilo itekenanai be ngarubetaki kana, ata kam kataguraki be lili-be-matanao kaolitaki be kasegeaki. ¹⁴ Tamoata maka Kusi Rata be Adoadona-tina nge ka kasegeaki be kasumoala be tamoata maka tamoata takadi iumoatemoatedi nge Pailot irubetaki be iang-kaming. ¹⁵ Bokaibe tamoata maka tamoata moarunga moauriuri soaki-lo ilakulakuakidi nge kaumoatei. Ata Nanaranga itaguraki be mate-lo be imarangaki. Be keka nge kana ngae mata-ita ne. ¹⁶ Be nge lama uninga-lo be Iesus ara-nao ka tamoata ngae kam kakauataki be makare kateate nge Nanaranga kania iaka-kaidi. Nge Iesus ara kaiboang nena-lo be lama uninga maka Iesus-lo ieno ane ka Nanaranga tamoata tapou matedi nge iaka-uiaki

be ambe iuia-doi, neming-la mata-ming-lo kate bokana.

¹⁷ “Taritokagu, kodeka bokai kamakaua. Ngau ukaua kana maka tamoata neming bibia zaiza be Iesus kabasakini nge ilo-ming tago kalele-naki noko kaemaki. Ramoramo-ba ka kamuzi. ¹⁸ Maka ma toira-tina be Nanaranga itaguraki be ‘propet’ ne aoa-dialo be ipile Kristus ne masa sururu bibia ngadoki be ngamate. Be Nanaranga ambe bokainatuka-la ka imuzi be ono pilenga ngaedi dikalingo. ¹⁹ Bokaibe muzigoala neming kamarokaki be Nanaranga kamatalari. Bokai masa Nanaranga muzigoala neming ngarokakile-ming be ilo-ming ngaka-goazadi. ²⁰ Bokai kamuzi masa Tanepoa-lo kai boang oauoau kamadoki be ono kamasiombe be ilo-ming dakarai. Bokai masa Nanaranga ngataguraki be Iesus nganepi be iloming-lo ngasukoaki. Maka ma Iesus ka toira be kam kanabe nangaia ipura ngai ka Kristus. ²¹ Ata kaituka-tina masa lang anua-lo ngasukoaki nibe Nanaranga kaba kana moarunga ngaemaki be oauoau dapura, toira-la ‘propet’ ne kusidi-ratadi aoa-dialo ipile bokana. ²² Maka ma Moses bokai ipile, ‘Nanaranga neming Tanepoa masa mara-ming ka tamoata-tina neming teke nganaguraki be ‘propet’ ngau bokana ngapura. Pile moarunga ira-kaming nge kamalongori. ²³ Tamoata naita pilenga tago ilongo masa rokaka ngapura be Nanaranga tamoata ne ngaperekidi be tago maradi ngasukoaki.’ ²⁴ Be moimoina-tina ‘propet’ moarunga Samuel-lo be imai pile nedi dieno nge bong kaitukatuka nge dirangakidoi. ²⁵ Nanaranga pile moimoibe ‘propet’ ne iran-

gakidi nge kam Iuda ka iemaki-kaming, be taoa ne toira tubu-ming zaiza iemaki nge kam zaiza be neming-budu. Abaram-la irai bokana, ‘Natum be tubum-lo ka tamoata be aine moarunga kateka-o maroudi kana.’ ²⁶ Bokai be bong Nanaranga itaguraki be Malipilipi ne inangai be inepi nge kam Iuda-lo ipura mua. Ono ngamarou-kaming be muzi neming goalakadi kamarokaki kana ka inepi be kam-lo ipura mua.”

4

Pita Be Zon Iuda ‘Kansolo’ Nedi Arodi Dituiru

¹ Pita be Zon nge isi dipilepile-lanaru be tamoata Nanaranga ditabatabai, tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi pangana nedi be Sadiusi dipura. ² Di nge namadi dira-tina, bakara ‘apostel’ nge tamoata be aine moarunga disulesuledi Iesus ambe mate-lo be imarang. Bokai disulesuledi nge ono dipilepile matemate moimoi iboadu mate-lo be damarang. ³ Bokai be ditaguraki be Pita be Zon diuauri-diaru be uaura pera-lo dinanga-diaru. Ambe rairaituka ka diuauri-diaru bokana makara uaura pera-lo disoakiru be izama. ⁴ Ata tamoata be aine maka pile ngaedi dilongo nge kokoko-tina Iesus lama di-unani. Bokai be kokotangadi irake-tina ‘5,000’ moarunga.

⁵ Izama nge Iuda tamoata nedi dimuamua, tamoata nedi bibia be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge Ierusalem-lo diepurari be dik-abuni be disoaki. ⁶ Tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi ara Ananias be Kaiapas,

Zon, Aleksanda, be Ananias dara ne takadi Nanaranga ditabatabai nge makara maradi disoaki. ⁷ Kodeka Pita be Zon nge dikeliaki-diaru be tamoata bibia ngaedi arodi dituiraki-diaru be bokai ditegi-diaru, “Kaiboang nangatadi ki naita aranao ka kana ngae kaemakiaru?”

⁸ Makara nge Oli Spirit kaiboang ne Pita ilonalo dikauri be Pita itaguraki be bokai iradi, “Iuda tamoata nedi kamuamua be tamoata bibia! ⁹ Tamoata tapou matedi muzi iauia emakani ipura be baituka be aka-uiaka ipura kana ka kaituka kakila-kamairu nge ¹⁰ bokai kamakaua Israel tamoata be aine moarunga zaiza: Tamoata ngae makare aro-ming ituitui nge Nasaret tamoata ara Iesus Kristus ara-nao ka aka-uiaka ipura be ambe iuia-doidoi. Iesus-ma maka kam kai kapalapala uauau-o karokatagaki, be ngai ka Nanaranga mate-lo be imarangakia-re! ¹¹ Iesus ka Nanaranga ‘Buku’ ne bokai dirangaki, ‘Ariri maka kam pera kelikeli kasegeaki ka pera kaiboang ne.’ (Sam 118:22)

¹² “Nanaranga tago masa tamoata takaia aranao be tamoata moarunga ngauketidi. Tagola. Iesus-la ara-nao ka masa ngauketidi. Bokai kamakaua: Lang eruma nge ara maka tamoata buleakidi dipurapura nge tago takaia ieno be ono masa Nanaranga ngauketi-kita. Tagola!”

¹³ Bong tamoata bibia ngaedi kaba bokai dita Pita be Zon nge tamoata-ramoba kaoa be sule bibia-lo tago dilakoru, ata tago taburi-diaru dira be pile dikaturu nge dipitilaki-tina. Makara nge ilodia-lo dikaua tamoata ngae-diaru nge Iesus zaiza dialalale-budu. ¹⁴ Bokai be masa ba sesu

dapile! Maka ma tamoata tapou matedi adoraka ipura nge makara maradi ituitui! ¹⁵ Kodeka dinepi-diaru be eluku dilakoru be rubedia-ba disoaki be bokai dietegi, ¹⁶ “Tamoata ngaedi masa bakara tabasakidi? Tamoata moarunga makare Ierusalem anua-lo nge dikaua tamoata ngae-diaru kilala kaiboangi biabia-tina kata ka diemakiaru. Be kita neda-la tago taboadu tapile-ra kana ngae tago diemakiaru! ¹⁷ Ata ono pile ngaedi tababaridi be tago iboadu tamoata be aine maradi kaba dalaba kana nge tapile-kaidi be moaki sesu kaba Iesus ara-nao be tamoata teke pile diraiaru.”

¹⁸ Kodeka Pita be Zon dikeliaki-diaru be disiliru be pile kakai ane be bokai dira-diaru, “Moakina-tina sesu Iesus ara-nao be kapileru ki kasuleru.”

¹⁹ Ata Pita be Zon dikaturu be bokai dipileru, “Neming-la be kamaliliti be kamakaua mata nangata ka Nanaranga mata-nao iado. Pilenga-ming gatagatagadi ki Nanaranga pilenga gatagatagadi? ²⁰ Maka ma keka nemai-la be kana kita be ki-longoraki! Bokai be gararangaki-la kana. Tago iboadu gamanaua.”

²¹ Makara be tamoata bibia ngaedi ditaguraki be pile kaiboangdia-tina ane dibabari-diaru be dirubetaki-diaru be dialaleru. Tamoata bibia ngaedi tago dikaua masa baituka be sururu dan-diaru, bakara tamoata be aine moarunga nge kana ipura ngae dite be ambe Nanaranga dirakerakeaki. ²² Tamoata maka kilala kaiboangi ono emaka ipura nge barasi ne ambe kulemoadi-oati iuasadi.

Tamoata Be Aine Lama Diuni Dirabo

23 Pita be Zon rubetaka-diaru dipura nge oaikiki-tina dialaleru be tamoata be aine nedarua-lo dilakoru be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda bibia nedi baituka dira-diaru nge diradi. 24 Be bong tamoata be aine ngaedi pile ngaedi dilongo nge ilodi dietekenanai be malonga teke bokana be Nanaranga bokai dirabo, “Tanepoa, kaiko ka lang be kateka be makasi kuemaki. Be kaiko ka kana moarunga lang-lo, kateka-lo be makasi-lo dieno nge kuemaki. 25 Oli Spirit nem kaiboang nena-lo be malipilipi kanam, tubuma Debiti kurai be bokai ipile,

‘Bakara ka Ungguma Takadi ilodi didududui-tina? Bakara ka tamoata takadi dirabaraba, ata rabangadi tago dikalingolingo?’

26 Anuatanepona moarunga kateka-o koai kana be dikatiuanauana, be tamoata bibia moarunga nge diekapokapotaki be Tanepoa diduaduai, be Kristus ne diduaduai.’ (Sam 2:1-2)

27 “Moimoina-tina Erot be Ponsius Pailot ditagurakiru be Ungguma Takadi be Israel tamoata zaiza anua ngaena-lo diepurari be pile dipali be malipilipi nem kusi rata Iesus nge diumoatei. Malipilipi nem ngae ka kuburengi be Kristus kunangani. 28 Diepurari be nem rerengam be kaiboang nem-lo kana moarunga matamata be kurangaki dapura kana nge diemaki. 29 Tanepoa, kodeka pile nedi ono diakataburi-ra-kama nge ilom ngandi be malipilipi kanam goakakai-kama be pilengam ramoramo mangata gapilepile. Moaki

taburima dirara be kipilepile. ³⁰ Kodeka lumam gonanaraki be moremore odio gonangaria be dauia. Be kilala kaiboangdi be kilala kaiko-la kuboadu goemaki nge malipilipi nem kusi-rata Iesus ara-nao be goememaki.”

³¹ Dirabo-doi nge kaba odio diepurari be disoaki nge kaikai-la dimoakusu. Be Oli Spirit ilodia-lo ikauri be kaiboang didoki be ono Nananaranga pilenga tago taburi-ra-lo be mangata dirarangaki.

Tamoata Be Aine Lama Diuni Kana Nedi Die-negei

³² Tamoata be aine Kristus lama diunani nge ilodi tekedia-doi be kana tekedia-doi ilodi dianiandi. Kana nedi moarunga nge dinegenegebudu. Tago teke ipile kana ne nge nena-la rube. Tamoata teke kana ne nge di moarunga nedia-budu. ³³ Be kaiboang bibia-tina ane be mata-ita bokana be ‘apostel’ ditagutaguraki be Tanepoa Iesus matenga be mate-lo be maranga nge mangata dirarangaki. Bokaibe Nananaranga itaguraki be marou bibia-tina iandi be kana moarunga-lo nge diboadu-tina. ³⁴ Tamoata moarunga lama diuni nge kana moarunga-lo diboaduboadu-tina. Tago teke kana tekena-lo itukurakura. Tamoata be aine maka pera ki uma nedi otioti nge dataguraki be kana nedi ngaedi ane ‘mone’ dadoki, be ‘mone’ ngaedi dadoki be dalako ³⁵ be ‘apostel’ dandi. Be ‘apostel’ ‘mone’ ngaedi dadoki be tamoata maka kana tekena-lo itukura nge dani. Tago ramoramo-ba dinegenege. Ira-lo itukura-la ka datagadi be dani.

³⁶ Bong teke nge Libai kata Saiprus-lo neki-aka ipura ara Iosep, ata ‘apostel’ nge Barnabas kana dikilakilai (ara Barnabas nge labu Grik pile-lo bokai “Tamoata maka tamoata takadi iaka-kaikaidi.”) ³⁷ itaguraki be uma ne teke ane ‘mone’ idoki, be ‘apostel’ luma-dio isalangaki.

5

Ananias Be Sapira

¹ Tamoata teke isoaki ara Ananias. Roa ara Sapira. Bong teke Ananias itaguraki be uma ne teke ono ‘mone’ idoki. ² Be ‘mone’ idoki ngaedi nge alu idokimatedi be aluna-ba ‘apostel’ iandi. Ata iaoli be ipile-ra nge ‘mone’ surikadi. Bokai imuzi nge roa Sapira ikaua! ³ Bokai-be Pita itaguraki be Ananias bokai irai, “Ananias, bakara ka Satang kulikitaki be ilom-lo isili be Oli Spirit kubolesi be ‘mone’ uma nem-lo kudoki nge alu kudokimatedi? ⁴ Matamata uma ngara tago isi ono ‘mone’ kudoki nge nem! Be alauri ono ‘mone’ kudoki nge ‘mone’ nem! Tago tamoata takaia ne. Nge bakara ka ilom-lo be boli mata ngaedi kuemaki be kana bokainaina kuemaki? Nge tago tamoata ka kubolesidi. Nge Nanaranga ka kubolesi!” ⁵ Ananias pile ngaedi ilongo nge oaikiki-tina itapuloria be imate. Tamoata be aine moarunga kana ngae ruku dilongo nge taburidi dira-tina. ⁶ Kodeka tamoata amuna alu disili be Ananias mate disukumi be eluku dibagalako be dikumraki.

⁷ Uanana muku disalaga* nge roa Sapira isili, ata tago ikaua rakana ipura. ⁸ Makara nge Pita

* 5:7: Inggilisi pile-lo nge ‘hour’ toli.

itaguraki be bokai irai, “Goraia, ‘mone’ ngaedi nge moarunga-doi roam kamru uma nemingru katunga bokana ki alu isi dieno?”

Be Sapira ikatu be bokai ipile, “E! Nge surikadia-re!”

⁹ Kodeka Pita itaguraki be bokai irai, “Bakara ka kasumoalaru be Tanepoa Oli Spirit ne katoiaru? Tamoata roam dikumraki kaituka-tina makara babaduadua-lo dituitui. Kaiko masa dabaziko be eluku dalakuakiko!”

¹⁰ Pita bokai ipile nge aine ngae oaikiki-tina Pita ae-nalo itapuloria be imate. Tamoata amuna disili be dite imate nge eluku dibazialako be roa Ananias zagenao dikumraki. ¹¹ Moarunga ‘sios’-lo be tamoata be aine takadi kana ngae dilongoraki nge taburidi dira-tina.

‘Apostel’ Tamoata Kokoko-tina Diadorakidi

¹² Makara be ilako nge ‘apostel’ kilala kai-boangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge kokoko-tina tamoata be aine maradi diememaki. Ata tamoata be aine Kristus lama diunani nge bong kokoko makara Nanaranga pera ne ege ara Solomon Sumasuma nena-lo diepurapurari. ¹³ Moimoi tamoata be aine takadi nge tamoata be aine maka lama diuni nge atabala-tina dinanganangadi, ata ‘apostel’ kai-boang nedi dimatakuri be tago teke idainakidi.

¹⁴ Bokai be moimoi tamoata be aine ngaedi ‘apostel’ dimatatakuridi, ata kokoko-la be Tanepoa lama diununani, be dilakolako be tamoata be aine maka lama diuni nge disilisilidi be kodeka ono uareadia-lo dikokoko-tina. ¹⁵ Makara nge

moarunga-tina ‘apostel’ kana diememaki nge dilongoraki. Bokaibe moremore dieleluakidi be zala bibia-lo bagi ono enonga-o be zirapu-o dinanganangadi be ono Pita luma odio nganganangaria be ngaka-uiauiakidi kana. Aludi luma tago odio inangaria nge ilodi bokai dinangananga: zala-lo ialalale be anunuka mukunaba odio idum-ra dauia. ¹⁶ Bokaibe tamoata be aine dum bibia-tina anua Ierusalem saringa dieno-lo nge dipurapura. Be moremore nedi be tamoata mariaba goalakadi dibagabagadi nge dieleluakidi, be moarunga dipurapura nge akauiakadia-doi dipura.

‘Apostel’ Sururu Bibia Didoki

¹⁷ ‘Apostel’ nge ambe aradi dilabalaba-tina. Bokaibe tamoata Nanaranga ditabatabai biabi-atuka nedi ruanga moarunga zaiza nge ‘apostel’ diuanamdi. Tamoata biabia ngae ruanga ngaedi nge Sadiusi kaoa. ¹⁸ Kodeka ditaguraki be dipile be ‘apostel’ uauradi dipura be uaura pera tamoata giriki ememaki moarunga nedialo dinangadialako. ¹⁹ Ata oabubu ngarana-lo nge Tanepoa ‘enzel’ ne teke ipura be uaura pera babaduadua ne iuasari be ipasikidi. ²⁰ Be bokai iradi, “Kamalako Nanaranga pera ne aro kamatui be soaki oauoau ngae nge ere-moarunga be kamarangaki.” ²¹ Bokaibe anua izama nge pile ngaedi ditagadi be dilako be Nanaranga pera ne aro be tamoata be aine disulesuledi.

Ata tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi ruanga zaiza nge tago dikaua. Ditaguraki

be Iuda tamoata nedi bibia moarunga Iuda ‘Kansolo’ nedia-o disoaki nge dikeliakidi be dipura. Dipura-doi, kodeka dipile be ‘apostel’ uaura pera-lo disoaki nge dabagadi kana. ²² Ata bong katonga-oaoa dilako uaura pera-lo nge ‘apostel’ tago makara disoaki be ditedi. Bokai be dimule be Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo bokai dipile, ²³ “Kai, kilako uaura pera-lo nge onotana-tina uia ipura be ieno, be tamoata narinari nge babaduadua moarunga-lo dinari-tina uia be disoaki be kitedi. Ata bong babaduadua kiuasari be kisili nge tamoata tago teke kite.” ²⁴ Tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi pangana nedi be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi pile bokai dilongo nge diboang-tina be bokai dipile, “Nge masa baituka?”

²⁵ Kodeka tamoata teke isili be bokai iradi, “Kamalongo! Tamoata-ma maka uaura-lo kanangadi ka eluku Nanaranga pera ne aro ditui be tamoata be aine disulesuledi!” ²⁶ Pile bokai dilongo nge tamoata Nanaranga pera ne dinarinaringi pangana nedi nge tamoata ne bibia zaiza be dilako be ‘apostel’ dibagadi be disiliakidi. Ata malielieba be dibagadi, bakara taburidi dira tamoata be aine masa patu oti daungdi takana.

²⁷ ‘Apostel’ dibagadi kodeka didokidi be Iuda ‘Kansolo’ nedi arodi dituirakidi be tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi nge bokai itegidi, ²⁸ “Keka kaikai-tina kira-kaming moakina-tina kababe ara ngaenao be kasulesule! Ata kaba kamaita! Sulenga-ming ambe ege-ege Ierusalem anua-lo dilako, be ambe kapipi be matenga ngaedi nge moatubu nedi keka gabazidi kana!”

²⁹ Makara nge Pita be ‘apostel’ takadi dikatu be bokai dipile, “Keka Nanaranga-la ka pilenga gatagatagadi kana. Tago tamoata-ramo pilengadi! ³⁰ Tamada be tubuda Nanaranga nedi ka Iesus mate-lo be imarangaki. Kam ka Iesus kai-o karokatagaki be imate. ³¹ Be Nanaranga itaguraki be tanepoa-natu be Uketiketi bokana atabalatina oana-nao inangai, be Israel ngadumadi be ilodi dabuiri be masa Nanaranga muzigoala nedi ngarokakiledi. ³² Keka nge mata-ita ne bokana. Tago kekai-la ka mata-ita ne. Oli Spirit be! Oli Spirit ngae ka Nanaranga lumaluma ne, be tamoata maka Nanaranga pilenga dilongolongo be ditagatagadi nge ianiandi.”

³³ Tamoata bibia Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo disoaki pile ngaedi dilongo nge namadi diratina. Bokai be direre ‘apostel’ umoateadi dapura. ³⁴ Ata teke nedi ara Gamaliel nge ituirake be ipile be ‘apostel’ didokidi be eluku dilakuakidi. Gamaliel nge Parasi kata, be ngai nge tamoata Moses Mata ne disulesuletaki kata. Bokai be tamoata moarunga nge dimuamuakia-tina. ³⁵ ‘Apostel’ eluku dilako nge Gamaliel itaguraki be bokai ipile, “Israel tamoata! Eke! Tamoata ngaedi bakara kamabasakidi kana nge ilo-ming kamalolenaki-tina uia noko! ³⁶ Noranetuka-ba nge tamoata teke ara Teudas ipusika be nena-la irangaki ngai ara otiti kata. Be tamoata be aine ‘400’ moarunga ditaguraki be ditagai. Ata umoatea ipura nge tagataga ne digalalai-ramo. Bokai be kana imarangaki ngae nge ileua-ramoba. ³⁷ Alauri nge Galili tamoata ara Iudas itaguraki be bong tamoata be aine moarunga uareadi

dipurapura nge tamoata alu imuadi be eung biabia teke dimarangaki. Ngai bokai, umoatea ipura nge tagataga ne moarunga diratu-ramo. ³⁸ Bokaibe kana ngae kaituka-tina ipurapura nge ngau bokai mangmang mung-kaming kana: tamoata ngaedi kamalikitakidia-ba. Moaki sesu ba kabasakidi. Labu nedi ono kana ngae diememaki be dimalipilipi tamoata-ramolo ka ipura nge masa ngaleua-ramoba. ³⁹ Ata kana ngae Nanaranga-lo ka ipura nge tagona-tina iboadu kamamambuaki. Masa neming-la kamate-kaming nge Nanaranga ka kaduaduai.”

⁴⁰ Gamaliel bokai ipile nge Iuda ‘Kansolo’ nedi ilodi ibagabuiiri be pilenga dilongo. Kodeka ‘apostel’ dikeliakidi disili be dirautotokidi be bokai diradi, “Moakina-tina kaba Iesus ara-nao be kapilepile.” Makara be dilikitakidi be dialale.

⁴¹ Bong ‘apostel’ Iuda ‘Kansolo’ nedi diperekidi be dialalale nge suridi diuia-tina, bakara Nanaranga ambe irangakidi di diboadu-tina Iesus ara-nao be maia dadoki. ⁴² Be izamaizama Nanaranga pera ne aro be pera-pera-lo nge Pile Uia ngae bokai disulesuletaki be mangata diran-garangaki Iesus ka Kristus.

6

Tamoata Lima-rua Dinangadi

¹ Bong ngaradia-lo nge tamoata be aine kokoko-tina dipurapura be ‘apostel’ tagataga nedi dipura. Bokaibe Iuda maka Grik pile dipilepile nge ditaguraki be Iuda anua-marau zaiza diebulo. Iuda maka Grik pile dipilepile nge dipile-ra narenare nedi tago adorakadia-uia dipurapura

be kangkang izamaizama dinegenege nge tago sesu dianiandi. ² Bokai be ‘apostel’ kulemoa-be-rua ditaguraki be tagataga moarunga dikeliakidi be bokai dipile, “Nge tago iuia kangkang nege muzi nge Nanaranga pilenga mangata rangakadi dazonadi. ³ Tarito, bokai be tamoata lima-rua maraming kamanangadi be kangkang da-negenege. Tamoata bokainaina nge kauatakadi dapura Oli Spirit ilodia-lo ikauri be kua bibia dienodi. Be keka masa malipi ngaedi gadoki be lumadi-o gananga. ⁴ Bokai masa keka malipi-la ngaedi iloma daniandi: rabo be Nanaranga pilenga mangata rangakadi.”

⁵ ‘Apostel’ pile bokai ditongaki nge moarunga pile ngaedi ilodi diuiataki. Bokai be tamoata teke lama iunia-tina be Oli Spirit ilona-lo ikauri ara Stepan nge dinangai. Be takadi Stepan zaiza dinangadia-budu nge Pilip, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas be Nikolaus. Nikolaus nge Antiok tamoata kata, be ngai nge Ungguma Takadi kata ka ilo buira ipura be Iuda mata nedi itagatagadi. ⁶ Kodeka tamoata lima-rua ngaedi nge didokidi be ‘apostel’-lo dilakuakidi. Be ‘apostel’ ditaguraki be Nanaranga diraboi be lumadi odio dinangaria be ono Kristus malipi ne daememaki kana.

⁷ Bokai be Nanaranga pilenga nge ege-ege dilako be dilako-la be dieno. Be ‘apostel’ tagataga nedi Ierusalem-lo nge ikoko-la be ieno, be oaikiki-la be dikoko-tina. Makara nge tamoata Nanaranga ditabatabai nge kokoko-tina lama diuni be lama uninga ngae nge ditagatagai.

Stepan Dokimatea Ipura

⁸ Nanaranga marou ne tadokidoki-ba be kai-boang ne nge Stepan-lo dikauri. Bokai be kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge tamoata be aine moarunga maradi iememaki. ⁹Ata tamoata alu ditaguraki be diduai. Tamoata ngaedi nge alu pera ono serereinga ara “Tamoata Ruberubetaki”-lo ka dipura, alu nge Iuda kaoa Sairini be Aleksandria anua-lo disukoaki, be alu nge Silisia anua be Esia kabalonalona kaoa. Makara nge Stepan zaiza diegore, ¹⁰ata Oli Spirit itaguraki be Stepan kua bibiatina iani be bong ipilepile nge tago iboadu dare-balaki. ¹¹Makara nge tamoata ngaedi ditaguraki be komangaba-lo be tamoata alu ‘mone’ ane dizazadi be pile kaiboangdi Stepan ono bokai diunglako, “Keka Stepan kilongori Moses be Nanaranga odioruo imanai!”

¹²Bokai dimuzi be ono tamoata be aine moarunga, be Iuda tamoata nedi bibia, be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki nge diemakidi be ilodi dikauborua-ramo. Bokai be dipura be Stepan didokimatei be Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo dilakuaki. ¹³Be ditaguraki be tamoata alu dinangadi be mata-ita bokana be boli-pile bokainatuka Stepan ono diunglako, “Tamoata ngae nge izamaizama edua pile Nanaranga pera ne rata ngae be Moses Mata ne odio iununglako. ¹⁴Keka kilongori bokai ipile Nasaret tamoata ara Iesus masa pera ngae ngagamani, be kita Iuda mata neda Moses iang-kita be dimai nge ngabuiri.”

¹⁵Ata tamoata bibia moarunga Iuda ‘Kansolo’

nedi-o disoaki Stepan didedematei nge lili ‘enzel’-ba bokana dita.

7

Stepan Iuda ‘Kansolo’ Nedi Iradi

¹ Kodeka tamoata Nanaranga ditabatabai biabi-atuka nedo itaguraki be Stepan bokai itegi, “Pile ngaedi omo diunglako nge moimoi ki tago?”

² Be Stepan ikatu be bokai ipile, “Taritokagu be tamagu, kamalongora! Tubuda toiraira Abaram isi Mesopotemia kaba-lo isoaki be Nanaranga kaiboang ne malamakadi otio nge ipurakani. Bong ngaradia-lo nge tago isi Aran kaba-lo ilako. ³ Makara nge Nanaranga bokai irai, ‘Kaba nem be dara nem goperekidi be kateka ngau mitikiniko kanana-lo golako.’

⁴ “Bokai be Abaram Kaldea kaba ipereki be Aran-lo anua idoki. Alauri Abaram tama imate nge Nanaranga itaguraki be Abaram inepi be kateka kaituka ono kasoaki-lo ipura. ⁵ Be bong makare ipura nge kana tago teke iani be ne bokana inemi. Tago-la. Kateka muku labatinga ae-baba bokana ngani be nganemi nge tago-soaso! Ata Nanaranga moimoibe irai ngai be tubu ne alauri masa kateka ngae danemi. Moimoi bong ngaradia-lo nge Abaram isi natu tago be. ⁶ Nanaranga Abaram bokainatuka irai, ‘Tubu nem alauri masa dalako kateka takana-lo be akerengadi bokana kateka tago nedo da-soaki. Be masa dududu bokana dasukoaki be mata goalakadi oti dababasakidi nibe ‘400’ barasi damanubu. ⁷ Ata ngau masa ungguma nangata dududu kana bokana disoaki nge sururu miani.

Be alauri masa kaba ngaradi dapereki be makare be darakeaka.’ ⁸ Makara be sumoala ono taoa emaka nge teke diemakiaru. Sumoala ngae kilala ne nge kusi korototoka mata. Be alauri nge Nanaranga itaguraki be natu moane teke Abaram iani ara Aisak. Bong natu ngae nekiaka ipura be amaridi lima-toli dilako nge Abaram itaguraki be natu kusi ikorototokani. Alauri nge Aisak natu teke ipura ara Zekop, be Zekop ineki be natu kulemoa-be-rua dipura. Natu ngaedi ka kita ungguma Israel tamada aradi bibia.

⁹ “Alauri nge tama-da aradi bibia kulemoa-be-teke nge taridi alalaurituka Iosep dimangazi, be didoki be dududu bokana Izip tamoata diandi be dizazai. Ata Nanaranga Iosep sakenao isoaki. ¹⁰ Bokai be bong giriki itaita nge Nanaranga ka idumadumai. Nanaranga ka kaua bibia iani be ono Izip ‘Pero’ * kandi nge Iosep ilo iuiauiatakia-tina. Be ‘Pero’ itaguraki be Iosep inangai be Izip kaba moarunga be ‘Pero’ pera kana biabia nge ipapananuaki.

¹¹ “Kodeka alauri nge tole biabia teke Izip kaba be Kenan kaba-lo ipura be tamoata be aine moarunga moatubu bibia-tina dita. Be tubuda ngaedi nge kangkang kandi inanga date. ¹² Bong Zekop bokai ilongo Izip kaba-lo kangkang ara ‘uit’ ieno nge tubuda inepidi be dilako. Alale nedi ngae nge matamatanatuka diemaki. ¹³ Be alauri alale nedi ruaia-nao nge Iosep itaguraki be nena-la tokana-lo irangaki be dikauataki. Makara be ‘Pero’ nge Iosep toka be tama ikauatakidi.

* **7:10:** Pile ngae ‘Pero’ tabuiri nge anuatanepoa kana tapile.

¹⁴ Kodeka alauri nge Iosep itaguraki be tama Zekop ikeliaki be dara ne moarunga zaiza be Izip kaba-lo dilako. Iosep dara ne bong ngaradia-lo nge kulemoadi kulemoadi-lima-rua-be-lima moarunga. ¹⁵ Kodeka Zekop ilako Izip kaba-lo, be makara disukoaki nibe tubuda moarunga zaiza be dimate. ¹⁶ Be alauri nge tapoudi bagadi dipura be Sekem anua-lo poda tekena-lo kum-rakadi dipura. Poda ngae nge Abaram ka izazai. Amo natu moanekadi kaoana-lo ka ‘mone’ alu ane izazai.

¹⁷ “Bong ono Nanaranga pilenga moimoi be Abaram iemakini ngaemaki be dakalingo kana disaringa nge tamoata be aine neda Izip kaba-lo nge dikoko-tina. ¹⁸ Kodeka ‘Pero’ teke Iosep tago ikauataki nge kaba idoki be Izip kaba itanepoadi. ¹⁹ ‘Pero’ ngae itaguraki be tamoata neda boli mata-lo ramoramo-ba ibabasakidi, be tubuda nge bokai igoalangakidi: iakangaodi be natudi mukumukudi dirokakidi, be ono damate kana.

²⁰ “Be nge bong ngaedia-lo ka Moses nekiaka ipura. Moses nge natu kulanglang-tina. Nekiaka ipura nge kalea toli bokana tama pera kanana-lo komangaba-lo akolanga ipura. ²¹ Be ono tago kua ngapura natu-muku Moses komangaba-lo akolanga ipurapura nge eluku nangaia ipura. Be nge ramani ngaenao ka Pero natu aineka ite be idoki be ne natu bokana iaka-labati. ²² Alauri ilaba nge Izip kua nedi moarunga nge Moses suleni ipura be idoki, be pile-lo be muzi moarunga-lo nge ara ilaba-tina.

²³ “Bong Moses barasi ne kulemoadi-oati nge ilo itekenanai be Israel ruanga ngatedi kana.

24 Ilako nge Izip tamoata teke ite Israel teke mata pakapaka ane ibasabasaki. Makara nge Moses itaguraki be Israel-ruanga nge ioiaki be Izip tamoata iumoatei. 25 Moses bokai imuzi nge ilo ipileni Israel-ruanga masa kaba bokai daita Nanaranga ka ngai idumadumai be ono Israel-ruanga ngadumadi be rubetakadi dapura kana. Ata di tago dikaua. 26 Izama nge Israel tamoata rua dieunungru be ipuraka-diaru. Be ono ilodiaru ngaka-uiadi kana nge bokai iradiaru, ‘Tamoata kamru, kamru nge taritokatokama! Bakara ka neming-lanaru kaeunungru?’ 27 Ata tamoata maka giriki labu be tamoata takaia iununi nge itaguraki be Moses irokateteki be bokai irai, ‘Naita inangaiko be kaiko biabiadi nema be giriki nema golililiti kana?’ 28 Ambe goumoateia kana nora-la Izip tamoata kumoatei bokana ki?’ 29 Moses bokai ilongo nge taburi irani be iratu be Izip kaba ipereki be ilako Midian kaba-lo isukoaki. Makara be aine teke iuati be natu moane rua inekiakidiani.

30 “Barasi kulemoadi-oati dimanubu nge ‘enzel’ teke singaba muku teke ipurupururui-lo be Moses ipurakani lulu kaba-lo, buku ara Sainai saringa. 31 Moses singaba ipurupururui ite nge ipitilaki-tina be ilako saringa be ngatea-ua kana. Ata Tanepoa malonga bokai ilongori, 32 ‘Ngau tubum Nanaranga nedi. Ngau ka Abaram, Aisak be Zekop Nanaranga nedi.’ Makara nge Moses taburi ira-tina be reresabu tagona-tina iuia, be tago iboadu ngatada be kaba ngaita.

33 “Kodeka Tanepoa kaba bokai ipile, ‘Aesukuma nem gopasi, bakara kaba odio kutuitui

nge kaba-rata kaa. Maka ma ngau kaba ngaedia-lo usoaki. ³⁴ Ngau moimoina-tina ambe tamoata be aine negu sururu bibia Izip-lo didokidoki nge uita-doi. Naboakingadi ambe ulongo be ambe ubala be muketidi kana. Aria, gokatiuana be mnepiko be kaba Izip-lo gomule kana.'

³⁵ "Bokai kamakaua: Moses-ma ngae ka Israel tamoata disegeaki. Be bokainatuka ditegi, 'Naita inangaiko be kaiko biabiadi nema be giriki nema golililiti kana?' Be nge Moses-ma ngae ka 'enzel' maka singaba muku ipurapururui-lo ipurakani duma nena-lo be biabiadi be uketiketi bokana be Nanaranga inepi be ialale. ³⁶ Ngai ka bong Israel Izip kaba-lo disoaki be imuadi be Izip kaba dipereki. Be kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge Izip-lo be makasi ara Daradara-lo iemaki, be barasi kulemoadi-oati lulu kaba-lo dilepolepo nge kilala kaiboangdi iememaki be dialalale. ³⁷ Be nge Moses ngae ka Israel tamoata be aine bokai iradi, 'Nanaranga masa kam neming maraming ka 'propet' teke ngau bokana nganepi be ngapura-kaming.' ³⁸ Be bong Israel tamoata be aine lulu kaba-lo dikabuni be disoaki nge Moses ngae ka maradi isoaki. Ngai ka tubuda be 'enzel' maka buku ara Sainai-lo ipurakani zaiza disoaki-budu. Be nge ngai ka pile ono moauriuri-la soaki idoki be tubuda iandi, be di dibatadi be kita tadoki.

³⁹ "Ata tubuda Moses pilenga tagadi disege. Ditaguraki be disegeaki be ilodia-lo nge direretina kababe Izip kaba-lo damule. ⁴⁰ Bokai be ditaguraki be Aron bokai dirai, 'Aem-kai alu goemaki-kama be damua be zala daitiking-kama.

Moses-ma maka Izip-lo be ibaga-kama nge tago kikauataki ambe bakara iuai.’⁴¹ Be nge bong ngaradia-lo ka aem-kai teke ‘bulumakau’ natu ditoaki be diemaki. Be ditaguraki be kana ngae nedi luma-di ane diemaki ono darakeaki kana nge tabataba dieluakini be moanako be oagu bibia diemakini.⁴² Bokai ka Nanaranga itaguraki be imurinadi be iemakidi be kana makatabala lang-lo dieno nge dirakerakeaki. Bokai be kana ngae nge pile tekedi ‘propet’ ‘buku’ nedia-lo gere-tadi dipura zaiza dilako-budu,

‘Israel tamoata be aine! Nge tago ngau ka barasi kulemoadi-oati lulu kaba-lo ngado kaumoatediana be katabangakina. Tagola.

⁴³ Nge nanaranga ara Molok ka bazarua ne ono rakeaka ipurapura nge kabazi, be nanaranga neming ara Ripan ka goai ne anunuka kabazi. Aem-kai ngaedi ka kae-maki be karakeaki. Bokai ka ngau masa mnepi-kaming be kasau-tina Babilon kaba-lo kamalako be akerenga-ming bokana makara kamasukoaki.’ (Aim 5:25-27)

⁴⁴ “Bong tubuda lulu kaba-lo dialalale nge bazarua ono Nanaranga isoaki nge sakedio ieno. Bazarua ngae nge Nanaranga-la Moses irai bokana ka emaka ipura be baituka emaka ngapura kana nge Nanaranga ka nena-la be Moses itikini.⁴⁵ Be tubuda ka bazarua ngae aniadi ipura. Be alauri nge Zosua zaiza be dibazi be Nanaranga imua be ungguma makara disoaki nge itaodi be tubuda dimai be kateka nedi didokiledi. Be bazarua ngae nge makara ieno nibe

imai-ba Debiti-lo daga. ⁴⁶ Debiti nge Nanaranga rerengana-lo ilako. Bokai-be Debiti itaguraki be Nanaranga itegi be pera ono soakinga teke Zekop Nanaranga ne ngaemakani kana. ⁴⁷ Ata tago ngai ka pera ngae ikeli. Nge Solomon ka pera ngae Nanaranga ikeliani.

⁴⁸ “Ata Nanaranga Atabalabala-tina nge tago pera tamoata dikelikeli-lo isukoaki ‘propet’-la teke ipile bokana,
‘Tanepoa bokai ipile,

⁴⁹ “Lang anua nge bagi ono tanepoanga negu, be kateka ngae nge ngau ae salangaka negu. Masa pera bakarairai gokeliana? Tago iboadu! Kaba ono manauanga negu inanga diono? Tago-la!

⁵⁰ Maka ma kana moarunga ngaedi nge ngau ka uemaki!” ’ (Ais 66:1-2)

⁵¹ “Pangana-ming patu bokana! Nanaranga pilenga tagona-tina iloming-lo kananga be kungim-ing tagona-tina pilenga dilongo! Kam nge tubuming-la bokana! Oli Spirit pilenga dokiadi kasegesege-tina! ⁵² Ak, ‘propet’ moarunga makare kateka-o dipura nge tubu-ming tago teke ditea-ba be ilako. Moarunga-biabia nge sururu bibia-tina diandi! Be tamoata maka matamata be Tamoata Adoado puranga dirangaki nge diumoatedi be! Be nge kodeka nge kam ka tamoata ngae erekei luma-dio kanangai be umoatea ipura.

⁵³ Kam-tina ma ka Nanaranga pilenga ‘enzel’ dinege be diemaki be dikalingo nge kadoki, ata pile ngaedi tago katagadi!”

Stepan Patu Oti Unia Ipura Be Imate

⁵⁴ Bong tamoata bibia Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo disoaki Stepan pilenga ngaedi dilongo nge ilodi disururutakia-tina be iledi dikaraposa. ⁵⁵ Ata Stepan nge Oli Spirit ilona-lo ikauri be lang anua-lo itadalako nge Nanaranga kaiboang be malama ne ita, be Iesus nge Nanaranga oana-nao ituitui be ite. ⁵⁶ Kodeka bokai ipile, “Kamate! Ngau lang anua ute itakaka, be Tamoata Natu nge Nanaranga oana-nao ituitui!”

⁵⁷ Tamoata bibia Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo disoaki bokai dilongo nge luma-di ane kungidi diono. Kodeka dituirake be bong-doi teke Stepan ono dipananalako, ⁵⁸ be didoki be eluku direpekalako. Kodeka ditaguraki be patu ane diuni. Be bong diuniuni nge tamoata ngaedi ditaguraki be kusi-sili nedi bibia dinangananga nge dipasi be tamoata amuna teke ara Sol sakenao dinanga.

⁵⁹ Makara patu oti diuniuni nge Stepan bokai irabo, “Tanepoa Iesus, mariabakagu godoki!”

⁶⁰ Kodeka tuku-nao irokazokuria be bokai ipile, “Tanepoa, muzigoala ngae nge moaki odio kungalako!”

Bokai ipile-doi kodeka imate.

8

¹ Be tamoata ara Sol nge makara isoaki be Stepan matenga nge isumoalataki.

‘Sios’ Sururu Bibia Idoki

Be amari-nala ngarana-lo nge tamoata be aine moarunga Ierusalem ‘sios’-lo nge sururu goalakadia-tina didoki. Bokai-be tamoata be aine moarunga Kristus lama diunani nge dimarama

be ege-ege Zudea kaba be Samaria kaba-lo dilako be disoaki, ata 'apostel' nge tago dimarama. Ierusalem-lanalo disoaki.

² Makara be tamoata alu Nanaranga ditagata-gai nge Stepan dikumraki be nodo be tang biabia-tina diemakani.

³ Ata Sol nge ambe 'sios' iara-leualeuai. Bokaibe pera pera-lo ilakolako be tamoata Kristus lama diunani nge moane be aine idokireperepekidi be uaura pera-lo irorokakidialako.

Pilip Samaria Kaba-lo Isoaki

⁴ Tamoata be aine lama diuni dimarama be ege-ege dilako nge Nanaranga pilenga mangata dirarangaki be dialalale. ⁵ Pilip ilako anua bibia teke Samaria kaba-lo be makara Kristus mangata irangaki. ⁶ Bong tamoata be aine dum bibia Pilip pilenga dilongo nge kungidi dibabaki be dilongoria-tina uia, bakara kilala kaiboangdi Pilip iemaki nge dita. ⁷ Be mariaba goalakadi tamoata kokoko-tina ilodia-lo disoaki nge itaotaodi be kaikai-la dimeremere be diraturatu. Be tamoata tapoudi matedi, be aedi be luma-di daidi nge kokoko-tina adorakadi dipura. ⁸ Bokaibe anua biabia ngarana-lo nge suridi diuia-tina.

Tamoata Simagomago Ara Saimon

⁹ Anua ngarana-lo nge tamoata teke isoaki ara Saimon. Ngai ambe uanana sasalaga muku makara simago ne ane be kolo-kolo iememaki be ono Samaria tamoata be aine iaua-sasangangadi. Nena-la irangarangaki ngai nge ara bibia-tina. ¹⁰ Be moarunga-doi anua ngarana-lo aradi otioti

be aradi tagotago nge ngaia-la ka pilenga ditagatagadi. Be bokai dirangaki, “Tamoata ngaeni nge Nanaranga kaiboang ne aradi ‘Kaiboang Bibia’ nge dienoni.” ¹¹ Tamoata be aine Saimon ditagatagai, bakara ambe uanana sasalaga-tina simago ne ane be iaua-sangangadi. ¹² Ata bong Pilip Pile Uia ono Nanaranga anua ne itanepoa kana be Iesus Kristus irangakidi nge lama diuni be moane be aine nge Iesus ara-nao be rukuadi dipura. ¹³ Be Saimon nge lama iuni be. Alauri Iesus ara-nao be rukuia ipura nge Saimon itaguraki be Pilip-la ka itagatagai be ege-ege dialalaleru. Be bong kilala kaiboangdi be kilala kaiboangdi Nanaranga-la iboadu ngaemaki emakadi dipurapura be itaita nge ikakabaki-tina.

¹⁴ Bong ‘apostel’ enera Ierusalem-lo pile bokai dilongo Samaria tamoata be aine Nanaranga pilenga didoki be ilodia-lo dinanga nge ditaguraki be Pita be Zon dinepidi be Samaria dilakoru. ¹⁵ Be bong dilakoru nge diraboru be ono tamoata be aine lama diuni nge Oli Spirit dadoki kana. ¹⁶ Bakara, Oli Spirit isi tago odio ibala. Moimoi di moarunga nge Tanepoa Iesus ara-nao ka rukudi dipura, ata Oli Spirit tago odio ibala. ¹⁷ Makara be Pita be Zon ditagurakiru be luma-diaru odio dinangaria be Oli Spirit didoki.

¹⁸ Saimon kaba bokai ita bong ‘apostel’ Samaria tamoata be aine luma-diaru odio dinangariaru nge Oli Spirit didoki. Bokai be itaguraki be Pita be Zon ‘mone’ itoringaki-diaru be bokai ipile, ¹⁹ “Kaiboang ngaedi kamanauru. Bokai masa tamoata naita luma-gu ono unangaria nge Oli

Spirit ngadoki.”

²⁰ Ata Pita ikatu be bokai ipile, “Iboadu ‘mone’ nem zaiza be ara-be-leuanga godoki, bakara kaiko ilom ipile Nanaranga lumaluma ne iboadu ‘mone’ ane gozazai! ²¹ Kaiko ilom eara nge Nanaranga mata-nao tago iado. Bokai be tago iboadu malipi nema ngaena-lo nge malipi ege teke goemaki ki malipi teke gangko be goemaki. Tago-la! ²² Mata goala ngae ilom iani nge gorokaki be ilom gobuiri be Tanepoa goraboi. Baraoa giriki goalaka ngae ilom-lo be ilom iani nge ngarokakaleko. ²³ Maka ma ngau ilom ute nge mangazi kaiboangi ilom-lo ikauri be muzigoala diuaukotoiko be kusoaki.”

²⁴ Kodeka Saimon bokai ipile, “Ngau kanabe Tanepoa kamaraboiaru. Bokai masa kana karangakiru nge tago dapurana.”

²⁵ Alauri Tanepoa pilenga mangata dirangakiru be rakana Nanaranga iemaka-diaru dirangakidoiru nge Pita be Zon kaba Ierusalem-lo dimulelaku. Dimulemule-ru nge Samaria anua moarunga zala-lo dieno-lo nge Pile Uia mangata dirangarangakiaru be dialalaleru.

Pilip Be Itiopia Tamoata

²⁶ Makara nge Tanepoa ‘enzel’ ne teke Pilip bokai irai, “Gotui be zala Ierusalem-lo be ilako Gaza-lo nge ege atanga gotagai.” Zala ngae nge lulu kaba-lo ka ieno. ²⁷ Bokai be Pilip itui be ialale. Zala-lo nge Itiopia tamoata biabia * teke ipurakani. Tamoata ngae ka Itiopia ‘Kandensi’

* **8:27:** Tamoata bibia bokainaina nge moaede dimalipilitakidi. Bokai be labedi serekadi dipurapura.

nedi, ki kita tapile moaede kandi nge ‘mone’ be kana moarunga ne ipapananuaki. Tamoata ngae nge ilako Ierusalem-lo Nanaranga irakeaki ²⁸ ka ambe imulemule. Bagi ‘osi’ diraperape nena isoaki be ‘buku’ ‘propet’ Aisaia igere nge ilezeleze. ²⁹ Kodeka Oli Spirit Pilip bokai irai, “Golako ene bagi ‘osi’ diraperape ngara saringa be sakenao goalalale.”

³⁰ Pilip ipananalako be ilongori ‘buku’ ‘propet’ Aisaia igeretia-lo ka ilezeleze bokana itegi, “Kana kulezeleze ngaradi nge kukauataki ki tago?”

³¹ Be tamoata biabia ngae bokai ikatu, “Masa bakara be mkaua? Tamoata-ma teke labudi nganagupasina ka masa mkaua!” Bokaibe tamoata ngae itaguraki be Pilip ikilarake be sakenao isoaki. ³² Itiopia tamoata ngae nge Nanaranga ‘Buku’ ne egedi ngaedi ka ilezeleze,

“Suri nge ‘sipisipi’ umoatea ngapura kana be bagaia ipura bokana, be tea nge ‘sipisipi’ natu moaneka donga korota ipurapura be imoadubulae-ba bokana. Bokaibe aoa tago sesu ikakati.

³³ Dibalaki be digoalangakia-tina, be ‘koto’ ne nge tago diadoraki uia, be didoki be diumoatei. Tamoata zugu ngarana-lo nge muzingadi digoala-tina. Bokaibe tago ambe kateka ngaeno isoaki.” (Ais 53:7-8)

³⁴ Kodeka Itiopia tamoata biabia ngae nge Pilip bokai itegi, “Goraia! Naita ka makare ‘propet’ ngae irangarangaki? Nena-la ka irangarangaki ki tamoata takaia?” ³⁵ Kodeka Pilip itaguraki be pile labudi inagupasini. Nanaranga ‘Buku’ ne egedi

ilezeleze kanana-lo be Iesus rangaka Pile Uia-lo dieno nge irangakini.

³⁶ Zala ngara disauaniaru be dilakoru be dang mukudi aluna-lo dipuraru nge Itiopia tamoata bokai ipile, “Gote! Dang alu makare dieno! Bakara ka tago iboadu Iesus ara-nao be rukuiagu ngapura?” [³⁷ Be Pilip bokai ipile, “Iboadu rukuiam ngapura. Ilom ere-moarunga be lama kuni masa rukuiam ngapura. Tago be tago!” Be tamoata biabia ngae ikatu be bokai ipile, “Moimoi lama uni. Ngau lama uni Iesus Kristus nge Nanaranga Natu.”] ³⁸ Kodeka tamoata biabia ngae ipile be ‘osi’ ne makara itui. Be diposiru be dang-lo dilakoru be Pilip itaguraki be tamoata biabia ngae Iesus ara-nao be irukui. ³⁹ Dang-lo be dipusikarake-ru nge Tanepoa Oli Spirit ne ipura be oaikiki-tina Pilip ibagai. Moimoi Itiopia tamoata biabia ngae nge Pilip tago sesu kaba ite, ata suri uia-lo be ialale. ⁴⁰ Ata Pilip nena-la ite nge ambe Asdod anua-lo ka isoaki. Bokai be itaguraki be anua moarunga-lo ilakolako be Pile Uia mangata irangarangaki be ialalale nibe Sisaria anua-lo ipura.

9

Sol Ilo Buiru Ipura (Apo 22:4-16; 26:9-18)

¹ Bong ngaradia-lo nge Sol isi Tanepoa tagataga ne ngaumoatedi kana be ikara-ngitingitiakidi. Bokai be ilako tamoata Nanaranga ditabatabai bibiatuka nedia-lo ² be irai be pera ono serereinga moarunga Damaskus anua-lo dieno nge ‘pasi’

teke ngageretadi be dakaua Sol nge ngai ka inepi. Bokai masa tamoata naita Tanepoa Zala ne itagatagai makara Damaskus-lo ite, aine ki moane, masa ngauauri be ngabagai be Ierusalem-lo ngalakuaki. ³ Makara be Sol itui be Damaskus ilako. Anua isaringaringai noko oaikiki-tina malama teke lang-lo ka ipitikaoui be ibala be iboalingi. ⁴ Makara nge Sol kateka-o itapuloria be malonga teke bokai irarai be ilongori, “Sol! Sol! Bakara ka sururu bibia kuianana?”

⁵ Be Sol ikatu be bokai itegi, “Tanepoa, kaiko naita kata?”

Be malonga ngae bokai ipile, “Ngau Iesus! Ngau ka sururu bibia kuianana! ⁶ Gomarang be Damaskus anua-lo golako. Makara masa rakana goemaki kana nge daraiko.”

⁷ Tamoata maka Sol zaiza dialalale-budu nge bokaina-ba pile tagotago dituitui. Malonga ra dilongori, ata rakana ka irangarangaki nge tago dikaua. ⁸ Makara be Sol ea kateka-lo ieno ka imarangrake. Be bong imarangrake be mata ipoarakaki nge kana tago teke ite. Mata dileuani. Bokai be tamoata dialalale-budu nge luma-nao didoki be diaromuani be Damaskus anua-lo dilakuaki. ⁹ Be makara amaridi toli mata dileuani be isoaki. Be ramani ngaranao nge kangkang tago teke ikani be dang tago sesu ising.

¹⁰ Makara Damaskus anua-lo nge tagataga teke isoaki ara Ananias. Bong teke isoaki nge raio bokana ilako, be Tanepoa bokai ikilai, “Ananias.”

Be Ananias ikatu be bokai ipile, “O! Tanepoa. Maka usoaki.”

¹¹ Be Tanepoa bokai ipile, “Gotui be golako zala biabia ara Adoado-lo be tamoata ara Iudas pera

kanana-lo golako. Makara kupura nge Tarsus tamoata ara Sol gotegiaki. Makara isoaki be iraborabo. ¹² Raio bokana ilako be kaba bokai ita: tamoata teke ara Ananias ipura be luma ono inangaria be mata diuia be kababe kaba ita.”

¹³ Ata Ananias ikatu be bokai ipile, “Tanepoa, tamoata ngae ruku kokoko-tina ulongo. Kana goalakadia-tina ka tamoata be aine nem Ierusalem-lo iememikidi. ¹⁴ Be nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi kaiboang nedi-o ka makare Damaskus-lo ipura be tamoata be aine aram dikilakilai nge ngauauridi kana.”

¹⁵ Be Tanepoa bokai ipile, “Gotui be golako! Tamoata ngae nge ambe kati negu bokana uauri be lung-o unangai. Ngai ka aragu ngabazi be Ungguma Takadia-lo, anuatanepoa moarunga-lo be Israel tamoata be aine moarunga-lo ngalakuaki kana. ¹⁶ Be ngau negu-la masa mitikini aragu-o masa sururu bibia-tina ngadoki!”

¹⁷ Bokaibe Ananias itui be Iudas pera kanana-lo ilako. Ilako nge pera-lo isili be luma Sol-o inangaria be Nanaranga iraboi. Be bokai ipile, “Tarito Sol, Tanepoa ka inepia be upura. Iesus-ma maka makare kupurapura be zala-lo ipurakaniko-re nge ka inepia be makare upura be ono kaiko masa kababe kaba goitaita, be Oli Spirit aniam ngapura.” ¹⁸ Ananias bokai ipile nge oaikiki-tina kana tekedi teadi ika inakadi bokana nge Sol matana-lo ka digalalai, be makara be kaba kaba itaita. Kodeka ituirake be Iesus ara-nao be rukuia ipura. ¹⁹ Rukuia ipura, kodeka imoanako be kaiboang ne dimule.

Sol Damaskus Be Ierusalem-lo Isoaki

Alauri nge Sol makara Damaskus anua-lo Kristus tagataga ne zaiza amaridi alu isoaki nge ²⁰ oaikiki-tina ilako pera ono serereinga-lo be Iesus mangata bokai irangarangaki, “Iesus ka Nanaranga Natu!” ²¹ Moarunga dilongori nge dipitilaki-tina be bokai dipile, “Tamoata ngae ki naita ka tamoata be aine maka ara ngae-nao be dikilaulau Ierusalem anua-lo iumoate-moatedi? Be nge makare ipura nge suri ngauauridi be tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi luma-dio nganangadi kana ka ipura ki tago?”

²² Ata Sol pilenga nge kodeka dikaiboang-tina. Be pile moarunga labudi inagupasipasi be itikitikingdi Iesus ka moimoi be Kristus. Bokai be Iuda Damaskus anua-lo disukoaki nge ilodi iung-tina be tago sesu pilenga dikatu.

²³ Ambe amaridi kokoko-tina dilako nge Iuda moarunga diepurari be diraba be Sol daumoatei kana, ²⁴ ata Sol rabangadi nge ilongoraki. Ariata be oabubu-lo nge anua babaduadua ne bibia dinarinaring uia be Sol daumoatei kana. ²⁵ Ata oabubu tekana-lo nge Sol tagataga ne ditaguraki be Sol didoki be raba kanabiabia tekana-lo dinangalako, be dilakuaki ari bibia anua diboalingialo be kalalang-boazinga tekana-lo be eluku diurumalako be iratu.

²⁶ Bong Sol Ierusalem-lo ipura nge ilako be Kristus tagataga ne ngasilidi kana, ata di moarunga nge dimatakuri. Maka ma ilodi bokai dinanga, “Sol moimoibe Iesus tagataga ne kata ki ibobolesikita-ba?” ²⁷ Ata Barnabas ilako be ibagai be ‘apostel’-lo ilakuaki. Kodeka iradi baituka

be zala-lo be Tanepoa ite, be Tanepoa nena-la be baituka Sol irai. Be bong Damaskus anua-lo isoaki nge taburi tago irani be ramoramo-la Iesus ara-nao be mangata isulesule. ²⁸ Bokaibe Sol makara sakedi-o isoaki be ramoramo-la Ierusalem anua-lo ialalale be Tanepoa ara-nao be ramoramo kaikai-la mangata isulesule be ialalale. ²⁹ Be ilako Iuda maka Grik pile-la diamang zaiza pile diserereitaki be diegoretaki, ata tamoata ngaedi ditaguraki be daumoatei kana. ³⁰ Bokaibe bong taritoka-da Iesus lama diunnani dilongo nge dibagalako Sisaria anua-lo be Tarsus dinepialako.

³¹ Kodeka makara nge ‘sios’ ege-ege Zudea kaba-lo, Galili kaba-lo be Samaria kaba-lo nge soaki uia-lo eno. Oli Spirit kaiboang nena-lo be ‘sios’ kaiboang idoki be tamoata be aine kokokotina disilisilini be dikoko-tina. Be izamaizama nge Tanepoa dimatakutakuri be disukoaki.

Ainias Be Dorkas

³² Pita nge ege-ege ialalale be kaba itaita. Be bokai ialalale nge ilako Lida anua-lo be Nanananga tamoata be aine ne itedi. ³³ Makara nge tamoata tapou matedi teke ara Ainias ite. Tamoata ngae nge ambe barasi lima-toli bokainala zirapu-lo ieneno. ³⁴ Kodeka Pita bokai ipile, “Ainias, Iesus Kristus ka iadorakiko. Gomarang be zirapu nem goloku.” Makara nge Ainias oaikiki-tina ituirake. ³⁵ Tamoata be aine moarunga makara Lida be Saron anua-lo disukoaki dite nge ilodi dibuiri be Tanepoa ditalari.

³⁶ Zopa anua-lo nge aine teke Kristus tagataga ne isoaki ara Tabita. (Ara Tabita tabuiri nge Grik pile-lo Dorkas kana tapile.) Ngai muzi uia-la ka iememaki be tamoata kana nedi tagotago nge izamaizama idumadumadi. ³⁷ Bong ngaradia-lo nge imore be imate. Be dirukui be pera ilo atabalabala tekena-lo dinangai. ³⁸ Lida anua nge Zopa anua saringa ka ieno. Bokai be bong tagataga Zopa-lonalona dilongo Pita Lida anua-lo isoaki nge oaikiki-tina tamoata rua Pita-lo dinepidialako be bokai diakoroiaru, “Oaikiki-tina gomai kana kirere.”

³⁹ Bokai be Pita itui be dialale-buduto. Be bong makara dipura nge pera ilo atabalabala-lo dilakuaki. Makara nge narenare moarunga Pita diboalingi be kusi-sili bibia be kusi nangananga takadi Dorkas isi ne iauia be iemaki nge ditiki-tikini be ditangtang.

⁴⁰ Makara be Pita itaguraki be inepidi be dipusika-doi, kodeka tuku-nao irokazokuria be Nanaranga iraboi. Irabo-doi, nge ibuiri be aine mate italari be bokai ipile, “Tabita, gomarang!” Bokai ipile nge aine ngae mata ipoarakaki. Mata ipoarakaki be Pita ite ngena imarang-rake.

⁴¹ Kodeka Pita itaguraki be luma-nao idauraki be idumai be itui-rake. Makara be narenare moarunga be tamoata be aine takadi Kristus lama diunani nge ikiladi be moauriuri ka lumadi-o isalangaki.

⁴² Kana ngae bokai ipura nge rangaka ege-ege Zopa anua-lo ilako. Bokai be kokoko-tina Tanepoa lama diunani. ⁴³ Be Pita nge makara

Zopa-lo amaridi alu tamoata ngado kusidi isisisi ara Saimon sakenao isoaki.

10

Kornilius Pita Ikeliaki

¹ Sisaria anua-lo nge tamoata teke Rom koai-bagi nedi teke imuamuadi ara Kornilius isoaki. Tamoata ngae nge koai-bagi tamoata ‘100’ moarunga imuamuadi, be koai-bagi ngae nge Itali koai-bagi kana ditugani. ² Kornilius roa be natu zaiza nge Nanaranga dirakerakeaki be ditagatagaia-tina uia. Iuda tamoata kana nedi tagotago nge kana kokoko-la be ianiandi, be bong kokoko Nanaranga iraboraboi. ³ Bong teke rairai, amari ambe ibala siriki tolianao nge rai kaba-lo bokana ilako. Isoaki nge mangata-tina matana-lo Nanaranga ‘enzel’ ne teke ipura be ikilai, “Kornilius.”

⁴ Kornilius nge taburi ira-tina be ‘enzel’ idede-poaatoki be bokai itegi, “Tanepoa. Rakana?”

Be ‘enzel’ ngae ikatu be bokai irai, “Nanaranga ambe rabo nem ilongo be tamoata kana nedi tagotago kudumadumadi nge ita be idoki, be ambe ilo iangko. ⁵ Gotui be tamoata alu gonepidi be dalale Zopa anua-lo be tamoata kata ara Saimon, Pita kana dikilakilai nge dabagai be makare dapuraki. ⁶ Tamoata ngado kusidi isisisi ara Saimon pera kanana-lo isoaki. Tamoata ngae pera kana nge makasi zagenao ka ieno.”

⁷ Bong ‘enzel’ ialale nge Kornilius itaguraki be malipilipi kana rua be tamoata koai-lo dumaduma ne teke Nanaranga mata ne itagatagadia-tina uia nge ikiladiato. ⁸ Kodeka kana moarunga

dipurani nge irangakidiato be inepidiato be Zopa dilakoto.

Pita Rai Kaba Kalingodi Ita

⁹ Izama be ambe saringatuka amari malala ngaeno kana nge tamoata toli Kornilius inepidiato nge ambe Zopa anua disaringaiato, be Pita ikautaki pera nokunao be ngarabo kana. ¹⁰ Tole nge imate be ngamoanako-tina kana irere. Be bong kangkang diememaki nge ngai rai-o bokana ilako. ¹¹ Bokai isoaki nge lang itakaka be kana teke kusi mapala kanabiabia bokana zage oati-lo dokia ipura be kateka-o urumaria ipurapura be ite. ¹² Kusi mapala ngae ilona-lo nge ngado putudi oati-oati moarunga, moata be oakei moarunga be mang moarunga nge dieno. ¹³ Kodeka malonga teke Pita bokai irai, “Pita, gotuirake. Ngado goumoatedi be gomoanako.”

¹⁴ Ata Pita ikatu be bokai ipile, “Tanepoa, tagona-tina iboadu! Maka ma kana bolobolo ki sangalangala nge tagona-tina teke aoagu-o idum.”

¹⁵ Pita bokai ipile nge malonga ngae kababe bokai irai, “Kana moarunga Nanaranga ambe iaka-goazadi nge tagona-tina iboadu dibolo kana gorangaki.”

¹⁶ Pile ngaedi nge bong toli emakadiani ipura, kodeka kusi mapala ngae nge kababe lang-lo repekalako ipura.

¹⁷ Pita nge isi rai kaba ngaedi labudi ilelolenakila be tamoata toli Kornilius inepidi be dipura nge Saimon pera kana disikengtakadiato be dipura be babaduaduana-lo dituituito. ¹⁸ Kodeka dikilau

be bokai ditegi, “Saimon ara takaia Pita makara isoaki ki tago?”

¹⁹ Pita nge isi rai kaba ngaedi labudi ngakau-ataki kana be imuzimuzi be Oli Spirit bokai ipile, “Kaba goita! Tamoata toli dileleleikoto. ²⁰ Gotui be gotaio. Gotagadi be kamalale-budu kana nge moaki ilom irua. Ngau ka unepidi be dipura.”

²¹ Makara nge Pita itaioio be tamoata toli ngaedi bokai iradi, “Nge ngau ka kaleleleiauto. Bakara ka kapurato?”

²² Be tamoata ngaediato dikatuto be bokai dipileto, “Koai-bagi pangana nedi Kornilius inepikama ka kipura. Ngai tamoata iauia be Nanaranga imatakutakuri, be Iuda moarunga nge dimuamuaki. Nanaranga ‘enzel’ ne teke irai be pera kanana-lo golako be pilengam ngalongo kana.” ²³ Kodeka Pita itaguraki be tamoata toli ngaediato nge pera-lo ibagadilakoto be oabubu ngarana-lo nge makara disoakito.

Pita Kornilius Pera Kanana-lo

Izama nge Pita itui be tamoata toli ngaedi itagadi. Be tamoata alu Kristus lama diunani Zopa anua-lonalona nge ditagadi be dialale-budu. ²⁴ Kaba izama kodeka Sisaria anua-lo dipusikalako. Kornilius nge irarapungdi be isoaki. Dara ne moarunga be ruanga uia moarunga nge ikeliakidi be dirapurapu-budu be disoaki. ²⁵ Pita ambe Kornilius pera kanana-lo isilisili nge Kornilius imai be Pita ae babadia-lo iboadukuria be irakeaki bokana. ²⁶ Ata Pita itaguraki be Kornilius ituirakarake be bokai irai, “Gotuirake. Ngau negu-la nge tamoata-ramo kata.”

²⁷ Makara be dipilepileru be pera-lo disiliru. Disiliru nge Pita tamoata be aine kokoko-tina pera ilona-lo itedi. ²⁸ Be bokai iradi, “Kam neming-la be kakaua Iuda mata nema dipile Iuda tamoata tagona-tina iboadu Ungguma Takadi ngasilidi ki ngalako be ngatedi. Ata Nanaranga ambe nena-la be itikina tamoata tago teke iboadu bolobolo ki sangalangala kana mrangaki. Tago-tina. ²⁹ Bokai be bong kakeliaka nge tago usege. Utui-ba be makare upura. Iboadu bokai mtegi: Bakara ka kakeliaka?”

³⁰ Be Kornilius ikatu be bokai ipile, “Norane, ambe amaridi oati dilako nge pera kanagu-lo uraborabo. Ambe irairai kaituka-tina bokana, amari ambe siriki tolianao ieno ka uraborabo. Uraborabo nge oaikiki-tina tamoata teke kusi ne oaoa-sepukadi arogu ituitui. ³¹ Be bokai irai, ‘Kornilius, Nanaranga ambe rabo nem ilongori, be lumaluma nem tamoata kana nedi tagotago kuianiandi nge ilo iandi. ³² Tamoata alu Zopa gonepidialako be Saimon ara takaia Pita nge dabagai. Makara tamoata ngado kusidi isisisi ara Saimon pera kanana-lo lou ne bokana isukoaki. Pera kana nge makasi zagenao ka ieno.’ ³³ Bokai ka oaikiki-tina unepi be dibagaiko. Makare kupura nge muzi iauia-tina ka kuemaki. Keka moarunga kaituka makare kisoaki nge Nanaranga mata-nao ka kiepurari, be Tanepoa baituka iraike be gorakama kana nge pilenga moarunga galongo kana ka kipura.”

³⁴ Kodeka Pita itaguraki be bokai ipile, “Kodeka ukaua moimoina-tina Nanaranga tamoata moarunga suridi tekedi bokana

ibabasakidi. ³⁵ Ungguma moarunga-lo nge bokai imuzimuzi: Tamoata rangguma dimatakutakuri be mata adoadodi ditagatagadi nge ne bokana idokidokidi. ³⁶ Be nge pile ngaedi ka Nanaranga idoki be Israel tamoata be aine inangadi. Pile Uia ono anua-uia dokinga ngae ka Iesus Kristus iani, be Iesus itaguraki be mangata irangaki. Iesus ka tamoata moarunga Tanepoa nedi. ³⁷ Be kana ege-ege Zudea kaba-lo dipura nge kam kakauataki, bong matamata Galili kaba-lo be Zon ruku ono tamalinga mangata irangaki muridi be imai-ma! ³⁸ Be Nasaret tamoata ara Iesus nge rangaka kam kakauataki. Be baituka be Nanaranga itaguraki be Oli Spirit ane be Iesus kaiboang iani nge kam kua. Be ege-ege ilakolako be muzi uia iememaki be tamoata Satang kaiboang ne eruma disoaki nge iaka-uiauiakidi. Maka ma Nanaranga Iesus sakenao isoaki.

³⁹ “Be keka nge mata-ita ne bokana. Kana moarunga ungguma Iuda kaba nedia-lo be Ierusalem anua-lo be Iesus iemaki nge keka kita-doi. Kai-o dirokatagaki be imate, ⁴⁰ ata amari tolianao be Nanaranga mate-lo be imarangaki be mangata inangai be tea ipura. ⁴¹ Tago tamoata moarunga ka dite. Tago. Kekai-la mata-ita Nanaranga ambe inanga-kama ka kite. Mate-lo be imarang nge kimoanako-budu be dang kising-budu. ⁴² Be irakama be Pile Uia tamoata be aine mangata garanakadi kana, be mangata bokai gapile, ‘Tamoata ngae ka Nanaranga inangai be tamoata moauriuri disoaki be tamoata matedi giriki nedi ngaliliti kana.’ ⁴³ ‘Propet’ moarunga nge ngai ka dirangaki. Bokai dirangaki, ‘Tamoata

moarunga lama diunani masa ara kaiboang nena-lo be muzigoala nedi rokakadialedi dapura.’”

⁴⁴ Pita isi ipilepile-la be tamoata be aine pile dilongolongo nge Oli Spirit odio ibala. ⁴⁵ Iuda tamoata kusidi korotototo Kristus lama diunani Pita zaiza be Zopa-lo be dipura kaba bokai dita Nanaranga ambe Ungguma Takadi Oli Spirit odio isuburakaria nge dipitilaki-tina. ⁴⁶ Maka ma Iuda tamoata ngaedi nge kaba bokai dita Ungguma Takadi ngaedi nge pile takadia-lo dipilepile. Bokaibe Nanaranga kaiboang ne dirakerakeaki. Kodeka Pita bokai ipile, ⁴⁷ “Tamoata ngaedi ambe kita-la Oli Spirit tadoki bokana be ambe didoki. Bokaibe dang oti be ruku ono tamalinga ane rukuadi dapura. Tamoata tago teke iboadu ngababaridi!” ⁴⁸ Bokaibe iradi be Iesus Kristus ara-nao be rukudi dipura. Kodeka ditaguraki be Pita diakoroi be amaridi alu makara sakedio ngasoaki kana.

11

Pita Ne Muzinga Irangaki

¹ ‘Apostel’ moarunga be taritoka-da moarunga Kristus lama diunani ege-ege Zudea kaba-lo disoaki nge ambe dilongo Ungguma Takadi ambe Nanaranga pilenga didoki. ² Bokaibe bong Pita Ierusalem ilako nge Iuda tamoata kusi korototo mata ditagatagadia-uia nge bokai dingongoi, ³ “Kaiko kulako tamoata kusidi tago korotototo-lo be pera kandia-lo kumoanako!”

⁴ Kodeka Pita itaguraki be kana moarunga dipuralani bokana bokai irangakidi, ⁵ “Bong teke

Zopa anua-lo usoaki be uraborabo nge rai-o bokana ulako be kaba bokai uita: Kusi mapala kanabiabia teke zage oati-o dokia ipura be lang-lo be urumaria ipura be sakegu-o ibala. ⁶ Kana ngae ilona-lo utudulako nge ngado putudi oati-oati moarunga, ngado kabukabu moarunga, moata be oakei moarunga be mang moarunga makatabala lang-lo diroro nge uita. ⁷ Makara be malonga teke ulongori bokai ipile, ‘Pita, gotui! Ngado goumoatedi be gokang.’

⁸ “Ata ngau bokai ukatu be upile, ‘Tagona-tina iboadu. Kana bolobolo ki sangalangala nge tagona-tina teke aoagu-o idum.’ ⁹ Makara nge malonga ngae kaba bong ruaia lang-lo bokai ibala, ‘Kana moarunga Nanaranga ambe iaka-goazadi nge tagona-tina iboadu dibolo kana gorangaki.’ ¹⁰ Kana ngae nge bong toli ipurana, be alauri nge kaba lang-lo kautakingakadi dipura.

¹¹ “Makara nge oaikiki-tina tamoata toli Sisaria anua-lo be nepiadi dipura be dabagaia kana nge makara pera ono usoaki-lo dipura. ¹² Be Oli Spirit bokai irai, ‘Gotagadi. Moaki ilom irua.’ Be taritokada lima-teke Zopa anua-lo nge ditagaia be Kornilius pera kanana-lo kilako. ¹³ Makara nge Kornilius bokai ipile ‘enzel’ teke pera kanana-lo ipura be bokai irai, ‘Tamoata teke gonepi be Zopa ngalako be Saimon ara takaia Pita ngabagai. ¹⁴ Pile ono baituka be kaiko dara nem moarunga zaiza uketa-ming dapura kana nge Pita ka ngaelutaki kana.’

¹⁵ “Makara Kornilius pera kanana-lo ambe upilepile nge Oli Spirit odio ibala, kita-la matamata odao ibala bokana. ¹⁶ Makara nge Tanepoa

pilenga ngaedi ilogu iandi, ‘Zon dang oti ka ruku ono tamalinga ane iruku-kaming, ata kam masa Oli Spirit kulubobi ane mruku-kaming.’

¹⁷ Bokai be moimoi di Ungguma Takadi kaa, ata Nanaranga ambe lumaluma suri tekana-doi di be kita iang-kita bong Tanepoa Iesus Kristus lama taunani nge. Bokai nge ngau naita kata be masa Nanaranga malipi ne zalakadi mono? Tagonatina iboadu zalakadi mono!”

¹⁸ Pile ngaedi dilongo nge tago sesu kaba Pita diare-sabari, be ditaguraki be Nanaranga ara dirakeaki be bokai dipile, “E! Moimoi! Nanaranga ambe Ungguma Takadi idumadi be iboadu ilodi dabuiri be muzigoala nedi dasegeaki be moauriuri-la dasukoaki.”

‘Sios’ Antiok Anua-lo

¹⁹ Bong Stepan umoatea ipura nge tamoata be aine Kristus lama diunani nge dieramoakiramo be ege-ege dilako. Alu dialale be dilako Pinisia kaba-lo daga, alu Saiprus motu-nao daga be alu Antiok anua-lo daga. Be bokai dialalale nge Iesus rangaka Iuda-la tamoata be aine ka diraradi. ²⁰ Ata aludi Saiprus motu-onaona be Sairini kaba-lonalona lama diuni nge dilako Antiok anua-lo be Ungguma Takadi Pile Uia maka Tanepoa Iesus rangaka nge mangata dirangakadi.

²¹ Tanepoa kaiboang ne nge tamoata ngaedi-o dieno. Bokai be tamoata be aine kokoko-tina lama diuni, be ilodi dibuiri be Tanepoa ditalari.

²² Be kana ngaedi rangakadi nge ‘sios’ Ierusalem-lo dilongoraki. Bokai be Barnabas dinepi be Antiok ilako. ²³ Be bong Barnabas Antiok anua-lo ipura nge kaba bokai ita

Nanaranga moimoi be marou bibia-tina tamoata be aine Antiok anua-lo iandi. Bokai be suri diuia-tina, be bokai iaka-kaidi, “Ilo-ming ere-moarungadi ane be Tanepoa-la ka moimoi be kamatagatagai.” ²⁴ Barnabas nena-la nge tamoata iauia, be Oli Spirit nge ilona-lo isoaki be lama unianga nge dikai-tina. Bokai be tamoata be aine kokoko-tina ilodi dibuiri be Tanepoa-la ditalari.

²⁵ Kodeka makara be Barnabas itui Sol ngalelei kana be Tarsus ilako. ²⁶ Be bong ite nge ibagai be Antiok dilakoru. Be barasi teke makara tamoata be aine Antiok ‘sios’-lo zaiza diepura-purari. Bokai dimuzimuziru be ono tamoata kokoko-tina disuledi. Be nge makara ka Kristus tagataga ne moarunga matamatanatuka Kristen kana rangakadi dipura.

²⁷ Bong ngaradia-lo nge ‘propet’ alu Ierusalem-lo ka ditui be makara Antiok-lo dipura. ²⁸ Be teke nedni ara Agabus ituirake be Oli Spirit kaiboang nena-lo be bokai ipile, “Alauri masa tole kan-abiabia teke ege-ege kateka-o ngapura.” (Kana ngae nge bong Klodius ungguma Rom ‘Sisa’ nedni bokana isoaki be ipura.) ²⁹ Bokai be Kristus tagataga ne moarunga nge diepilei be Kristen tar-itokadi Zudea kaba-lo dadumadi kana. Tamoata teke-teke nge rakana ki ‘mone’ ira-lo diboadu nge dipasi kodeka dikabung. ³⁰ Bokai dimuzi be kana dikabung nge Sol be Barnabas diandiaru, be diaru dadokiru be dalaleru be tamoata nedni bibia Zudea ‘sios’-lo dimuamua nge dandi kana.

Pita Uaura Pera-lo Be Pasika Ipura

¹ Be nge bong ngaedia-lo ka anuatanepoa ara Erot itaguraki be ambe ‘sios’ tamoata ne alu sururu be moatubu bibia ianiandi. ² Be ipile be Zems, Zon taritoka nge asi ono eunga ane umoatea ipura. ³ Erot kaba bokai ita bong Zems iumoatei be Iuda suridi diuia nge ipile be Pita diuauri. Kana ngae nge bong ono moanako biabia ara ‘Bereti’ Bababa kania ipurapura-lo be iemaki. ⁴ Erot Pita iuauri be uaura pera-lo inangai, kodeka ipile be tamoata kulemoa-be-lima-teke nge dinarinaringi. Bokainatuka dinarinaringi: oati oati dinarinaringi. Oati danaringi damanubu be kaba oati damai. Erot irere moanako biabia ara ‘Pasoba’ muri noko Pita ngadoki be lili-be-matao be giriki ne ngaliliti.

⁵ Bokai be Pita nge uaura pera-lo isoaki, ata tamoata be aine ‘sios’-lo nge ngai kanabe kaikaitina Nanaranga diraboraboi.

⁶ Ngazama nge Erot Pita ngadoki be lili-be-matao ngatuiraki be giriki ne lilitadi dapura kana. Be oabubu ngarana-lo nge Pita tamoata narinari rua mara-diaru ieno. Be narinari alu nge babaduadua-lo eluku dinari be disoaki. Pita nge kaleti oarige ‘seng’ ane diuauri be tamoata dinaringiaru nge mara-diaru ieno. ⁷ Makara nge oaikiki-tina Tanepoa ‘enzel’ ne teke ipura be makara ituitui, be uaura pera ilo ono Pita isoaki nge imalama-tina. Kodeka ‘enzel’ ngae itaguraki be Pita bage-nao be irurukaki be imarang. Be bokai irai, “Oaikiki gotuirake!” Bokai ipile nge oaikiki-tina kaleti oarige ‘seng’ ono luma diuauri nge ditarube be disapasi.

⁸ Kodeka ‘enzel’ kababe Pita bokai irai, “Kusi nem gonanga uia be ae-sukuma nem gonanga.” Be Pita itaguraki be bokai imuzi. Pita nena-la iadorakia-doi nge ‘enzel’ kaba bokai ipile, “Kusi-sili nem biabia ono gosukumiko be gotagaia.” ⁹ Be Pita itaguraki be ‘enzel’ itagai be uaura pera diperekiaru. Tago ikaua kana ngae ‘enzel’ iememakani nge moimoi be kalingo. Pita ilo ipile rai-o ka kaba itaita. ¹⁰ Dilakoru be narinari tekedi dipereki-diaru, be dilakoru takadi dipereki-diaru be dilakoru babaduadua biabia ene anua zalaka bibia-lo ipusikalako-lo dilakoru. Babaduadua ngaena-lo dilakoru nge nena-la be itakaka be dipusikaru. Babaduadua ngae nge ‘aen’ oti ka diemaki be anua biabia Ierusalem zalakana-lo ka ipusikalako. Zala ngara disauaniaru be dilakoru nge ‘enzel’ Pita ipereki.

¹¹ Makara nge kodeka Pita ilo ikaua kana ngaedi nge moimoi be dipurani. Kodeka bokai ipile, “Kodeka ukaua kana ngae nge moimoi be kalingo! Tanepoa ka ‘enzel’ ne inepi be Erot kaiboang ne erumadi usoaki be iuketa. Iuketa be Iuda tamoata be aine bakara dabasaka kana be ilodi dipile nge tago iboadu ba dabasaka.”

¹² Bong Pita ilo izamani nge Zon Markus tina ara Maria kaba kana ilako. Tamoata be aine nge kokoko makara dikabuni be diraborabo. ¹³ Makara ipura nge ilako be babaduadua elukuluku nge ipaliti. Be bong ipaliti nge aine malipilipi teke ara Roda imai be babaduadua ngauasari kana. ¹⁴ Ilako nge Pita malonga iki-lalangi. Be bong Pita malonga ikilalangi nge suri nge diuia-tina ngena babaduadua tago iusarani.

Ipananalako pera ilona-lo be bokai ipile, “Pita eluku ituitui.”

¹⁵ Roda bokai ipile nge tamoata be aine pera ilona-lo disoaki bokai dirai, “Masa kungao!” Ata Roda ikai-la be ieno moimoi Pita ka eluku ituitui bokana bokai dipile, “Masa ‘enzel’ ne.”

¹⁶ Pita nge isi babaduadua ipalipalitia-la. Be bong babaduadua diuasari be Pita dite nge dipitilaki-tina. ¹⁷ Ata Pita luma ane be isosodi. Kodeka itaguraki be baituka be Tanepoa idu-mai be uaura pera-lo be ipusika nge irangakidi. Irangaki-doi, kodeka bokai ipile, “Kana ngae nge Zems be taritokada moarunga kamarangakadi.” Kodeka kaba ngaradi ipereki be kaba takadia-lo ilako.

¹⁸ Izama nge tamoata narinari nge diboang-ramo Pita masa ba iuai. ¹⁹ Bokai be Erot ipile be Pita dileleia-tina uia, ata tago dite. Makara nge pile inanga be tamoata narinari nge dinaguridia-uia, be kodeka ipile be umoateadi dipura.

Erot Imate

Alauri nge Erot itui be Zudea kaba ipereki be ilako Sisaria-lo muku makara isoaki. ²⁰ Erot nge norane be Taia be Saidon tamoata za-iza diegoregore. Bokai be Taia be Saidon tamoata nge diekapotaki be dilako be Erot date kana. Dalako be date kana nge matamata bokai dimuzi: Tamoata maka Erot pera kanana-lo malipi moarunga-lo imuamua ara Blastus nge ilona-lo disili be ilo dibuiri be di muridi itui be ngadumadi kana. Kodeka ditui be dilako Erot-lo be dirai be anua-uia dadoki kana, bakara

ungguma ngaedi nge kangkang kandi moarunga Erot kaba nena-lo ka didokidoki.

²¹ Bong ono Erot date kana ipura nge Erot itaguraki be anuatanepoa ngazing ne inanga be bagi ne ono tanepoanga-o isoaki be tamoata be aine moarunga iraradi. ²² Iradia-doi nge tamoata be aine kaikai-tina dimere be bokai dipile, “Nge tago tamoata kata ka malonga! Nge nanaranga kata malonga!” ²³ Makara nge oaikiki-tina Tanepoa ‘enzel’ ne teke itaguraki be Erot iuni be itapuloria, be moatamoata mukumukudi dikani be imate. Maka ma bong Erot tamoata be aine pilengadi bokai ilongo nge nena-la irakeaki, tago Nanaranga ara irakeaki! ²⁴ Ata Nanaranga pilenga nge ege-ege dilakolako be rangakadi nge dilaba-la be dieno.

²⁵ Alauri Barnabas be Sol malipi nediaru Antiok ‘sios’ diandiaru dimambuakiru nge kaba Antiok-lo dimuleru. Malipi nediaru ngae nge bokai: Antiok ‘sios’-lo ‘mone’ dikabung be ono Zudea ‘sios’ didumai nge Ierusalem-lo dilakuakiru. Be bong dimulemuleru nge Zon ara takaia Markus nge dibagaiaru be dimule-buduto.

13

Barnabas Be Sol Nepia-diaru Ipura

¹ Makara Antiok ‘sios’-lo nge ‘propet’ be tamoata maka tamoata be aine lama diuni disulesledi nge alu disoaki. Aradi nge: Barnabas, Simion (Zimzim kana kilaia ipurapura), Sairini tamoata ara Lusius, Manian (tamoata ngae nge anuatanepoa ara Erot diaru dilaba-buduru), be

Sol. ² Bong teke tamoata ngaedi Tanepoa dirakerakeaki be kangkang dizirau be disoaki nge Oli Spirit bokai iradi, “Barnabas be Sol kamaza-geakidiana, be malipi daemakiru kana be ukiladiaru nge daemakiru.” ³ Bokai be bong kangkang zirau be rabo nedi dimambuaki nge luma-di Barnabas be Sol odiaruo dinangaria be dirabodiaru be ono kaiboang diandiaru be dinepi-diaru be dialaleru.

Saiprus Motu-nao

⁴ Makara be Oli Spirit Barnabas be Sol inepidiaru be dituiru be dialaleru. Dialaleru be dilakoru Selusia anua-lo be kati rebareba tekenao dibuliru be Saiprus motu-nao dilakoru. ⁵ Saiprus motu-nao ditokaru nge dilakoru Salamis anua-lo be Iuda pera nedi ono serereinga-lo be Nanaranga pilenga mangata dirangakiru. Be Zon Markus nge dumaduma nediaru bokana be dialale-buduto.

⁶ Makara be motu diboalingiato be dilakoto anua ara Papos-lo dipurato. Makara nge Iuda kata zerenga ratadi ara Ba-Iesus dipurakani. Tamoata ngae nge ‘propet’ bolingadi ratadi kata. ⁷ Ba-Iesus nge ungguma Rom biabiadi nedi * ara Sergius Paulus malipilipi kana. Rom bibiadi nedi ngae nge kauanga bibia be Nanaranga pilenga ngalongo kana irere. Bokai be Barnabas be Sol pile inanga-diaru be dapuraru kana. ⁸ Ata tamoata zerezere ara Elimas (ara Elimas Grik pile-lo nge zerezere) nge Barnabas be Sol iduaduaru be itaguraki be Rom biabiadi nedi ngae

* **13:7:** Tamoata biabia ngae nge Rom ‘kiapi’ nedi kata.

nge ilona-lo isili be lama uninga ngae ngamurinai kana. ⁹ Ata Oli Spirit nge Sol (ara takaia Pol) ilona-lo ikauri. Bokai be Sol itaguraki be tamoata zerezere ngae adoado matana-lo idedealako ¹⁰ be bokai irai, “Kaiko nge Satang natu kata, be kana moarunga adoadodi erekei nedi! Boli mata be pile ono bolesa moarunga nge ilom-lo dikauri! Tanepoa pilenga moarunga moimoi be kalingodi nge kubagabuburi be kalingodi tagotago kana kupilepile! ¹¹ Bokai be Tanepoa luma masa omo dabala. Matam masa daleua, be uanana muku sasalaga masa amari malamaka tago sesu goita.”

Sol bokai ipile nge oaikiki-tina oaru zimzim bokana Elimas mata diononi, be izabu be tamoata ileledi be zala daitikini kana. ¹² Rom bibiadi nedi kana ngae bokai ite nge lama iuni. Maka ma Tanepoa suletaka ilongolongo nge ikakabakiti-tina.

Pisidian Antiok-lo

¹³ Makara Papos-lo be Pol ruanga zaiza kati rebareba tekenao dibuli be Perga anua ege Pampilia-lo dilako. Makara be Zon iperekidi be Ierusalem ilako. ¹⁴ Perga anua-lo be kodeka Antiok anua ege Pisidia-lo dipura. Be bong ono manauanga ‘Sabat’-o nge pera nedi ono serereinga-lo dilako. ¹⁵ Makara pera ono serereinga-lo nge Nanaranga ‘Buku’ ne Moses be ‘Propet’ digere nge dileze. Dileze-doi nge tamoata bibia pera ono serereinga-lo dimuamua nge ditaguraki be bokai diradi, “Tarito, pile neming ono tamoata be aine kamaka-kaidi kana tekedi dieno nge kamapile.”

¹⁶ Kodeka Pol ituirake be luma idokiteteki be bokai ipile, “Kamalongo-ra! Kam Israel tamoata

be kam Ungguma Takadi Nanaranga karakter-akeaki! ¹⁷ Israel Nanaranga nedi ka itaguraki be tubuda ne bokana idokidi be inangadi, be bong Izip kaba-lo disoaki nge iemakidi be dikoko-tina be ungguma biabia teke dipura. Be alauri nge kaiboang ne bibia-tina ane be ibagadi be kaba ngaradi dipereki. ¹⁸ Be barasi kulemoadi-oati nge lulu kaba-lo tukungkura dilakulakuaki, ata ngongongadi be muzingadi goalakingadi nge tago ilo iakataki. ¹⁹ Kodeka alauri nge ungguma limarua Kenan kaba-lo irokakidi be kateka nedi idoki be Israel nedi iandi. ²⁰ Kana ngaedi nge '450' barasi ilodia-lo iemaki.

“Alauri nge Nanaranga itaguraki be tamoata bibia iandi be bagi nedi dipapananuakidi nibe ilako 'propet' ara Samuel-lo daga. ²¹ Ata alauri nge Israel ditaguraki be Nanaranga dirai be anu-atanepoa teke ngandi kana. Bokai be Nanaranga itaguraki be Sol anu-atanepoa kandi bokana inangai. Sol nge Kis natu, be bagi ne ara Benzamin. Ngai barasi kulemoadi-oati Israel anu-atanepoa kandi bokana isoaki. ²² Alauri nge Nanaranga itaguraki be Sol irokaki be Debiti anu-atanepoa kandi bokana inangai. Nanaranga Debiti bokainatuka mangata irangaki, 'Zesi natu Debiti ute nge ngai aburogutina-lo ka isukoaki. Ngai ka masa kana moarunga rerengagu-lo ngae-maki.' ²³ Be nge tamoata ngae labunao ka Uketiketi Iesus ipura, nena-la be moimoi be ipile bokana. ²⁴ Iesus isi tago ipura nge Zon Baptais itaguraki be Israel moarunga-lo bokainatuka mangata ipile, 'Ilo-ming kamabuiru be muzigoala neming kamasegeaki be ruku ono tamalinga ane

rukua-ming dapura.’ ²⁵ Be alauri Zon malipi ne ambe imamambuaki nge bokai ipile, ‘Ngau naita kana ilo-ming dipile? Ngau tago tamoata maka ngapura kana be karapurapungi! Tago. Ngai murigu ngatagaia kana. Ngau aragu tagotagotina. Bokaibe tago uboadu ae-sukuma ne oarigedi mrube.’

²⁶ “Tarito, kam Abaram tubu, be kam Ungguma Takadi Nanaranga kamatakutakuri! Nge kita kana ka pile ono uketinga ngaedi nangadi dipura.

²⁷ Ierusalem tamoata be aine be tamoata nedi bibia nge kaba tago bokai dikauataki Iesus ka kateka ngae Uketiketi ne. Ata bong dipile be umoatea ipura nge ono pile moarunga ‘propet’ digere nge diemaki be dikalingo. Be pile-tina ma ngaedi ka ‘Sabat’ moarunga-o leze ipurapura.

²⁸ Moimoi labu iauia teke ono ngamate kana nge tago teke dite, ata Pailot dirai be umoatea ipura.

²⁹ Bakara basaka ngapura kana be gere ipura nge diemakini be dikalingo, kodeka kai-o ka dibalaki be gimoa-lo dinangalako. ³⁰ Ata Nanaranga itaguraki be mate-lo be imarangaki. ³¹ Be alauri nge bong kokoko-tina tamoata maka dialalalebudu Galili kaba-lo be dilakolako Ierusalem-lo nge dite. Be nge di ka kaituka mata-ita ne bokana be tamoata be aine neda diraradi.

³² “Be keka nge makare kipura be Pile Uia ngae kieluaka-kaming. Pile Uia ngae nge bokai: Pile moimoibe Nanaranga tubuda iandi ³³ nge tubudi kaitukatuka, kita, nge matada-o iemaki be dikalingo. Bokainatuka iemaki be dikalingo: Iesus mate-lo be imarangaki. ‘Buku’ ara ‘Sam’-lo nge ‘Sam’ ruaia bokai ipile,

‘Kaiko nge ngau natugu. Kaituka ambe Tamam upura.’ (Sam 2:7)

³⁴ “Pile moimoibe kalingodi tekedi bokai dieno: Nanaranga masa mate-lo be ngamarangaki be tago iboadu ngamoapuru. Bokaibe pile ngaedi labudi nge pile ngaedia-lo dieno,

‘Ngau masa marou ratadi be kalingodi Debiti moimoi be rangakadiani ipura nge mi-angko.’ (Ais 55:3)

³⁵ “Be Nanaranga ‘Buku’ ne egedi takadia-lo nge bokai dieno,

‘Tamoata nem Kusi Rata nge tago masa golikitaki be ngamoapuru.’ (Sam 16:10)

³⁶ “Nanaranga nge Debiti tago ramoramo-ba ka inangai be anuatanepoa biabia ipura. Nge ono ne labu ne ngaemaki be ngakalingo kana ka inangai. Bokaibe bong Debiti Nanaranga labu ne ngaie imambuaki nge imate. Imate be tubu be tama zaiza kumraka ipura be imoapuru. ³⁷ Ata tamoata maka Nanaranga mate-lo be imarangaki nge tago iboadu ngamoapuru.

³⁸ “Bokaibe taritokagu, ngau urere bokai kamakaua: nge Iesus-lo ka mata ono Nanaranga muzigoala neda irokaki nge mangata kirangakakaming be kalongo. ³⁹ Iesus ara-nao ka tamoata moarunga maka lama diuni nge giriki nedi moarunga rokakadi dipura be Nanaranga mata-nao diado. Bakara, Moses Mata ne tago iboadu daemakiko be Nanaranga mata-nao goado! Tagola. ⁴⁰ Kaba kamaitaita uia. ‘Propet’ ambe dipile kana alu masa dapura. Be pilengadi ngaedi nge kam-lo dapura takana,

41 ‘Eke! Kam maka pilengagu kakanababadi, kaba kamaita uia! Ilo-ming kamalelolenaki-la be kamaleua-ramo kana! Bakara, bong neming-lo masa kana teke ilo-ming tago dipile tago iboadu memaki nge memaki. Moimoi tamoata teke masa ngara-kaming, ata tago iboadu lama kamauni.’ ” (Aba 1:5)

42 Pol pile ngaedi ipile-doi be Barnabas di-aru ambe pera ono serereinga dipereperekia-ru nge tamoata be aine ditaguraki be bokai diradi-aru, “‘Sabat’ takaianao kaba makare kama-puraru be kana ngaedi kaba kamarangaki-kama.” 43 Tamoata be aine moarunga pera ono serereinga ngarana-lo diepurapurari dialale nge Iuda kokoko be tamoata takadi Iuda mata nedi ditagatagadi nge Pol be Barnabas ditaga-diaru. Be diaru ditagurakiru be bokai diradi, “Nanaranga-la marou ne tadokidoki-ba ilodia-lo kamasukoaki.”

44 Bong ono manauanga ‘Sabat’ takaianao nge tamoata be aine anua biabia ngarana-lo disukoaki nge moarungana-tina dikabuni be Tanepoa pilenga dalongo kana. 45 Iuda kaba bokai dita nge dinama-ratakidi. Be pile goalakadi ane be dipile Pol pile ipilepile nge iboliboli.

46 Kodeka Pol be Barnabas ditagurakiru be kaikai-la bokai diradi, “Kam Iuda ka Nanaranga pilenga garangaki-kaming mua kana. Ata ambe Nanaranga pilenga kasegeaki. Bokai-be neminga-la mangata kananga-kaming kam kana iauia tago teke kaemaki be ono kamaboadu moauriurila nem-kusoaki soaki ipurapura nge kamadoki.

Tago-la! Nge bokai ka Ungguma Takadi ambe kitalaridi. ⁴⁷ Maka ma Tanepoa bokai ira-kama, ‘Ngau ambe uemakiko be kaiko ambe Ungguma Takadi malama nedi. Bokai masa zala ono tamoata be aine moarunga uketadi be muleakadi dapura kana nge ege-ege kateka-o golakuaki.’ ” (Ais 49:6)

⁴⁸ Ungguma Takadi bokai dilongo nge suridi diuia-tina, be Tanepoa pilenga dirakeaki. Be tamoata be aine kokoko-tina maka moauriuri-la nem-kusoaki soaki ipurapura dadoki kana be Nanaranga inangadi nge lama diuni.

⁴⁹ Makara be Tanepoa pilenga nge ege-ege kaba ngaradia-lo dilako. ⁵⁰ Ata Iuda ditaguraki be aine aradi otioti anua ngarana-lo Nanaranga dimatakutakuri be tamoata bibia aradi otioti nge ilodia-lo disili be ono Pol be Barnabas moatubu diandiaru. Be ditao-diaru be anua ngara diperekiaru. ⁵¹ Bokaibe ono anua-marau diduadi bokana nge Pol be Barnabas ditagurakiru be ae-diaru babadi anua ngaena ditatairiaru. Kodeka anua ara Aikoniam-lo dilako-ru. ⁵² Be tagataga moarunga nge Oli Spirit ilodia-lo ikauri, be suridi nge diuia-tina.

14

Aikoniam Anua-lo

¹ Aikoniam anua-lo nge Pol be Barnabas bong moarunga dimuzimuziru bokana dimuziru be dilakoru Iuda pera nedi ono serereinga-lo. Makara nge pile kakai-tina ane be tamoata be aine ilodi diung. Bokaibe Iuda kokoko-tina be Ungguma Takadi kokoko-tina nge lama diuni. ² Ata Iuda

alu tago Kristus lama diunani. Bokai be ditaguraki be Ungguma Takadi ilodia-lo disili be ono diemakidi be tamoata be aine lama diuni nge ilodi diratakidi. ³ Ata Tanepoa kaiboang ne nge Pol be Barnabas-lo dieno. Be nge bokai ka makara uanana sasalaga disoakiru be tago taburi-ralo be kaikai-la be Tanepoa pilenga mangata dirarangakiru. Makara nge Tanepoa itaguraki be ne marou ne tadokidoki-ba muridi itui be ono ne pilenga mangata itikingdi pilenga nge moimoi. Be ono itikingdi pilenga moimoi nge Pol be Barnabas kaiboang iandiaru be kilala kai-boangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki nge diememakiru. ⁴ Makara nge tamoata be aine anua ngarana-lo nge dienegei. Alu Iuda lama tago diuni-o didai be alu 'apostel'-o didai. ⁵ Bokai be Ungguma Takadi be Iuda nge mumua nedi zaiza ditaguraki be Pol be Barnabas dirabataki-diaru be patu ane daumoate-diaru kana. ⁶ Ata diaru dilongoru be diratu be Listra be Derbi anua, ege Laikonian kaba-lo dilakoru. ⁷ Makara nge Pile Uia mangata dirangakiaru.

Listra Be Derbi Anua-lo

⁸ Makara Listra anua-lo nge tamoata teke ae-babadi matedi isoaki. Ae-babadi nge matedi be tina inekiaki be tago ialalale. ⁹ Tamoata ngae bokai isoaki be Pol ipilepile nge ilongolongori. Makara nge Pol adoado-la tamoata ngae idedei be kilalanga inanga tamoata ae-babadi matedi nge lama iunia-tina be iboadu aka-uiaka ngapura. ¹⁰ Kodeka Pol itaguraki be bokai ikilau,

“Gotuirake!” Pol bokai ipile nge tamoata ngae ituirake be ialalale.

¹¹ Tamoata be aine makara disoaki Pol kana iemaki dite nge pile nedi Laikonian pile-lo bokai dimere, “Ambe nanaranga tamoata bokana be marada dibala.” ¹² Makara nge nanaranga nedi nge aradi Pol be Barnabas dibuleakidi. Barnabas Zius dibuleakini, be Pol Emis dibuleakini, bakara Pol ka pilepile nedi. ¹³ Makara nge tamoata Zius tabataba ianiani nge ‘bulumakau’ moane be moare ieluaki be anua aoa ono silinga-lo inanga. Maka ma Zius keda ne nge eluku ka ieno. Bokai ka tabataba ieluaki be tamoata be aine makara disoaki zaiza be databangaki be ono Pol be Barnabas darakeaki-diaru kana.

¹⁴ Ata bong ‘apostel’ ruoti Pol be Barnabas bokai dilongoru nge kusi dinanganangaru didokisareru be dipananaru dilakoru tamoata be aine maradi be bokai dimereru, ¹⁵ “Bakara ka bokai kamuzimuzi? Keka nge kakaming-la ka bokana, tamoata-ramo kaoa! Keka Pile Uia ka kieluaka-kaming be bokai kirara-kaming, ‘Kana kalingodi tagotago bokainaina kamamurinadi be Nanaranga kalingo moauriuri isukoaki nge kamatalari.’ Ngai ka lang be kateka be makasi be kana moarunga ilodia-lo dieno nge iemaki. ¹⁶ Toira nge ungguma moarunga ilikitakidi be rerengadia-lo disukoaki. ¹⁷ Ata nge ambe nena-la be bokainatuka mangata inangai: Kana uia-la ka iememaki-kaming. Ura ianiang-kaming be lang-lo be ibalabala, be ono kangkang kana-ming uma-lo nge bong-tina nedi-o be ipupuraki. Kangkang kokoko-tina ianiang-kaming, be iloming-lo nge

suri-ua bibia-tina inangananga.” ¹⁸ Pol be Barnabas pile-ra bokaina-ma diradia-re, ata tago ma! Tamoata be aine ngaedi nge ambe saringatuka ‘bulumakau’ databangaki be ono darakeaki-diaru kana.

¹⁹ Ata Iuda alu Antiok be Aikoniam anua-lo ka dipura be tamoata be aine makara nge ilodi diung be ono kaba ditaguraki be Pol be Barnabas didua-diaru. Kodeka Pol patu oti diuni be direpeki be eluku dilakuaki. Ilodi dipile imate. ²⁰ Ata tagataga dipura be Pol diboalingi be kaba imarang be anua-lo isili. Izama nge Barnabas diaru Derbi anua-lo dilakoru.

Antiok Anua, Ege Siria Kaba-lo Mulelako Ipura

²¹ Kodeka makara Derbi anua-lo Pile Uia mangata dirangakiaru, be tamoata be aine kokokotina ilodi dibuiri be tagataga dipura. Alauri nge dituiru be Listra anua-lo dilakoru, kodeka dilakoru Aikoniam anua-lo, be alauri nge dialaleru be Antiok anua, ege Pisidia kaba-lo dipuraru.

²² Makara anua ngaradia-lo nge tagataga diakakaidi be didumadi be ono lama uniangadi nge kakai-la daeno kana. Be bokai diradi, “Nanaranga anua ne ono itanepoa kanana-lo talako kana nge moatubu bibia-tina tadoki noko talako!”

²³ Alauri nge tamoata malaidi alu ‘sios’ teke-teke-lo damuamua kana nge dinangadi. Kodeka kangkang dizirau be dirabo be ono tamoata bibia dinangadi nge Tanepoa luma-nao dinangadi. Bakara, Tanepoa-lo ka ilodi moarunga dinangalako be bokai dibasakidi.

²⁴ Kodeka Antiok-lo be dituiru be Pisidia kaba dialaleakiru be Pampilia kaba-lo dipuraru.

²⁵ Pampilia kaba-lo dipuraru nge dilakoru Perga anua-lo Pile Uia mangata dirangakiaru, kodeka dilakoru Atalia anua-lo. ²⁶ Atalia anua-lo be kati rebareba tekenao dibuliru be Antiok anua, ege Siria kaba-lo dimulelakoru. Nge Antiok anua ngaena-lo ka norane be makara dipuraru be tamoata be aine lama diuni nge ditaguraki be Nanaranga luma-nao dinanga-diaru be ono malipi ambe kaituka-tina dimambuaki-ru ngaedi nge daemakiru kana. ²⁷ Anua ngarana-lo dipuraru nge ditagurakiru be tamoata be aine moarunga 'sios' ngarana-lo nge dikeliakidi be kabu teke dipura, kodeka kana moarunga Nanaranga diarua-lo iemaki nge dirangakiru. Be baituka be Nanaranga ambe zala iuasari be ono Ungguma Takadi lama diuni nge dirangakiru. ²⁸ Kodeka makara uanana sasalaga-tina tagataga zaiza disoaki-budu.

15

Ierusalem-lo Eгоре Biabia Emaka Ipura

¹ Kodeka tamoata alu Zudea kaba-lo ka dimai Antiok anua-lo be taritoka-da bokai disulesuledi, "Tago iboadu Nanaranga ngauketikaming be ngamuleaki-kamingba. Moses Mata ne kamatagadi be kusi-ming korototokadi dapura masa Nanaranga ngauketikaming be ngamuleaki-kaming. Tago be tago!" ² Ata Pol be Barnabas nge sule ngaedi tago direretakiru. Bokaibe tamoata ngaedi zaiza eгоре kanabiabia teke diemaki. Makara be tamoata be aine Enitok 'sios'-lo ditaguraki be Pol be Barnabas dinanga-diaru be Ierusalem dinepidialakoru be Iesus

‘apostel’ ne be tamoata ‘sios’-lo dimuamua zaiza sule ngae daegoretaki kana. Kodeka tamoata alu ‘sios’-lo nge dinangadi be Pol be Barnabas zaiza dalale-budu kana.

³ Kodeka dinepidi be dialale. Dialale nge Pinisia kaba be Samaria kaba dialaleaki, be bakara be Ungguma Takadi Nanaranga moimoi be kalingona-lo dilako nge dirangaki. Bokai be taritokada moarunga makara nge suridi diuaitina. ⁴ Bong Pol be Barnabas be tamoata dialale-budu Ierusalem-lo dipura nge ‘sios’ Ierusalem-lo be ‘apostel’ be tamoata ‘sios’-lo dimuamua nge disuri-uiatakidi be dimolatakidi. Be kodeka kana moarunga maka bong dimalipilipi be Nanaranga iemaki nge dirangaki.

⁵ Kodeka tamoata alu Kristus lama diunani Parasi kaa nge dituirake be bokai dipile, “Ungguma Takadi kusidi korototokadi dapura be radi dapura be Moses Mata ne datagatagadi.”

⁶ Makara nge ‘apostel’ be tamoata ‘sios’-lo dimuamua nge dikabuni be moatubu ngae daegoretaki kana. ⁷ Diegoresalaga-tina, kodeka Pita ituirake be bokai ipile, “Taritokagu, kam kakaua norane be rakana ipura. Mara-ming ka Nanaranga inangaia be ualale be Pile Uia mangata mrangaki be ono Ungguma Takadi iboadu dalongo be lama dauni. ⁸ Nanaranga maka tamoata moarunga ilodi ikauataki nge itaguraki be Ungguma Takadi nge idokidi. Bokainatuka be itiking-kita moimoi be idokidi: Oli Spirit idoki be iandi, kita-la iang-kita bokana. ⁹ Nanaranga mata-nao nge di tago takadia-ba be kita takadaba. Tago. Bokai be bong lama diuni nge Na-

naranga ilodi iaka-goazadi be ilodia-lo giriki tago teke ieno. ¹⁰ Ak, nge bakara ka Nanaranga katoi be ambe taritokada Ungguma Takadi dududia-lo moatubu bibia kananganangalako? Moatubu bibia ngaedi nge kita be tamada be tubuda tagona-tina tabazidi ka di dududia-lo kananganangalako! ¹¹ Tagona-tina iboadu bokai kama-muzi! Maka ma kita lama bokai tauni: Tanepoa neda Iesus marou ne tadokidoki-ba itagai ka Nanaranga iuketi-kita be imuleaki-kita, dia-la ibasakidi bokana.”

¹² Kodeka Pol be Barnabas dituiru be kilala kaiboangdi be kilala Nanaranga-la iboadu ngaemaki diarua-lo be Ungguma Takadi iemakidi nge dirangakiru. Dipilepileru nge moarunga makara disoaki nge dimoadubulae-ba be dilongolongo.

¹³ Pol be Barnabas dipile-doiru, kodeka Zems bokai ipile, “Taritokagu, kamalongora! ¹⁴ Saimon ambe mangata ira-kita be talongo Nanaranga ambe mangata itiking-kita ngai moimoi be Ungguma Takadi ilo ibukubukutakidi. Nanaranga bokainatuka be mangata itiking-kita ngai moimoi be Ungguma Takadi ilo ibukubukutakidi: maradi ka tamoata be aine ne idokidi. ¹⁵ Bokai imuzi be ono ‘propet’ pilengadi ngaedi iemaki be dikalingo,

¹⁶ ‘Kana ngaedi muridi masa kaba mumule be Debiti pera ne itamong be ieno nge mnaguraki. Pera igalalai be ieno masa mnaguraki be masa kaba ne bokana ngapura.

¹⁷ Bokai masa tamoata moarunga Tanepoa dalelei, be Ungguma Takadi araguo be negu bokana ukiladi masa daleleia.

18 Tanepoa ka bokai ipile, bakara ngai ka toira be kana ngae mangata inangai, be toira be imai nge kauataka ipura.’ (Amos 9:11-12)

19 “Bokaibe ngau ilogu bokai unangai: Ungguma Takadi ambe Nanaranga-lo dilakolako nge moaki sesu ba tabasakidi be ono zalakadi taono. 20 Moaki-tina. Tageredi be bokai taradi: Kangkang moarupu ara-dio be emakadi dipura be ambe disangala nge moaki dikangkang, pogiza-ramo mata moaki ditagatagadi, ngado tapadi dipura nge moaki dikangkang, be ngado moarunga darakadi nge moaki dikangkang.

21 Bakara, Moses Mata ne nge toira-tina be ege-ege anua moarunga-lo mangata rangaka ipurapura, be bong ono manauanga ‘Sabat’ moarunga-lo nge leze ipurapura.”

‘Pasi’ Teke Gereta Ipura

22 Kodeka ‘apostel’ be tamoata bibia ‘sios’-lo dimuamua nge ditaguraki be tamoata nedi alu dinangadi be Pol be Barnabas dataga-diaru be Antiok anua-lo dalako-budu kana. Makara be Iudas (ara takaia Basabas) be Sailas dinanga-diaru. Diaru nge ‘sios’-lo muaka bibia-tina odiaruo ieno.

23 Dalale kana nge ‘pasi’ bokai digereti be diandi, “Keka tarito-kaming ‘apostel’ be tamoata bibia ‘sios’-lo kimuamua ka kigere.

“Be nge kam Ungguma Takadi Kristus lama kaunani Antiok anua-lo, Siria kaba-lo be Silisia kaba-lo kasoaki ka kigere-kaming. Suri-ua kinanga-kaming.

24 “Keka ambe bokai kilongo tamoata nema alu kam-lo dimai be pile alu dira-kaming be

ono ilo-buku diang-kaming be ilo-ming disururu. Keka tago kisumoaladi be makara kam-lo dimai. ²⁵ Bokai ka iloma kitekenanadi be tamoata nema alu kinangadi be ruangama uarikadi Barnabas be Pol zaiza kam-lo ganepidiamai kana. ²⁶ Tamoata ngae-diaru nge Tanepoa neda Iesus Kristus aranao be malipi ne diememakiru, be malipi-ba ngaedi lilidi-o be saringatuka damateru kana. ²⁷ Be nge bokai ka Iudas be Sailas dinepi-diaru be nediaru aoa-diarualo be pile ngaedi kigere nge daka-kaidi kana. ²⁸ Iloma bokai kinanga: Nge tago iuia Oli Spirit mata-nao be keka mata-maio ilo-buku bibia tago kaboadu kamabazidi nge gang-kaming. Ata nge iuia mata ngaedi kamatagatagadi:

²⁹ Kangkang ambe moarupu tabangakadiadi dipura moaki kangkang, dara moaki kangkang, ngado ambe tapadi dipura moaki kangkang, be pogiza-ramo mata nge moaki katagatagadi. Mata ngaedi nge kamasibongaki-tina.

Pile nema suridi. Rabuaki nema kiang-kaming.”

³⁰ Makara be tamoata ngaedi dinepidi be dilako Antiok anua-lo. Antiok anua-lo dipura nge tamoata be aine moarunga ‘sios’ ngarana-lo nge dikeliakidi be dipura-doi kabu teke, kodeka ‘pasi’ ngae diandi. ³¹ Tamoata be aine makara pile ono aka-kainga ngaedi dileze nge suridi diuia-tina. ³² Be Iudas be Sailas ditagurakiru be pile ono aka-kainga diradi, be ono dikaiboang uia. Maka ma diaru nge ‘propet’ kaoa. ³³ Be kodeka makara muku disoaki. Be alauri nge taritokada Antiok-lo nge kababe dinepidi Ierusalem dilako,

be tamoata dinepidia-lo dimule. Damule kana nge marou ono ilo-uianga ane dimaroudi be dinepidi be dialale. [³⁴ Ata Sailas ilo itekenanai be makarana-la Antiok-lo isoaki.]

³⁵ Pol be Barnabas nge Antiok anua-lanalo disoakiru. Bokaibe tamoata alu zaiza be Tanepoa pilenga disulesuletaki be mangata dirarangaki.

Pol Be Barnabas Dieperekiru

³⁶ Muku alauri nge Pol itaguraki be Barnabas bokai irai, “Tamuleru be talakoru anua moarunga Tanepoa pilenga mangata tarangakiru kanana-lo be taritokada tatedi be takauatakidi ambe baituka disukoaki.” ³⁷ Bokaibe Barnabas irere Zon, ara takaia Markus nge dalale-budu, ³⁸ ata Pol ipile nge tago iuia dabagaiaru, maka ma Markus nge Pampilia anua-lo dimalipilipi-budu be iratu. ³⁹ Makara be lili-nao be ebulo biabiatina diemakiaru bokana Barnabas Markus ibagai be direba-ru be Saiprus motu-nao dilakoru. ⁴⁰ Ata Pol ipile, “Iauia, ngau Sailas mbagai be galalaleru.” Dalaleru kana nge taritokada Antiok ‘sios’-lo ditaguraki be Sailas didoki be Narananga marou ne tadokidoki-ba ane be Tanepoa luma-nao disalangaki be dialaleru. ⁴¹ Kodeka dialaleru be dilakoru Siria kaba be Silisia kaba-lo be tamoata be aine moarunga ‘sios’-lo nge diakaikaidi be dialalaleru.

16

Timoti, Pol Be Sailas Idainaki-diaru

¹ Makara be Pol itui be Derbi anua-lo ilako, be alauri nge ilako Listra anua-lo. Makara Listra-lo nge Tanepoa tagataga ne teke isoaki ara Timoti.

Timoti tina nge Iuda kata, be Kristus lama iunani. Ata tama nge Grik kata. ² Taritokada Listra be Aikonium anua-lo nge Timoti dirangaki ngai tamoata iauia. ³ Bokaibe Pol irere Timoti ngabagai be dalalale-buduru kana, ata Iuda makara anua ngarana-lo nge imatakuridi. Bokaibe Pol ipile be Timoti kusi korototoka ipura, bakara di dikaua Timoti tama nge Grik kata. ⁴ Kodeka ditui be anua anua-lo dialalale be pile maka ‘apostel’ be tamoata bibia Ierusalem-lo diegoretaki nge dirarangaki be dialalale. Be diraradi be pile ngaedi nge datagatagadi kana. ⁵ Bokaibe ‘sios’ anua moarunga-lo nge lama uniangadia-lo dikai boanguia, be izamaizama nge tamoata kokoko-la be disilisilidi.

Pol Rai-o Bokana Ilako

⁶ Makara be Pol ruanga zaiza dilako Prigia kaba be Galesia kaba dialaleaki be Kristus pilenga mangata dirangaki. Ata Esia kaba-lo tago dilako, bakara Oli Spirit tago isumoaladi kaba ngaradia-lo Kristus pilenga mangata darangaki. ⁷ Alauri be dilako Misia kaba dagadaga nedialo be dalako Bitinia kaba-lo kana, ata Iesus Oli Spirit ne tago isumoaladi. ⁸ Bokaibe Misia kaba ditoto be dilako Troas anua-lo dipura. ⁹ Oabubulo nge rai-o bokana Pol kaba tekedi bokai ita: Masedonia tamoata teke nge itui be bokai iakorokoroi, “Makare Masedonia kaba-lo gomai be goduma-kama.” ¹⁰ Pol rai-o bokana kaba bokai ita nge oaikiki-tina kitui be Masedonia kaba-lo galako kana, bakara keka iloma kitekenanadi Nanaranga ka ikila-kama be Pile Uia makara mangata garangaki kana.

Lidia Ilo Ibuiri

¹¹ Makara Troas anua-lo be kati tekenao be adoado-la kireba be Samotres anua-lo kitoka. Izama nge Niapolis anua-lo kilako. ¹² Makara be kilako Pilipai anua-lo kipura, be amaridi alu makara kisoaki. Pilipai nge anua biabia teke Masedonia kaba-lo, be ungguma Rom nge ta-moata be aine nedi kokoko-tina makara anua didoki be disukoaki.

¹³ Bong ono manauanga ‘Sabat’-o nge anua kipereki be kilako zagura teke zagenao kisoaki. Iloma dipile makara masa kaba ono Iuda dirab-orabo tekedi gaita. Makara kipura nge aine alu makara dipura be disoaki nge kipurakadi. Kodeka kisoakiria be Iesus pilenga kirangakidi.

¹⁴ Aine teke makara disoaki-budu be ilongori-kama nge Taiataira aine ara Lidia. Ngai nge kusi zazadi atabalabala-tina botiboti iememaki be ono ‘mone’ idokidoki. Aine ngae nge Nanaranga irakerakeaki. Bokai be Tanepoa itaguraki be ilo iunani be Pol pilenga nge ilongo-tina uia. ¹⁵ Be moarunga pera kanana-lo disukoaki nge Iesus ara-nao be rukuadi dipura. Alauri nge bokai irakama, “Ilo-ming dipile ngau moimoi be Tanepoa lama unani nge kamamai pera kanagu-lo kama-soaki.”

Bokai iakorokamai-tina bokana kitagai.

Pol Be Sailas Uaura-lo Dilakoru

¹⁶ Bong teke kaba ono rabonga-lo kilakolako nge natu aine teke ipuraka-kama. Natu aine ngae nge dududu kata be mariaba goalaka teke ilona-lo isoaki be iboadu rakana alauri ngapura kana nge ngarangaki. Bokai imuzimuzi nge ‘mone’ bibia-tina oti zazaia ipurapura. ¹⁷ Natu aine ngae

nge Pol zaiza itaga-kama be bokai imeremere, “Tamoata ngaedi nge Nanaranga Atabalabala-tina malipilipi kana! Be nge baituka be uketa-ming dapura kana ka dipura be dara-kaming kana.” ¹⁸ Izamaizama nge bokaina-la imuz-imuzi nibe Pol ambe ilo iaka bokana ibuiri be mariaba goalaka natu aine ngaena-lo bokai irai, “Jesus Kristus ara-nao be ngau uraiko natu aine ngarana-lo gopusika!” Bokai ipile nge mariaba goalaka ngae natu aine ngaena-lo ipusika be ipereki.

¹⁹ Bong tamoata maka natu aine ngae dinemi be ono ‘mone’ didokidoki kaba bokai dita tago ambe iboadu natu aine ngaena-lo kaba ‘mone’ dadokidoki kana nge ditaguraki be Pol be Sailas didokirepeki-diaru be malala-lo dilakuakidiaru, be tamoata bibia nedi arodi datuiraki-diaru kana. ²⁰ Kodeka tamoata giriki adoadoraki arodi dituiraki-diaru be bokai dipile, “Tamoata ngae-diaru nge Iuda kaa, be anua neda ngaena-lo giriki dipupurakiru be ambe anua neda ngae nge tutudu dinangaiaru. ²¹ Sule maka disulesuletaki nge kita ungguma Rom mata neda dierekeidi. Bokaibe kita tago iboadu sule ngaedi tadoki be tatagadi.” ²² Makara nge tamoata be aine moarunga ditaguraki be tamoata ngaedi didumadi be pile Pol be Sailas odiaruo di-unglako. Bokaibe tamoata giriki adoadoraki dipile be Pol be Sailas kusi nediaru dinanganangaru nge odiaruo ka didokisare be dipaliti-diaru. ²³ Dipalitidia-doiru kodeka uaura peralo dirokakidialakoru. Be tamoata uaura-pera inanaring nge dirai be ngananaringdiatina-uiaru

kana. ²⁴ Bokai dirai bokana ibaga-diaru be uaura-pera kabinatina-lo inanga-diaru be ae-diaru kai soadi ilodia-lo iuautagaki-lako.

²⁵ Oabubu lukangana-tinao bokana nge Pol be Sailas Nanaranga diraboraboiaru be dimoasi-moasiniaru. Be tamoata takadi uaura-lo disoaki nge dilolongori-diaru be disoaki. ²⁶ Makara nge oaikiki-tina rike kanabiabia ipura be uaura-pera nge ere-labu be rurukaka ipura. Be oaikikitina-la babaduadua moarunga nge ditakaka be ‘seng’ ono tamoata uauradi dipura nge ditarube. ²⁷ Tamoata uaura-pera inarinaringi imarang be kaba bokai ita babaduadua moarunga ditakaka nge asi ne ono eunga ipasiki be nena-la ngaumoatei kana. Ilo ipileni tamoata uaura-lo disoaki nge diratu. ²⁸ Ata Pol bokai imere, “Moaki nem-la kupakaiko! Keka makarena-doi kisoaki!”

²⁹ Kodeka tamoata narinari ngae nge ikilau, “Baratui teke kamaeluakana.” Be ipanana isili be reresabu ane be Pol be Sailas ae-diaru babadia-lo itapuloria. ³⁰ Kodeka eluku ilakuaki-diaru be bokai itegi-diaru, “Biabiadi rua, masa rakana memaki be uketagu ngapura?”

³¹ Be diaru dikaturu be bokai dipileru, “Tanepoa Iesus lama gounani masa uketam ngapura. Kaiko be moarunga pera kanam-lo.”

³² Be alauri nge Pol be Sailas ditagurakiru be tamoata ngae be moarunga pera kanana-lo nge Tanepoa pilenga dirangakidi. ³³ Isi oabubulanalo be tamoata narinari ngae itaguraki be Pol be Sailas poake-diaru dirautotoki-diaru kana nge iasaki. ³⁴ Kodeka ibaga-diaru pera kanana-lo be

kangkang iemaka-diaru. Be roa be natu zaiza nge suridi diuia-tina, bakara diato moarunga nge Nanaranga lama diunani. Makara be diato moarunga nge Iesus ara-nao be rukudiato dipura.

³⁵ Anua izama nge tamoata giriki adoadoraki ditaguraki be tamoata nedi bibia dinepidi tamoata uaura pera inarinaringia-lo be bokai dirai, “Tamoata ngara-diaru gorubetaki-diaru be dalaleru.” ³⁶ Kodeka tamoata uaura pera inarinaringi nge Pol bokai irai, “Tamoata giriki adoadoraki ambe dipile be Sailas kamru rubetaka-mingru dapura kana. Iboadu kamalaleru! Ilo uia-lo be kamalaleru.”

³⁷ Ata Pol itaguraki be katonga-oaoa bibia nedi bokai iradi, “Keru nge Rom tamoata nedi kaa. Ata tago ‘koto’-lo be giriki nemairu diadoraki. Lili-be-matao dirautotoki-kamairu be uaura-lo dinanga-kamairu. Be nge ambe komangaba-lo be dinepi-kamairu be galaleru kana ki? Tago iboadu! Nedia-la be makare dapura be dapasiki-kamairu.”

³⁸ Be tamoata ngaedi dilako be giriki adoadoraki diradi. Giriki adoadoraki bokai dilongo Pol be Sailas Rom tamoata nedi kaa nge dipitilakitina be ilodi dibuku. ³⁹ Bokai be dilako be Pol be Sailas bokai dira-diaru, “Iloma ditagakamingtinaru. Kana kiemaki nge tago kikaua ka bokai kimuzi.”

Kodeka uaura pera-lo ka dipasiki-diaru be eluku dilakuaki-diaru be bokai dira-diaru, “Anua ngae kamaperekiaru.” ⁴⁰ Alauri Pol be Sailas uaura-pera diperekiaru nge Lidia pera kanana-lo dilakoru. Be tamoata be aine Kristus lama diunani nge makara dikabuni be disoaki. Kodeka

ditagurakiru be diaka-kaidi. Diaka-kaidiadi, kodeka anua ngara diperekiaru.

17

Tesalonika Anua-lo

¹ Makara be dialale be Ampipolis be Apolonia anua-lo be kodeka dilako Tesalonika anua-lo dipura. Makara nge Iuda pera nedi ono serereinga teke ieno. ² Kodeka Pol itaguraki be izamaizama imuzimuzi bokana imuzi: pera ono serereinga ngaena-lo ilako. Be makara bong ono manauanga ‘Sabat’ toli ilodia-lo nge Iuda zaiza pile Nanaranga ‘Buku’ nena-lo dieno nge diegoretaki. ³ Be disikengdi be ditikingdia-tina uia Kristus masa sururu bibia ngadoki be ngamate be kaba mate-lo be ngamarang. Kodeka bokai ipile, “Jesus ngae ngau mangata urarangaka-kaming ka Kristus.” ⁴ Iuda alu pile ngaedi dilongo nge pile ngaedi ilodi dibuiri-tina. Bokaibe Pol be Sailas didainaki-diaru. Be Grik kokoko-tina Nanaranga dimatakutakuri be aine aradi bibia anua ngarana-lo nge didainakidi be.

⁵ Ata Iuda lama tago diuni nge Pol be Sailas diuanam-diaru, bakara tamoata be aine kokoko-tina ambe Pol pilenga ditagatagadi. Bokaibe Iuda ngaedi dilako malala-lo be tamoata panganadi patu bokana sukoakidia-ba alu dibagadi be uko biabia teke diemaki. Be nge Iuda ngaedi ka Pol be Sailas pile dibabaluri-diaru be ono tamoata uko ngae ditaguraki be sagagai biabia teke makara anua ngarana-lo diemaki. Tamoata ngaedi direre Pol be Sailas dabaga-diaru be tamoata moarunga

arodi datuiraki-diaru be giriki odiaruo danangalako. Kodeka dilako Zeson pera kanana-lo dilele-diaru, ⁶ ata tago dite-diaru. Tago dite-diaru bokana Zeson be tamoata alu lama diuni nge direpekidi be tamoata bibia anua ngaranalonalona arodi dituirakidi be bokai dimere, “Tamoata ngaedi nge ege-ege giriki diemaki. Be nge ambe anua neda-lo dipura!” ⁷ Be Zeson itaguraki be pera kanana-lo idokimatedi. Rom ‘Sisa’ nedi mata ne inanga be tatagatagadi kana nge dirorokaki. Bokai dipile anuanepoa takaia isoaki ara Iesus!” ⁸ Tamoata be aine moarunga be tamoata bibia anua ngaranalonalona pile ngaedi dilongo nge ilodi dibuku-tina. ⁹ Makara be tamoata bibia anua ngarana-lo nge Zeson ruanga zaiza diradi be ‘mone’ dipasi be mere be kauborua ngae labu dionoti be ono pile diu-moatedi. Kodeka dirubetakidi be dialale.

Beria Anua-lo

¹⁰ Oabubu-la ngarana-lo be tamoata be aine Kristus lama diunani nge ditaguraki be Pol be Sailas dinepi-diaru be Beria anua-lo dilakoru. Makara Beria-lo nge dilako-soasoaru Iuda pera nedi ono serereinga-lo. ¹¹ Beria tamoata be aine nge tago Tesalonika tamoata be aine bokana. Di nge ungguma uia. Bokai be sakuli-o be Kristus pilenga didoki. Be izamaizama nge Nanaranga ‘Buku’ ne dilezeleze uia be ono dakaua uia Pol pilenga nge moimoi ki tago. ¹² Bokai be Iuda kokoko-tina nge lama diuni. Be Grik aine aludi aradi otioti be Grik moane alu nge lama diuni be.

13 Bong Iuda Tesalonika anua-lonalona bokai dilongo Pol ambe Nanaranga pilenga Beria anua-lo mangata irarangaki nge dialale be tamoata be aine ilodia-lo disili be giriki dimarangaki. 14 Makara nge taritoka-da Beria-lo ditaguraki be Pol dinepi be makasi * taona itao, ata Sailas be Timoti nge Beria-lanalo disoakiru. 15 Tamoata maka Pol dibagai be dialale nge dilakuaki Atens anua-lo be kaba Beria-lo dimule. Tamoata ngaedi damule kana nge Pol bokainatuka Sailas be Timoti pile inanga-diaru, “Oaikiki-tina makare ngaulo kamapuraru.”

Atens Anua-lo

16 Pol makara Atens-lo isoaki be Sailas be Timoti irarapung-diaru nge ilo isururu-tina, bakara moarupu be aem-kai kokoko-tina Atens anua-lo ita. 17 Bokai be Iuda pera nedi ono serereingalo ilakolako be Iuda be Grik maka Nanaranga dirakerakeaki zaiza kana ngae diegoregoretaki. Be eluku malala nedia-lo nge izamaizama tamoata be aine nangatadi makara dipurapura nge iraradi. 18 Be Epikuri be Stoik ‘tisa’ nge alu dipura be Pol zaiza diegore-budu. Be alu bokai dipile, “Boalalai ngae rakana kata irangarangaki?” Be takadi bokai dipile, “Masa nanaranga kata ka irangarangakia-ua!” Bokai dipile, bakara Pol nge Iesus Kristus mate-lo be imarang ka irangarangaki. 19 Makara be Pol dibagai be ‘Kansolo’ moarunga Areopagus buku-nao dikabuni be disoaki kanana-lo dilakuaki be bokai dipile, “Keka sule oauoau kaiko kurangarangaki nge

* **17:14:** Beria anua nge etetebala buku-lo ka ieno.

gakauataki kana kirere. ²⁰ Kana alu kurarangaki nge tailadia-ba kilongolongo. Be kirere labudi gakauataki kana.” ²¹ Maka ma Atens tamoata be tamoata akerengadi makara disukoaki nge direrere bokaina-ba dasukoaki be bong moarunga nge sule oauoau kaoa nge di dararangaki be tamoata takadi dalongolongo, be tamoata takadi dararangaki be di dalongolongo.

²² Kodeka Pol Areopagus arodi ituirake be bokai ipile, “Atens tamoata, ngau kaba bokai uita kam kapipi-tina be zala moarunga katagatagadi be ono nanaranga neming karakterakeakidi. ²³ Maka ma anua neming ualaleaki nge kaba odio nanaranga neming karakterakeakidi nge uliliti-tina uia, be bagi ono tabataba aninga neming tekenao nge gere bokai dieno: nanaranga tago kauakauataki ne. Kodeka, Nanaranga moimoi be kalingo mrangaka-kaming kana, bakara, kam kana tago kauakauataki ka karakterakeaki. ²⁴ Nanaranga maka kateka ngae be kana moarunga ono dieno iemaki nge lang be kateka Tanepoa nedii. Be ngai tago keda tamoata diememaki-lo isukoaki. ²⁵ Ngai kana maka tamoata lumadia-lo dipupuraki nge tagona-tina teke ireretaki. Maka ma ngai boaduboadu, be ngai ka ono moauringa, be oasa ono moauringa, be kana moarunga tamoata ianiandi! ²⁶ Tamoata tekena-lo ka ungguma moarunga ipurakidi, be inangadi be ege-ege kateka-o dilako. Toira-la be ilo itekenanai be ipile tamoata teke-teke masa barasi kokotangadi ira kateka ngaena dasoaki, be kaba nangatadia-lo dasoaki kana nge inanga. ²⁷ Nanaranga bokai imuzi be ono tamoata ngai

dalelei, be luma-di dananaraki be ono dadauraki kana be dikalaulaua. Ata ngai tago kasau ka isoaki. Kita teke-teke nge saringada ka isoaki. ²⁸ Tamoata teke bokai ipile, ‘Maka ma ngaia-lo ka moauriuri tasoaki be tamoakusukusu be ngai isoaki ka kita tasoaki!’ Be tamoata neming rang kotokoto alu dipile bokana, ‘Kita nge ngai natu.’

²⁹ “Bokaibe kita Nanaranga natu kana tarangaki-kita nge iloda moaki bokai tananga: Nanaranga kusi rata nge aem-kai kata ‘gol,’ ki ‘siliua,’ ki patu oti ka tamoata muzi amangmang kauangadi ki amang nedia-lo ka diemaki. ³⁰ Moimoi toira isi Nanaranga kalingo tago kakauataki be aem-kai karakterakeaki nge Nanaranga masa tago ngaora-kaming. Maka ma tago kakaua rakana kata ka karakterakeaki. Ata kaituka bong ngaedia-lo nge Nanaranga ambe tamoata ege-ege iradi be muzi nedi goalakadi dasegeaki be ngai datalari kana. ³¹ Bakara, ngai ambe bong ono tamoata be aine moarunga kateka-o giriki nedi ngaliliti kana nge inangai be ieno. Be tamoata teke nena-la be inangai ka giriki ngaliliti kana. Ono tamoata be aine moarunga dakaua-uia kana nge tamoata ngae ambe mate-lo be imarangaki.”

³² Bong Areopagus Pol dilongori mate-lo be marang irangaki nge alu Pol dingengeri, ata alu bokai dipile, “Keka kirere kana ngae kaba gorangaki.” ³³ Makara be Pol itaguraki be iperekidi. ³⁴ Ata tamoata alu lama diuni be Pol didainakini. Tamoata maka Pol didainakini maradi nge tamoata teke ara Daeonisius. Ngai nge Areopagus kata. Be aine teke ara Damaris be alu takadi nge

bokaina-doi dimuzi be Pol didainakini.

18

Korin Anua-lo

¹ Kana ngaedi muridi nge Pol itui be Atens anua ipereki be Korin anua-lo ilako. ² Makara nge tamoata teke ara Akuila ipurakani. Ngai nge Pontus tamoata kata, be roa Prisila diaru kodeka ka Itali kaba-lo ka dipuraru, bakara Rom ‘Sisa’ nedi Klodius pile kakai-tina bokai inanga, “Iuda moaki teke Rom anua-lo isoaki. Dalale-doi.” Bokai be Pol ilako be ite-diaru. ³ Diaru malipi nediaru nge ngado kusi oti be bazarua diememakiru, Pol-la bokana. Bokai be bong Pol ipuraka-diaru nge makara sakediaru-o isoaki be dimalipilipi-buduto. ⁴ Be bong ono manauanga ‘Sabat’ moarunga-o nge pera nedi ono serereingalo ilakolako be ungguma Iuda be Grik ilodi iunung be lama dauni kana.

⁵ Bong Sailas be Timoti Masedonia kaba-lo be dipuraru nge Pol itaguraki be malipi takadi muri inanga be Kristus-la rangaka mangata irarangaki, be mangata Iuda bokai iraradi, “Jesus ka Kristus.” ⁶ Ata bong Pol ipilepile be Iuda diare-sabari be diebuloi nge kusi ne inangananga gapukadi itatai be bokai iradi, “Kaleua nge neming-la ka kamangongo-kaming! Moatubu ngaedi tago iboadu oguo dalako! Kaituka be ngalako masa ngau Ungguma Takadia-lo mlakolako.”

⁷ Bokai be pera ono serereinga nedi ipereki be tamoata teke Ungguma Takadi kata ara Taitus Zastus pera kanana-lo ilako. Taitus pera kana nge pera ono serereinga saringa ka ieno. Be ngai

nge Nanaranga irakerakeaki. ⁸ Ata tamoata maka pera ono serereinga ngaena-lo imuamua ara Krispus nge moarunga pera kanana-lo disukoakibudu zaiza be Tanepoa lama diunani. Be tamoata be aine kokoko-tina Korin anua-lo Pol pilenga dilongo nge lama diuni, be Iesus ara-nao be rukuadi dipura.

⁹ Oabubu tekena-lo nge Pol rai kaba-lo bokana ilako be Tanepoa itaguraki be bokai irai, “Taburim moaki ira. Gopilepile-la. Moaki sesu aoam kuonoti. ¹⁰ Bakara, ngau sakemo usukoaki. Tago teke iboadu ba ngabasakiko. Maka ma tamoata negu kokoko-tina anua ngaena-lo disoaki.” ¹¹ Bokai be Pol makara Korin anua-lo barasi teke be kapapa isoaki, be Nanaranga pilenga isulesuletakidi.

Pol Galio Aro Itui

¹² Bong tamoata ara Galio, Rom bibiadi nedi * bokana Gris kaba-lo isoaki nge Iuda diekapotaki be ditaguraki be Pol didokimatei be Galio aro dituiraki be da’koto’taki kana. ¹³ Kodeka bokai di’koto’taki, “Tamoata ngae ambe tamoata be aine ilodi iunung be muzi takadiaba-lo Nanaranga darakerakeaki kana. Tago keka Iuda mata nema itagatagadi.”

¹⁴ Makara be Pol itaguraki be ngapile kana nge Galio itaguraki be Iuda bokai iradi, “Giriki kata ki muzi goalaka kata emaka ipura nge ngau iboadu kam Iuda malielie-ba be mlongori-kaming. ¹⁵ Ata nge kam Iuda pilenga-ming be ara neming be mata ne-ming rangakadi. Bokai be nge neming-la

* **18:12:** Rom ‘Sisa’ nedi aoa bokana.

be kamadoraki. Ngau tago uboadu kana ngaedi mliliti!” ¹⁶ Be itaguraki be ipile be ditaodi be dipusika. ¹⁷ Makara nge Iuda ditaguraki be tamoata pera nedi ono serereinga-lo imuamua ara Sostinis nge didokimatei be makarana-la pera ono giriki adorakanga aro ka dirautotoki. Ata Galio tago sesu-tina ilo ibukuni.

Pol Kaba Antiok Anua-lo Imulelako

¹⁸ Kodeka Pol muku makara Korin anua-lo tamoata be aine Kristus lama diunani maradi amaridi alu isoaki. Alauri nge iperekidi be Akuila be Prisila diato direbato be Siria kaba-lo dilakoto. Darebato kana nge Pol pile tago tototo tekedi iemaki nge itagadi be Senkria anua-lo be geleboarua ipura. ¹⁹ Be direba be dialale be Epises anua-lo dipura. Makara be Pol ilako pera nedi ono serereinga-lo isili be Iuda makara disoaki zaiza diegore-budu. ²⁰ Be Iuda ditaguraki be dirai be makara muku uanana sasalaga sakedio ngasoaki kana, ata ngai tago isumoala. ²¹ Ambe ngaperekidi kana nge bokai iradi, “Nanaranga isumoala masa kaba kam-lo mumule.” Be makara be Akuila be Prisila iperekidiaru be kati rebereba tekenao ibuli be Epises anua ipereki.

²² Ilako be Sisaria kaba-lo itoka nge ialale Ierusalem-lo be ‘sios’ makara ite. Be alauri nge Antiok anua-lo ilako. ²³ Be muku makara isoaki noko ialale. Ialale be ilako Galesia be Prigia kaba ialaleaki be tamoata be aine Kristus lama diunani nge iaka-kaikaidi be ialalale.

Apolos Epises Be Korin Anua-lo Isoaki

²⁴ Pol kaba ngaradia-lo ialalale nge Iuda tamoata kata ara Apolos nge makara Epises anua-lo ipura. Apolos nge Aleksandria anua-lo ka nekiaka ipura, be ngai nge kauakauana-tina be Nanaranga ‘Buku’ ne nge iamangtaki uia. ²⁵ Be Tanepoa rangaka moarunga nge sule-tina uiani ipura. Bokaibe ilona-lo be sakuli ane be moimoibe pile kalingodi oti be Iesus iran-garangaki be isulesuletaki. Ata ruku ono tamalinga nge tekena-la ikauataki. Rukua ono tamalinga maka Zon ono tamoata be aine irukudi ka ikauataki. ²⁶ Makara be Apolos itaguraki be tago taburi-ralo be pera nedi ono serereinga-lo be ipilepile. Be bong Akuila be Prisila dilongoriaru nge dibagalako pera kandiarua-lo be didumaiaru be Nanaranga Zalaka nge disikengtina-uianiaru be iamang uia.

²⁷ Be bong Apolos itui be Gris kaba-lo ngalako kana nge taritokada anua ngarana-lo nge diakakai be ‘pasi’ teke tagataga ene Gris kaba-lo nge digeretadi be ono Apolos dadoki be dadoraki kana. Bokaibe Apolos Gris kaba-lo ipura nge tamoata be aine maka Nanaranga marou ne tadokidokiba ane be lama diuni nge duma uia-tina ngaialo didoki. ²⁸ Bakara, ngai pile kaiboangdi ane be Iuda egore bibia-lo iare-balakidi. Bakara, ngai Nanaranga ‘Buku’ nena-lo pile moarunga idoki be Iuda itikingdi Iesus ka moimoi be Kristus.

19

Pol Epises Anua-lo

¹ Apolos isi Korin anua-lo isoaki nge Pol itui be zala kaba ngaradi lukangadi-o ipanana nge itagai be ilako Epises anua-lo ipura. Makara nge tamoata lama diuni alu ipurakadi, ² be bokai itegidi, “Bong lama kauni nge Oli Spirit kadoki ki tago?”

Be di dikatu be bokai dipile, “Tago. Keka tago kikaua Oli Spirit teke isoaki!”

³ Bokai dipile bokana Pol bokai itegidi, “Bokai nge, ruku ono tamalinga nangata kata ka kadoki?”

Be dikatu be bokai dipile, “Ruku ono tamalinga maka Zon tamoata be aine ono irukudi ka kiodoki!”

⁴ Be Pol bokai ipile, “Ruku ono tamalinga Zon ne nge tamoata be aine maka muzigoala nedi disegeaki nge nedi. Be Israel iradi tamoata muri ngatagai kana nge lama daunani. Tamoata ngae nge Iesus.” ⁵ Pile bokai dilongo nge Tanepoa Iesus ara-nao be rukuadi dipura. ⁶ Be bong Pol luma odio inangaria be irabodi nge Oli Spirit odio ibala be pile takadia-lo dipilepile be Nanaranga pilenga mangata dirarangaki. ⁷ Tamoata makara disoaki nge kulemoa-be-rua moarunga.

⁸ Be alauri nge Pol makara kalea toli sakedio isoaki. Be kalea toli ngaedi ilodia-lo nge bong kokoko pera ono serereinga nedia-lo ilakolako be tago taburi-ralo be tamoata be aine ilodi bokai ibuburi: anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge moimoi be kalingo. ⁹ Ata aludi nge panganadi ipatungaki be lama tago diuni, be lili-be-matao Tanepoa Zalaka nge pile goalakadi oti dirarangaki. Bokaibe Pol itaguraki be tamoata be aine lama

diuni nge ibagadi be pera ono serereinga ngara dipereki. Be izamaizama nge pera ilo bibia Tairinas isulesule kanana-lo be Kristus rangaka mangata irarangaki. ¹⁰ Makara bokai imuzimuzi nibe barasi rua dimanubu. Bokai be tamoata be aine moarunga Esia kaba-lo disoaki, Iuda be Ungguma Takadi nge Tanepoa pilenga dilongoraki.

Skiba Natu Moanekadi

¹¹ Makara be Nanaranga itaguraki be kilala kaiboangdi takadia-ba Pol luma-nao iememaki. ¹² Bokai be tamoata alu nge kusi mapaladi ono suburaua utua be ono ragogo rokaka Pol inangananga nge dadoki be dalako be moremore dandi. Be moremore dandi nge more daleuadi be mariaba goalakadi ilodia-lo nge dairatu.

¹³ Iuda alu ege-ege dialalale be mariaba goalakadi ditaotaodi nge ditaguraki be Iesus aranao be mariaba goalakadi ditaotaodi. Mariaba goalakadi dataodi kana nge bokai daradi, “Iesus maka Pol mangata irangarangaki aranao be pile kai ane uraiko, ‘Gopusika.’” ¹⁴ Nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi teke ara Skiba natu moanekadi lima-rua ka bokai dimuzimuzi. ¹⁵ Ata bong teke mariaba goalaka dataoni kana nge bokai ipile, “Ngau Iesus ukauataki be Pol ukauataki, ata kaiko naita kata?” ¹⁶ Makara be tamoata maka mariaba goalaka ilona-lo isoaki nge itaguraki be Skiba natu iundi. Iundi be kusi nedi isare, be eredaradaradi be nemoala-ba diratu be pera ono disoaki dipereki.

¹⁷ Iuda be Ungguma Takadi moarunga Epises anua-lo kana ngae dilongoraki nge taburidi

dira-tina. Makara nge Tanepoa Iesus ara atabala-tina dinangai. ¹⁸ Kodeka tamoata be aine ambe lama diuni nge kokoko-tina dipura be muzingadi goalakingadi mangata dirangaki. ¹⁹ Tamoata maka naboia be zere diememaki nge kokoko dipura be ‘buku’ nedi ono kana ngaedi diememaki nge lili-be-matao be dibulai. ‘Buku’ dibulai ngaedi zazanga nedi kokotangadi diuare nge ‘50,000 mone siliua’ bokana. ²⁰ Be nge bokainatuka be kaiboang bibia-tina ane be Tanepoa pilenga ege-ege dilakolako be dilabalaba.

Ebulo Biabia Teke Epises Anua-lo Imarang

²¹ Kana ngaedi muridi nge Pol ilo ilelenaki be Masedonia kaba be Akaia kaba ngalaleaki be Ierusalem ngalako kana. Be bokai ilo inangai, “Ierusalem mlako noko Rom mlako.” ²² Bokai be Pol itaguraki be dumaduma ne rua Timoti be Erastus inepi-diaru be Masedonia kaba-lo dilakoru. Ata Pol kaba muku makara Esia kaba-lo isoaki.

²³ Be nge bong ngaradia-lo ka Tanepoa Zalaka lili-nao be ebulo biabia teke imarang. ²⁴ Tamoata teke ara Demitrius nge patu ‘siliua’ oti be Epises nanaranga nedi aineka ara Artemis keda ne itoatoaki be iememaki. Be malipilipi ne nge ‘mone’ biabia-tina malipi ngaena-lo dipurapuraki. ²⁵ Kodeka malipilipi ne be tamoata takadi malipi bokainaina-lo dimalipilipi nge ikiladi be bokai iradi, “Ruanga, kam kakaua kita ‘mone’ neda dikoko nge malipi ngaedia-lo ka dikoko. ²⁶ Iboadu neming-la be kaba kamaita be kamalongo rakana tamoata ngae Pol iememaki!

Bokai ipile nanaranga maka tamoata diemaki nge tago nanaranga kaoa. Bokaiibe tamoata kokoko-tina makare Epises anua-lo ambe ilodi iung be dilongori be pilenga ditagadi. Be tago makarena-la anua ngaena-lo ka ilodi iung, ege-ege Akaia kaba-lo be. ²⁷ Pol pilenga ngaedi nge iboadu malipi neda ono ‘mone’ dokinga ngae ara ngagoalangaki. Be tago kana-la ngae. Nge masa nanaranga aineka ara biabia-tina Artemis keda ne kalingo tagotago kana rangaka ngapura, be Artemis ara masa ruku-goalaia ngapura. Kam kakaua Artemis nge moarunga Esia kaba-lo be ege-ege kateka-o dirakerakeaki!”

²⁸ Tamoata be aine makara dipura pile ngaedi dilongo nge namadi dira-tina be bokai dimere be dipile, “Epises nanaranga nedi Artemis nge ara biabia-tina!” ²⁹ Makara nge mere be naboaki biabia makara anua ngarana-lo ienuaki. Bokaiibe tamoata be aine ditaguraki be Pol alalale-budu ruanga Masedonia tamoata rua Gaius be Aristakus nge didokimatedi be direpekidi be malala nedia-lo dilakuakidi. ³⁰ Pol nge nena-la be ngalako tamoata be aine ngaedi arodi ngatui kana, ata tamoata be aine Kristus lama diunani dimuleaki. ³¹ Be ruanga alu Rom tamoata nedi bibia kaba ngaradia-lo nge pile bokai dinangani, “Lilim moakina-tina malala nedia-lo kupusikan-gaki!”

³² Anua ilona-lo nge kodeka kauborua ilabaitina. Tamoata be aine alu kana teke dirangarangaki be dimeremere, alu kana takaia dirangarangaki be dimeremere. Maka ma di kokoko-tina nge tago dikaua bakara ka makara dikabuni.

Bokaibe ieboangi-ramo. ³³ Makara be Iuda alu ditaguraki be Aleksanda didoki be ene aro-lo dielengaka-lako. Ilodi dipile Aleksanda ka giriki labu. Kodeka Aleksanda luma ane be isikeng ngai pile ne ono nena-la ngaoiaki kana nge ngapile kana. Ata tago-ma. ³⁴ Tamoata be aine kaba bokai dita Aleksanda Iuda kata nge kodeka dipi-tina be bokai dimere, “Epises Artemis nedi nge ara biabia-tina!” Be bokai dimeremere nibe amari siriki ne rua dimambuaki.

³⁵ Alauri kodeka ‘kusukusu’ anua ngaranalonalona iaka-moarudi be bokai ipile, “Epises tamoata be aine, moarunga dikaua Epises anua ka aine ara biabia Artemis keda ne inarinaringi, be patu rata lang-lo isapasiria nge makare ka ieno. ³⁶ Bokaibe tamoata tago teke iboadu ngapile kana ngaedi nge boli kana kaoa. Maka ma kana kalingodi ka makare dieno. Bokaibe kamamoadubulae. Moaki oaikiki-la be kana teke kaemaki. ³⁷ Kam tamoata ngaedi makare kaeluakidi. Di tago sesu keda neda-lo dianako ki nanaranga neda ono dimanai. ³⁸ Demitrius malipilipi ne zaiza giriki nedi tekedi dieno nge bong ono ‘koto’nga dieno. Be Rom bibia nedi disoaki. Giriki nedi makara dalakuaki be ‘koto’-lo dananga. ³⁹ Ki pile nedi takadi kaba dieno nge bong-tina nedi ono tamoata giriki adoadoraki dakabuni noko dapura be adorakadi dapura. ⁴⁰ Ata kaituka giriki ngaedi dipura nge kakaua-doi nge neda girikida ka kapuraki. Bokaibe giriki ngaedi nge moatubukadi odao dalako kana. Giriki ngae nge labu tago-tina, be dategi-kita bakara ka kakabuni be kamere be kaba karati

masa bakara takatu? Kita pile neda ono takatu kana nge tago-tina.” ⁴¹ Pile ngaedi ipile-doi, kodeka tamoata be aine inepidi be dialale.

20

Masedonia Be Gris Kaba-lo Dilako

¹ Mere be kauborua ngaedi muridi nge Pol itaguraki be tamoata be aine lama diuni ikeli-akidi, be pile ono aka-kainga iandi be irabuakidi be Masedonia kaba-lo ilako. ² Be makara kaba ngaradi ialalaleaki, be pile ono aka-kainga kokoko ane be tamoata be aine lama diuni iaka-kaikaidi be ialalale. Be ialalale nibe Gris kaba-lo ipura. ³ Be makara kalea toli isoaki. Makara be ikaluka be ngareba be Siria kaba-lo ngalako kana nge kaba bokai ita Iuda dirabataki be daumoatei kana. Bokaibe ilo takaia inangai be kaba Masedonia kaba-lo ngamule kana. ⁴ Be tamoata ngaedi nge dialale-budu: Beria tamoata Pairas natu ara Sopater, Tesalonika tamoata rua Aristakus be Sekundius, Derbi tamoata ara Gaius, Timoti be Esia kaba tamoata rua Tikikus be Tropimus. ⁵ Tamoata ngaedi nge dimua-soaso be Troas anua-lo dirarapung-kama. ⁶ Moanako biabia ono ‘Bereti’ bababa kania ipurapura muri nge Pilipai anua-lo be kireba be amaridi lima muridi nge tamoata ngaedi Troas anua-lo kipurakadi. Be makara Troas anua-lo amaridi lima-rua kisoaki.

Pol Troas Anua-lo Isoaki

⁷ ‘Sarere’ oabubu-lo nge kiepurari be moanako ono tekenana nge kiemaki. Be ngazama nge galale kana. Bokaibe Pol itaguraki be Kristus rangaka tamoata be aine irangarangakadi

nibe buangaluka-tina. ⁸ Pera ilo atabalabal-atuka kisoaki kanana-lo nge baratui kokokotina dikarakara. ⁹ Makara nge tamoata amuna teke ara Iutikus nge kalalang-boazinga zagedi-o isoaki. Pol ipilepile nge ngai itungtung. Itungtung nibe ieno-soa noko isapasi be earuma kateka-o ibutiri. Etatabala pera ilo toliana-lo ka isapasi. Dilako be didokiteteki nge imate. ¹⁰ Ata Pol itaioio be iboabuni be bokai ipile, “Ilo-ming moaki dibuku! Ne iauia!” ¹¹ Kodeka kaba pera-lo ikautaki, be ‘bereti’ ikingkotoi be ikani. Be oabubu ngarana-lo nge iraradia-la nibe izama-ba. Izama nge ialale. ¹² Be tamoata amuna ngae nge ne iauia be dibagai be pera kanana-lo dilakuaki. Makara nge ilodi diuia-tina.

Troas Anua-lo Be Miletus Anua Lako Ipura

¹³ Makara be Pol kipereki be kati-o kibuli be kilako Asos anua-lo kitoka. Pol ka nena-la be alale nema ngae nge bokai ibasaki: Ngai nena-la nge irere zala-lo ngalale be ene Asos anua-lo ka kati-o gasalangaki kana. Bokaibe Pol ae-nalo ialale. ¹⁴ Pol Asos anua-lo ipura nge kisingaki be kireba be kilako Mitilini anua-lo kitoka. ¹⁵ Izama nge makara be kireba be Kios anua-lo kipura. Makara be kireba be izama nge Samos anua-lo kitoka, be izama nge Miletus anua-lo kipura. ¹⁶ Pol nge ambe ilo itekenanai be gareba-soaso be Epises anua ngapereki kana. Moaki makara kitoka. Maka ma Ierusalem ngalako kana be imarakaraka. Bokaibe tago irere kaba uanana muku sasalaga makara Esia kaba-lo ngagamang.

Rerenga nge bong biabia ara ‘Pentekos’-o nge Ierusalem-lo ngapusika.

Pol Epises ‘Sios’ Bibia Nedi Irabuakidi

¹⁷ Bokai ka Miletus anua-lo be Pol tamoata bibia Epises ‘sios’-lo pile inangadi be dapura be date kana. ¹⁸ Be bong dipura nge bokai iradi, “Bong matamatanatuka upura Esia kaba-lo nge soakingagu moarunga baituka usukoaki nge kakauataki. ¹⁹ Negu-la ubalaka be mata-dang zaiza be Tanepoa malipi ne uemaki. Moimoi bong kokoko giriki bibia ono Iuda dirabataka be daumoatea kana nge utalari. ²⁰ Kam kakaua kana ono mduma-kaming kana nge tago teke udokimatei. Mangata-la lili-be-matao ka urara-kaming, be pera pera kanaming-lo ualalale be urara-kaming. ²¹ Ngau mangata-la ka Iuda be Ungguma Takadi uraradi muzigoala nedi dasegeaki be Nanaranga datalari, be Tanepoa neda Iesus lama daunani.

²² “Be kaituka-tina nge Oli Spirit ka isingaraia be Ierusalem ulakolako. Tago ukaua rakana masa makara ngapurana. ²³ Kauangagu nge bokai: Oli Spirit ambe ilo-kauaia anua moarunga-lo nge uaura pera be moatubu bibia dirapurapunga. ²⁴ Ata ngau ilogu bokai ipile soakingagu makare kateka-o nge kana-ba. Rere negu biabia nge malipi negu mambuaki be ono kuari Tanepoa Iesus iana nge mrausapasingaki. Kuari negu ngaedi nge Pile Uia maka Nanaranga marou ne tadokidoki-ba irangaki nge mangata mran-garangaki.

²⁵ “Ngau mara-ming usili be bong ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata urangaki. Be ambe mialale kana. Be ngau ukaua alauri masa tago tekem kaba liligu goita. ²⁶ Nge bokai ka kaituka mangata-la ka bokai mra-kaming kana: Tamoata teke mara-ming ileua nge tago ngau giriki negu. ²⁷ Maka ma ngau ukai-tina be mangata-la ka Nanaranga rerenga moarunga urangaki. Tago sesu nuri-nuri usoro.

²⁸ “Eke! Kaba kamaitaita-tina uia! Neming-la kamananaring-kaming uia. Oli Spirit inangakaming be Nanaranga ‘sipisipi’ ne kamananaringdi kana nge kamananaringdiatina-uia. Teke ngaleua takana! Nanaranga ‘sios’ ne nge ‘sipisipi’ akolakola ‘sipisipi’ iarogurogudi bokana kamarogurogui. Maka ma Nanaranga ‘sios’ ne ngae nge ne Natu daraka ane ka izazai be imuleaki. ²⁹ Ngau ukaua, mpereki-kaming masa keu kabukabu alu mara-ming dasili be Nanaranga ‘sipisipi’ ne tagona-tina dabaraunakidi kana. ³⁰ Be alu masa kam-tina mara-ming ka datui be boli-pile ane be alu neming darepekidi be datagadi. ³¹ Bokai-be kamanarinari-tina uia! Ilo-ming kauakaua, amari moarunga be oabubu moarunga nge mata-dang ane be barasi toli ilodia-lo kam teke-teke mangmang ung-kaming.

³² “Be nge ambe Nanaranga luma-nao ka msalangaki-kaming kana, be marou ne tadokidoki-ba ilodia-lo ka mnangakaming-lako kana. Marou ngaedi ka daduma-kaming be kamalaba be Tanepoa kamakauataki be iboadu kana moarunga maka Nanaranga tamoata ne irangakidi be dadoki kana nge kamadoki. ³³ Ngau

tago sesu tamoata takaia ‘siliua,’ ki ‘gol’ ki kusi ne teke ute be dokia kana be umoatang. Tagola. ³⁴ Kam neming-la be kakaua ngau negu luma-gu ngaedi ane be kana moarunga ono usukoaki nge upupuraki. Be malipilipi-budu ruanga nge ono udumadumadi be. ³⁵ Kana moarunga uememaki ane be bokai uitiking-kaming: tamoata tago dikaiboang uia nge tadumadumadi. Tanepoa Iesus pilenga ngaedi iloda daniandi be tadumadumadi, ‘Tamoata maka tamoata takadi kana ianianidi nge suri-uia ne dilaba-tina be tamoata maka kana idokidokiba nge iuasai.’ ”

³⁶ Pol ipile-doi nge tukudi-o dirokazokuria be dirabo. ³⁷ Alauri nge ditangtang be Pol diboabuni be diaroki. ³⁸ Pilenga ipile tago kaba lili daita nge ilodi diandi be ditang-tina. Makara be katio dieluakalako.

21

Pol Ierusalem Ilako

¹ Makara kati-o nge tamoata bibia Epises ‘sios’-lo nge kirabuakidi be kireba. Adoado-la kireba be kilako motu ara Kos-lo kitoka. Izama nge kireba be motu ara Rodes-lo kipura, be makara Patara anua-lo kilako. ² Makara Patara-lo nge kati teke Pinisia ngalako kana nge kite be ono kibuli be kireba be kialale. ³ Kireba kilako be motu ara Saiprus nge kuku kita be kodeka egenala atata kirebalako be Siria kaba-lo kitoka, be mamasa-o kireba be Taia anua-lo kipura. Makara nge kurari alu nokungakadi dapura kana bokana

kinoku be kabu-lo kisoaki. ⁴ Makara nge tamoata lama diuni alu kipurakadi be amaridi lima-rua sakedi-o kisoaki. Oli Spirit nge ambe taritokada ngaedi bokai itikingdi Pol Ierusalem ngalako masa ngamate. Bokaibe bokai diakoroi, “Ierusalem moaki kulako.” ⁵ Ata bong ono kaba gareba kana dipura nge kiperekidi be kilako kati-o be galale kana. Be tamoata lama diuni nge roadi be natudi zaiza be dieluaki-kama. Kilako raua-lo nge lulu-o tukumai-o kirokazokuria be kirabo. ⁶ Kodeka kierabuaki, be keka kati-o kibuli be di dimule.

⁷ Makara be kireba be kialale be Tolemes anua-lo kitoka. Makara nge suri-ua nema taritokada kiandi be amari teke sakedio kisoaki. ⁸ Izama nge Tolemes anua kipereki be kilako Sisaria anua-lo kitoka. Makara kitoka nge kilako-soasoa tamoata Pile Uia mangata irangarangaki ara Pilip pera kanana-lo kilako be makara sakenao kisoaki. Ngai nge tamoata lima-teke takadi zaiza be Ierusalem-lo be nangadi dipura be ‘apostel’ dadumadumadi kana. ⁹ Natu aine kadi barasi oati kosikosi-ba disoaki nge ‘propet’ kaoa be N-naranga pilenga mangata dirarangaki.

¹⁰ Makara amaridi alu kisoaki be ‘propet’ teke ara Agabus nge Zudea kaba-lo be ipurakakama. ¹¹ Agabus taonama itao be imai nge ilako be Pol angapi ne idoki be ono ne luma be ae iuau be bokai ipile, “Oli Spirit bokai ipile: Iuda masa angapi marau ngaе bokainatuka dauauri Ierusalem-lo be Ungguma Takadi luma-dio dasalangaki.”

¹² Pile bokai kilongo nge keka tamoata lama di-

uni anua ngarana-lonalona zaiza be Pol kiakoroi moakina-tina Ierusalem ilako. ¹³ Ata Pol ikatu be bokai ipile, “Nge bakara ka bokai katangtang be ono ilogu kabagai? Ngau ukaluka-tina uia ka usoaki! Tago masa bokaina-la oarige ane dauaura. Ngau ukatiuana uia be uboadu-tina Tanepoa Iesus ara-nao be Ierusalem-lo mate.” ¹⁴ Kiakoroi kiakoroi be tago kiboadu ilo gabuiri bokana bokai kirai, “Tanepoa rerengana-lo be rakana ngaemaki kana nge iboadu ngaemaki.”

¹⁵ Be makara amaridi alu kisoaki kodeka ki-moatau be kitui be Ierusalem kilako. ¹⁶ Tagataga alu Sisaria anua-lonalona nge ditaga-kama be tamoata ara Mnason pera kanana-lo dilakuaki-kama. Mnason nge Saiprus tamoata kata, be toira-la be Kristus lama iunani. Be makara pera kanana-lo kisoaki.

Pol Ierusalem-lo Ipura

¹⁷ Ierusalem-lo kipura nge taritokada suri-uia ane be didoki-kama. ¹⁸ Izama nge Pol itaga-kama be Zems gate kana. Tamoata bibia moarunga ‘sios’-lo nge makara dipura be disoaki. ¹⁹ Makara be Pol itaguraki be suri-uia ne iandi, kodeka kana moarunga Nanaranga iemaki bong ngai Ungguma Takadi maradi malipilipi nge ere-moarunga be irangakidi. ²⁰ Pol pilenga bokai dilongo-doi nge Nanaranga dirakeaki. Kodeka Pol bokai dirai, “Tarito, kaba bokai goita. Moimoi Iuda kokoko-tina ‘tausen tausén’ ka lama di-uni, ata moarunga-doi nge Moses Mata ne didokimateria-tina uia. ²¹ Ambe bokai dilongo-rakiko, kaiko Iuda kaba takadia-lo disoaki Ungguma Takadi maradi nge kuraradi be Moses

Mata ne dasegeaki kana. Kuraradi natudi kusidi moaki dikorotototo be Iuda mata nedi moaki ditagatagadi. ²² Bokai nge masa rakana taemaki be ono pile ngaedi tadoraki? Purangam ngaedi nge dalongo-la be kana ambe kupura! ²³ Bokaibe pilengama ngaedi golongo be gotagadi. Tamoata oati makare nge pile tago tototo kaoa diemaki ka disoaki. ²⁴ Bokaibe gobagadi be kamalako be tabataba ono bolo rokaka goemakidi be ono Nanaranga mata-nao dagoaza. Kana moarunga ono tabataba ngae kamaemaki kana nge kaiko gozaza. Be tamoata oati ngaedi masa panganadi dageleboarudi. Bokai masa moarunga dakaua rangakam moarunga dilongoraki nge boli pile kaoa. Be kaiko nem-la nge Moses Mata ne ku-tagatagadi. ²⁵ Ungguma Takadi lama diuni ilom ngabukutakidi kana nge keka ambe kigeredi be bokai kiradi: Keka iloma kitekenanadi be kam Ungguma Takadi nge kangkang ambe moarupu tabangakadiadi dipura moaki kangkang, dara moaki kakangkang, ngado tapadi dipura moaki kakangkang, be pogiza-ramo mata moakina-tina katagatagadi.”

²⁶ Bokaibe izama nge Pol tamoata oati ngaedi ibagadi be tabataba ono bolo rokaka nge diemakia-budu. Kodeka ilako Nanaranga pera nena-lo be tamoata tabataba diememaki nge ilo-kauadi amaridi ira muridi masa bolo rokaka ngae damambuaki, be aira masa diato teke-teke nge tabataba nediato ono bolo rokaka daemakito.

Pol Uaura Ipura

²⁷ Amaridi lima-rua ono bolo rokaka ambe damanubu kana nge Iuda alu Esia kaba-lonalona

Pol Nanaranga pera nena-lo dite. Makara be ditaguraki be tamoata be aine ilodia-lo disili be ono Pol didokimatei. ²⁸ Be dimere be bokai dipile, “Israel tamoata, kamaduma-kama! Tamoata ngae ka ege-ege ialalale be moarunga isulesuledi be ono kita Isarel, Moses Mata ne be Nanaranga pera ne dierekeikeidi. Be nge ambe Ungguma Takadi alu ibagadi be Nanaranga pera nena-lo isiliakidi be pera rata nge iaka-boloi!” ²⁹ (Norane be Epises tamoata ara Tropimus diaru dite, be ilodi bokai dipile Pol ibagalako Nanaranga pera nena-lo. Nge bokai ka pile ngaedi dipile.)

³⁰ Makara nge mere be kauborua biabia teke Ierusalem anua-lo imarang, be tamoata be aine moarunga nge ieboangi-ramo. Kodeka dipanana dilako Nanaranga pera nena-lo ka Pol didokirepeki be dipusikangaki, be oaikikitina babaduadua bibia diono. ³¹ Pol ambe umoatea kana be mere be kauborua biabia ipura. Bokai be Rom koai-bagi pangana nedi bokai ilongo Ierusalem-lo ambe eung be ebulo biabia teke imarang. ³² Makara nge oaikikitina koai tamoata ne alu idokidi be dipanana be dilako eung ngae ieno kana. Tamoata be aine Rom koai-bagi pangana nedi tamoata ne zaiza ditedi nge Pol palita dilikitaki.

³³ Kodeka koai-bagi pangana ngae ilako Pol-lo, be idokimatei be ipile be kaleti oarige ‘seng’ rua ane diuauri. Kodeka bokai itegidi, “Nge naita kata? Rakana iemaki?” ³⁴ Makara nge tamoata alu pile tekedi ane be dimere, takadi pile takai ane be dimere. Mere be kauborua nge dilaba-tina bokana Rom koai-bagi pangana

nedi nge giriki labu tago ikauataki. Bokai-be koai tamoata ne iradi be Pol dibagai be pera nedia-lo disiliaki. ³⁵ Pol ambe katou-o ituilako be ngasili kana nge ambe mere be kauborua ilabatina bokana Rom koai-bagi tamoata ditaguraki be dibazi be disiliaki. ³⁶ Ata tamoata be aine dum biabia ditagatagadi nge bokai dimeremere, “Umoatea ngapura!”

Pol Nena-la Ioiaki

³⁷ Pol ambe koai-bagi pera nedia-lo disilisiliaki nge itaguraki be Rom koai-bagi pangana nedo Grik pile-lo bokai itegi, “Iboadu tapileru ki tago?”

Be tamoata biabia ngae ikatu be bokai itegi, “Kaiko Grik pile kuiamang ki? ³⁸ Nge bokai nge kaiko tago Izip tamoata noranetuka-ba koai biabia teke imarangaki be ‘4,000’ tamoata eunung ibagadi be lulu kaba-lo diratulako!”

³⁹ Be Pol ikatu be bokai ipile, “Tago! Ngau Iuda kata. Tarsus anua, ege Silisia kaba-lo be tinagu inekiaka. Bokai-be kukaua-doi, ngau tago tamoata-ramo kata. Ngau anua ara biabia kata tamoata ne. Bokai-be bokai uakoroiko: tamoata be aine ngaedi mradi kana urere!”

⁴⁰ Makara be koai-bagi pangana nedo nge isumoalani. Sumoala idoki kodeka Pol katou-o ituilako be luma ane isikeng be damoadubulae kana. Dimoadubulae nge Pol Ibru pile-lo be bokai iradi,

22

¹ “Taritokagu be tamagu, pile negu ono moiaka kana nge kamalongo.”

² Bong bokai dilongori Ibru pile-lo ka ipilepile nge kodeka dimoadubulae-tina.

Kodeka Pol bokai ipile, ³ “Ngau Iuda kata, Tarsus anua ege Silisia kaba-lo be tinagu inekika. Ata makare Ierusalem-lo ulaba. Tamoata amangi Gamaliel nge isulena. Bokai be tamada be tubuda mata nedia-lo nge isuletina-uiana. Be ilogu moarunga be rere negu moarunga nge Nanaranga-la malipi ne ka mememaki, kam-la makare kaituka kasoaki bokana. ⁴ Nge bokai ka tamoata maka Zala ngae ditagatagai nge sururu uianiandi be dimatamate, moane be aine be uauauridi be uaura pera-lo unanganangadi. ⁵ Tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi be Iuda tamoata bibia Iuda ‘Kansolo’ nedi-o disoaki iboadu pilengagu ngaedi muridi datui be dapile nge moimoi ka upilepile. Di ka ‘pasi’ digerena be diana be ulako Damaskus anua-lo be ono tamoata be aine Zala ngae ditagatagai nge muauridi be makare Ierusalem-lo mbagadiamai be sururu aniadi dapura kana.

⁶ “Amari ambe malala-tina itui nge Damaskus anua usaringaringai noko malama kaiboangi teke lang-lo ipitikaoai be iboalinga. ⁷ Makara nge kateka-o utapuloria be malonga teke bokai ulongori, ‘Sol, Sol! Bakara ka sururu kuianana?’ ⁸ Be ngau bokai ukatu, ‘Tanepoa, kaiko naita?’ Be ikatu be bokai ipile, ‘Ngau Nasaret tamoata Iesus ka sururu kuianana.’ ⁹ Tamoata kialalalebudu nge malama dite, ata malonga rakana irangarangaki nge tago dikaua. ¹⁰ Be utegi, ‘Tanepoa, masa rakana memaki?’ Be Tanepoa ikatu be bokai irai, ‘Gotui be Damaskus golako. Makara

masa kana moarunga Nanaranga irangaki be goemaki kana nge darangakiniko.’ ¹¹ Kodeka tamoata kialalale-budu nge lumagu-o didauraki be Damaskus dilakuaka. Maka ma malama ngae nge iuna be matagu dileua.

¹² “Makara nge tamoata teke ara Ananias ipura be itea. Tamoata ngae nge Moses Mata ne itagatagadia-tina uia. Iuda moarunga makara Damaskus-lo nge dimuamuakia-tina. ¹³ Ananias imai saringagu be bokai ipile, ‘Tarito Pol, matam datakaka be kaba kaba goitaita!’ Bokai ipile nge matagu oaikiki-tina diuia be ute.

¹⁴ “Kodeka bokai iraiia, ‘Tamada be tubuda Nanaranga nedi ambe inangaiko be rerenga gokauataki kana, be Tamoata ne Adoado gote, be ne malonga ane ngapilepile be golongo. ¹⁵ Bakara, kaiko masa mata-ita ne bokana be kana moarunga kuita be kulongo nge mangata gorangaki. ¹⁶ Nge rakana ka kurapurapungi? Gotui-rake be Iesus ara-nao be rukuiam ngapura, be ara gokilai be ono muzigoala nem asakadi dapura.’

¹⁷ “Makara be kaba Ierusalem-lo umule, be ulako Nanaranga pera nena-lo uraborabo nge suri rai-kaba-lo bokana kaba tekedi uita. ¹⁸ Rai-kaba bokana ngaedia-lo nge Tanepoa bokai irai, ‘Gomaraka, oaikiki-tina gotui be Ierusalem gopereki. Pilengagu anua ngaena-lo mangata kurangaki masa tamoata be aine makare tago dalongoriko.’

¹⁹ “Be ngau ukatu be bokai upile, ‘Tanepoa, ata di dikaua ngau pera ono serereinga-lo usilisili be tamoata lama diunangko nge uauauridi

be upapalitidi. ²⁰ Be bong areare nem Stepan umoatea ipurapura nge ngau negu-la be makara utuitui. Matenga ngaedi nge usumoalataki, be tamoata diumoatei nge kusi nedi sakedio usoaki be diumoatei.’

²¹ “Kodeka Tanepoa bokai irai, ‘Goalale. Ngau masa mnepiko be kasau-tina Ungguma Takadia-lo golako.’” ²² Tamoata moarunga makara disoaki be Pol dilongolongori nibe pile ngaedi ipile nge malongadi dienekaki be bokai dimere, “Rokaka ngapura! Umoatea ngapura! Tamoata bokainaina tago iboadu ne iaui ngasoaki!”

²³ Namadi nge dira-tina. Bokai be dimeremere be kusi nedi dipoalepoalekaki be gapugapu didokitata be dirorokaki. ²⁴ Makara nge Rom koai-bagi pangana nedi tamoata ne iradi be Pol dibagai be pera nedia-lo disiliaki. Disiliaki, kodeka iradi be darautotoki kana. Darautotokia-doi kodeka dategi be ono dakau kana bakara ka Iuda bokainatuka dimeremerei. ²⁵ Ata ambe didokinanaraki be darautotoki kana nge Pol itaguraki be koai-bagi muamua nedi teke makara ituitui nge bokai itegi, “Muzi bokai dieno iboadu Rom tamoata ne teke tago isi giriki ne adorakadi dapura-la be rautotokana-ba ngapura ki?”

²⁶ Koai-bagi muamua ngae bokai ilongo nge ilako be koai-bagi pangana nedi bokai irai, “Nge rakana kata ka kuememaki? Tamoata ngae nge Rom tamoata ne kata!”

²⁷ Bokai be koai-bagi pangana nedi nge ilako be Pol bokai itegi, “Goraia! Kaiko Rom tamoata ne kata ki?”

Be Pol ikatu be bokai ipile, “E! Ngau Rom tamoata ne kata!”

²⁸ Be koai-bagi pangana nedi bokai ipile, “Ngau ‘mone’ kana-tina biabia urokaki be Rom tamoata ne teke upura.”

Ata Pol ikatu be bokai ipile, “Ngau tinagu inekiaka be Rom tamoata ne kata.”

²⁹ Pol bokai ipile nge tamoata maka dategi be darautotoki kana nge oaikiki-tina dimulenaki. Makara nge koai-bagi pangana nedi nge ilo ipitilaki-tina. Maka ma kaba bokai ita Pol nge Rom tamoata ne kata ka ambe iuauri.

Pol Iuda ‘Kansolo’ Nedi Aro Itui

³⁰ Rom koai-bagi pangana nedi nge irere-tina ngakaua kana rakana giriki kaoa ka Iuda Pol ono dinangananga-lako. Bokai be izama nge ipile be ‘seng’ Pol ono diuauri nge dirubetaki be tamoata bibia moarunga Nanaranga ditabatabai be tamoata bibia Iuda ‘Kansolo’ nedi-o disoaki nge ikeliakidi be dipura. Kodeka Pol idoki be arodi ituiraki.

23

¹ Kodeka Pol adoado-la Iuda ‘Kansolo’ nedi idedematedi be bokai ipile, “Taritokagu, ngau kilalangagu unanga ngau adoado-la Nanaranga mata-nao ualalale, be ilogu sikita nge adoado-la ieno nibe imai-ba kaituka.” ² Bokai ipile nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi Ananias itaguraki be tamoata Pol saringa dituitui nge iradi be aoa dizamposakani. ³ Be Pol itaguraki be Ananias bokai irai, “Kaiko team boubou oaoa-sepukadi bokana! Nanaranga

ngazamposakiko-la be kana! Kaiko makara ku-soaki nge Moses Mata ne gotagadi be giriki negu goliliti kana! Ata kaiko nem-la nge Moses Mata ne kugagamang be tago kutagatagadi! Maka ma kuradi be dizamposana!”

⁴ Makara nge tamoata Pol saringa dituitui bokai dipile, “Nge bakara ka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi bokai kurai?”

⁵ Be Pol ikatu be bokai ipile, “Tarito, ngau tago ukaua ngai ka tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi! Maka ma Nanaranga ‘Buku’ ne bokai ipile, ‘Tamoata neming bibia moaki teke pile goalakadi ane karai.’ ”

⁶ Pol kaba bokai ita aludi Parasi kaa be aludi Sadiusi kaa ka Iuda ‘Kansolo’ nedi-o disoaki nge maradi ka ipi-tina be bokai imere, “Ngau nge Parasi kata, tamagu be tubugu nge Parasi kaa. Ngau kaituka aro-ming utui be giriki negu kamaliliti kana nge ngau lama uni matemate masa damarang!” ⁷ Pol bokai ipile nge sererei be edua teke Parasi be Sadiusi maradi imarang, be ono nedia-la dienegei. ⁸ (Sadiusi bokai dipile matemate tago iboadu damarang, be ‘enzel,’ be mariaba nge tago. Ata Parasi nge kana ngaedi moarunga nge dirangaki moimoi be kalingodi.) ⁹ Makara nge mere be naboaki be kauborua dilaba. Be tamoata Moses Mata ne disulesuletaki alu Parasi kaa nge ditui-rake be bokai kaikai-tina diegore, “Giriki tago teke tamoata ngaenao kitealako! Ak, moimoi be mariaba kata ki ‘enzel’ kata diarua dipileru masa bakara kana?” ¹⁰ Mere be ebulo ngae nge ilaba-tina be Rom koai-bagi pangana nedi nge taburi irani masa Pol muku-

muku dabatotoki. Bokai be ipile be tamoata ne dilako be maradi ka Pol dibagai, be pera nedia-lo dilakuaki.

¹¹ Izama be irodo nge Tanepoa ipura be Pol sakenao itui be bokai ipile, “Gokaiboang! Nge ambe makare Ierusalem-lo mangata kurangaka. Rom anua-lo nge bokainatuka-la ka mangata gorangaka kana.”

Pol Rabataka Ipura

¹² Izama nge Iuda alu diepurari be diraba be pile tago tototo tekedi bokai diemaki: tago sesu damoanako ki dang dasing nibe Pol ngamate.

¹³ Tamoata ngaedi kokotangadi nge kulemoadi-oati moarunga. ¹⁴ Makara be dilako tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata bibia nedia-lo be bokai dipile, “Keka ambe pile tago tototo tekedi kiemaki tago iboadu kana teke gakani nibe Pol-ba gaumoatei. ¹⁵ Keka kirere bokai kamamuzi. Rom koai-bagi pangana nedi pile kamanangani be Pol kam-lo daeluaki. Suri Pol ‘koto’ nena-lo pilenga alu kamakauataki uia bokana kamamuzi kana be kamakeliaki. Bokai masa keka zala-o be gaumoatei.”

¹⁶ Ata Pol eluka, marau natu, raba pile ngaedi ilongo nge ilako koai-bagi pera nedia-lo be Pol irai.

¹⁷ Kodeka Pol itaguraki be koai-bagi biabia nedi teke ikilai be bokai irai, “Tamoata amuna ngaе gobagai be koai-bagi pangana neming-lo golakuaki. Pile ne tekedi ngarai kana.” ¹⁸ Bokai be ibagai be koai-bagi pangana nedia-lo ilakuaki be bokai ipile, “Tamoata uaura-lo isoaki Pol pile

inangana be tamoata amuna ngae kaiko-lo melu-aki kana ka ueluaki. Pile ne tekedi ngaraiko kana.”

¹⁹ Kodeka koai-bagi pangana nedi nge Pol eluka luma-nao idoki be kasauba rubena-ba ilakuaki be bokai itegi, “Rakana pile kaoa goraia kana?”

²⁰ Kodeka Pol eluka bokai ipile, “Iuda ambe disumoala be dipile zama masa dategiko be Pol kaba Iuda ‘Kansolo’ nedia-lo ngalako. Nge ono suri Pol pilenga alu dakauataki uia bokana damuzi kana ka dakeliaki kana. ²¹ Ata moaki kulongoridi, bakara tamoata kokotangadi kulemoadi-oati masa zala-o dakoma be darapurapungi. Pile tago tototo tekedi bokai diemaki tago iboadu damoanako ki dang dasing nibe Pol ngamate. Ambe daumoatei kana be dikaluka be disoaki. Bakara gopile kana ka dirapurapu!”

²² Makara nge koai-bagi pangana nedi nge bokai ipile, “Kana kurangakina nge moakina-tina teke kurai!” Bokai irai kodeka inepi be ialale.

Pol Sisaria Anua-lo Lakuaka Ipura

²³ Kodeka koai-bagi pangana nedi itaguraki be tamoata ne bibia rua ikila-diaru be bokai iradiaru, “Koai-bagi tamoata ‘200’ kamadoki-diaru, ‘osi’-o papanana ‘70,’ be ‘200’ io-lo panapana kamakatiuanadi be kaituka ‘9 kiloki’ oabubu-lo be Sisaria kamalako. ²⁴ ‘Osi’ alu Pol kamaitani be masa odio ngalale. Bokai masa zala-lo giriki tago teke ngate be adoado-la ‘kiapi’ neda biabia Peliks-lo ngapusika.”

²⁵ Kodeka ‘pasi’ teke bokainatuka igereti,

²⁶ “Ngau Klodius Lisias, ka kaiko Biabiadia-tina ‘Kiapi’ Peliks ugereniko.

Suri-uia bibia uiangko.

²⁷ Iuda ambe ditaguraki be tamoata ngae daumoatei kana, ata ngau bokai ulongo ngai nge Rom tamoata ne kata. Bokai be koai tamoata negu alu udokidi be kilako be kiuketi. ²⁸ Ngau mkaua kana rakana giriki kaoa ka ono dinanganangalako. Bokai be ulakuaki Iuda ‘Kansolo’ nedialo. ²⁹ Ata kaba bokai uita ngai giriki ne tagotina be iboadu ono ngamate ki uaura-lo nangaia ngapura. Giriki ono dinangalako nge mata nedi ditagadi be ono dinangalako. ³⁰ Be bokai ulongo Iuda alu dirabataki be daumoatei kana ngeka kaiko-lo unepiamai. Be tamoata maka giriki ono dinanganangalako nge uradi be kaiko arom be giriki ono danangalako kana.”

³¹ Makara be oabubu ngarana-lo nge koai-bagi tamoata ditaguraki be Pol dibagai be dilakuaki anua ara Antipatris-lanalo daga. ³² Izama nge koai tamoata ae-dialo alalale dimule be ‘osi’-onaona Pol dieluaki. ³³ Dieluaki be dilako Sisarialo, kodeka ‘pasi’ ‘kiapi’ diani be Pol didoki be luma-nao disalangaki. ³⁴ Kodeka ‘kiapi’ ‘pasi’ ngae ileze be Pol itegi kaba ne nangatadi. Be bong ikaua Pol kaba ne Silisia nge ³⁵ bokai ipile, “Tamoata giriki omo dinanganangalako dipura masa pilengam mlongo.” Kodeka pile kaiboangdi inanga Pol Erot pera kanana-lo danangai, be naringana-tina uia ngapura.

24

Pol Peliks Aro Itui

¹ Amaridi lima muridi nge tamoata Nanaranga ditabatabai biabiatuka nedi Ananias nge Iuda

tamoata nedi bibia alu be tamoata ‘koto’-lo amangdi * teke ara Tertulus zaiza be Sisaria anua-lo dipura. Kodeka dilako ‘kiapi’ Peliks aro be Pol giriki ono dinanga-lako. ² Pol kilaia ipura, kodeka Tertulus itui be pile bokainatuka Pol ono iunglako, “Biabiadi Peliks, keka Iuda erumang kisoaki nge anua-uia bong sasalaga-tina kita, be kaiko anua dokingam nge diuia-tina be kolo-kolo iauiia kupuraki be ono kaba nema kubuiritina uia. ³ Be ege-ege kaba nemai-lo be bong moarunga-lo nge kana ngaedi kitaita be surima diuiauiataki-tina. Bokaibe kiperuiko-tina! ⁴ Ata tago urere pile negu miaka-salagati be ono milo-akaiko. Bokaibe uakoroiko ilom ngauiaiki-kama be golongan-kama. Pile nema tukurangadi.

⁵ “Kaba bokai kita tamoata ngae nge giriki pupuraki kata. Ege-ege kateka-o nge Iuda maradi ebulo be eung imarangrangaki. Ngai ungguma Nasaret nge muamua nedi kata. ⁶ Be Nanaranga pera ne nge ambe ngaka-boloi kana, be kiuauri. [Be keka Iuda Mata nema gatagadi be giriki ne galiliti kana. ⁷ Ata koai-bagi pangana nedi Lisias ipura be ibara-uauakama be idokitotokale-kama. ⁸ Kodeka Lisias ipile be tamoata maka giriki ono dinangalako nge arom datui.] Bokaibe nem-la be gotegi. Gotegi masa nem-la be giriki moarunga ono kinangalako nge gokauataki.”

⁹ Kodeka Iuda takadi nge Tertulus didumai be bokai dipile kana moarunga irangaki nge moimoi.

* **24:1:** Tamoata bokainaina nge Inggilisi Pile-lo “lawyer” kana ditugamdi.

¹⁰ Makara nge Peliks luma ane isikeng be Pol ngapile kana. Be Pol ituirake be bokai ipile, “Ngau ukaua kaiko ungguma ngaena-lo barasi kokoko-tina giriki adoadoraki bokana kusoaki. Be nge surigu diuia-tina ngau negu-la be arom be moiaka kana. ¹¹ Iboadu oaikiki-la be gokaua ngau tago toira be makare usukoaki. Noranetuka-ba, ambe amaridi kulemoa-be-rua dilako bokana ka Ierusalem-lo ulako be Nanaranga pera nena-lo tabataba negu be rabo negu memaki kana. ¹² Be iboadu nem-la be gokaua ngau tago sesu tamoata teke keru Nanaranga pera nena-lo kiegoreru, ki tamoata ilodia-lo usili be giriki tekedi pera nedi ono serereinga-lo ki anua ngaena-lo umarangaki. Tago-la. ¹³ Bokai be pile kaituka oguo dinangalako nge tago kalingodi. Be inaituka be sabagu diposili nge tago iboadu daraiko. Maka ma labu nedi tago! ¹⁴ Ata ngau moimoi ka bokai mraiko kana. Ngau bokainatuka tubuma Nanaranga nedi urakerakeaki: ngau Zala kana kirangarangaki utagatagai, ata di Zala ngae nge Iuda mata nedi sapara kata kana dirangaki. Ata ngau pile moarunga Moses Mata nena-lo dieno be ‘Propet’ moarunga gerengadi nge lama ungdidi be. ¹⁵ Be kana-la teke Nanaranga ilogu ono unangalako be urapurapu di bokana nge bokai: tamoata moarunga, uia be goalakadi masa mate-lo be damarang. ¹⁶ Be nge bokai ka ukaikai-tina be ilogu sikita nge adoado-la ngaeno Nanaranga be tamoata matadi-o.

¹⁷ “Ngau toira be Ierusalem upereki be barasi kokoko-tina tago ene usukoaki. Be bong makene umule nge ungguma negu lumaluma alu

udokidokidi be umule. Lumaluma ngaedi nge ono tamoata kana nedi tagotago dumadi dipura. Be makene umule nge tabataba alu mtabangaki kana ka umule. ¹⁸ Be nge kana ngaedi ka uememaki be Nanaranga pera nena-lo ditea. Bolo rokaka muzi uememaki be ditea. Tamoata dum biabia tago teke sakegu-o isoaki, be ebulo be eung tago teke umarangaki. ¹⁹ Ata Iuda alu Esia kabalonalona nge makene disoaki. Di ka dapura be arom datui be giriki oguo danangalako kana. Nge maka ma giriki teke di oguo danangalako kananare! ²⁰ Ki tago-ra tamoata ngaedi dapile rakana giriki uemaki bong Iuda 'Kansolo' nedi arodi utuitui be! ²¹ Giriki negu takadi tago ukauataki! Pile-la teke ka bokai upile, 'Ngau kaituka makare aroming utui be giriki negu kaliliti nge ngau lama uni matemate masa damarang.'

²² Peliks nge Zala rangaka nge iamangtakia-ua. Bokai be 'koto' ngaedi iono be bokai iradi, "Bong koai-bagi pangana nedi Lisias ipura masa 'koto' ngaedi miadoraki be ba mrangaki." ²³ Kodeka Peliks itaguraki be koai-bagi biabia nedi Pol inarinaringi nge bokai irai, "Pol uaura-lo gonangai, ata rerenga muku ngatagatagadi, be ruanga kamalikitakidi be rakana ireretaki nge iboadu daeleluakini."

²⁴ Amaridi alu dilako be murididi nge Peliks roa Durusila diaru dipuraru. Durusila nge Iuda aine kata. Kodeka Peliks inepidi be Pol dibagai be Iesus Kristus-lo lama unianga nge irarangaki be ilongolongo. ²⁵ Ambe ilako be muzi adoadodi, baituka tamoata nediala ilodi dasingarangadi, be Nanaranga tamoata moarunga giriki nedi

ngaliliti kana irarangaki nge Peliks taburi iratina. Be bokai ipile, “Iboadu goalale. Alauri bong iauia teke ipurana masa kaba mkeliakiko.”

²⁶ Kana takaia Peliks ilo ianiani nge ilo ipileni Pol masa ‘mone’ alu baraoa ngani be ono ngarubetaki be ngapusika. Bokai be bong kokoko-tina ikelikeliaki be dipilepile-buduru.

²⁷ Barasi rua dimanubu nge ‘kiapi’ takaia ara Posius Pestus ipura be Peliks kaba idoki. Ata ono Iuda ngailo-uiadi kana nge Peliks ipile be Pol bokaina-la uaura-lo isoaki.

25

Pol Pestus Aro Itui

¹ Pestus kaba ngaradia-lo ipura be amaridi toli muridi nge Sisaria anua-lo be itui be ilako Ierusalem-lo. ² Ierusalem-lo nge tamoata Nana-ranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata nedi bibia dipura Pestus aro be Pol giriki ono dinangalako. ³ Be bokainatuka dipi be diakoroi, “Goduma-kama bokana be Pol makare Ierusalem-lo gonepamai.” Nge zala-o be daumoatei kana ka bokai dipile. ⁴ Be Pestus bokai ipile, “Pol Sisaria-lo ka uaura-lo isoaki, be ngau negu-la masa saringatuka makara mlako. ⁵ Tamoata neming alu galale-budu be ene be tamoata ngae giriki ono danangalako. Nge maka ma giriki ne tekedi dieno-re!”

⁶ Pestus makara sakedi-o isoaki amaridi lima-toli ki kulemoa bokana be kababe Sisaria anua-lo ilako. Be izama nge bagi ne ono ‘koto’ adorakao isoaki be pile inanga be Pol daeluaki be aro ngatui

kana. ⁷ Be bong Pol ipura nge tamoata Ierusalem-lo be dimai nge diboalingi be giriki kaiboangdi ono diunglako. Giriki ono diunglako, ata tago diboadu labu teke date be ono Pestus darai Pol moimoi giriki iemaki. ⁸ Ata Pol nena-la ioiaki be bokai ipile, “Ngau giriki tago teke Iuda Mata nedi, ki Nanaranga pera ne, ki Rom ‘Sisa’ nedi uemakani. Tago-la.”

⁹ Ata Pestus irere Iuda ilodi ngaka-uiadi. Bokai be Pol bokai itegi, “Kurere ki tago Ierusalem talako be ene be giriki ngaedi omo diunglako nge miadoraki?”

¹⁰ Be Pol ikatu be bokai ipile, “Nge makatuka utuitui kana nge ‘Sisa’ ‘koto’ ne ono giriki adorakanga-lo ka utuitui. Nge makare ka giriki negu lilitadi dapura kana. Ngau giriki tago teke Iuda uemakadi, kaiko nem-la be kukaua-doi!

¹¹ Ak, moimoi be giriki tekedi upuraki be iboadu odio mate nge ngau tagona-tina uboadu miratudi. Tago-la. Ata kaba bokai uita giriki kaituka Iuda ogo diunung-lako kalingodi tagotago nge tago teke iboadu ngadoka be Iuda luma-dio nganangaia. Ngau urere ‘Sisa’ nena-la be giriki negu ngaedi ngaliliti.”

¹² Pol bokai ipile nge Pestus anua singara ne zaiza diepilei, kodeka bokai ipile, “Iauia, ambe ‘Sisa’ giriki nem ngaliliti kana kurere. ‘Sisa’-lo golako!”

Pestus Agripa Ilo-kaua Iani

¹³ Amaridi alu dilako be muridi nge Iuda anuatanepoa kandi Agripa marau Bernis diaru dipuraru Sisaria-lo be Pestus lili daniaru kana.

¹⁴ Makara amaridi alu disoakiru be Pestus itaguraki be Pol giriki ne ngaedi nge Agripa iran-gakini. Bokai ipile, “Tamoata teke makare uaura-lo isoaki. Peliks ka uaura-lo inangai be iperekana.

¹⁵ Be bong eta Ierusalem-lo usoaki nge tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi be Iuda tamoata bibia dipura be giriki ono dinangalako be umoatea kana.

¹⁶ “Ata ngau bokai uradi, ‘Keka Rom mata nema bokai ieno: tago iboadu tamoata teke girikibalo ganangai. Tamoata giriki ono inangalako diarua daetalariru be ono nena-la ngaouiaki noko giriki ono ganangalako.’ ¹⁷ Bokai be bong makare kipura-budu nge tago uanana, izama-la be ‘koto’ ngaedi umarangaki be upile be tamoata ngae dieluaki. ¹⁸ Be bong tamoata giriki ono dinangalako ditui be giriki ono diunglako nge giriki ilogu ipile ono daunglako kana nge tago teke ono diunalako. ¹⁹ Mata-ba nedi be tamoata teke ambe imate ara Iesus nge diegunataki. Pol ipile tamoata ara Iesus nge moauriuri isoaki. ²⁰ Bokai be ngau masa ba mpile. Ilogu lelenaka ira. Masa baituka be kana bokainaina labudi mkauataki. Bokai be Pol utegi iboadu Ierusalem ngalako be giriki ngaedi adorakadi dapura. ²¹ Ata Pol isege. Ngai irere ‘Sisa’ aro be giriki ne lilitadi dapura. Bokai be udokimatei be upile danarinaringia-uia nibe ‘Sisa’-lo mnepialako.”

²² Kodeka Agripa Pestus bokai irai, “Ngau urere negu-la be tamoata ngae mlongori.”

Be Pestus ikatu be bokai ipile, “Iauia, zama-la noko golongori.”

Pol Agripa Aro Itui

²³ Izama nge Agripa be Bernis dingazimtinauiaru be azera be moaguru-be-dupunga be dipururu. Koai-bagi panganadi bibia be tamoata bibia zaiza be pera ono 'koto'nga-lo disili. Kodeka Pestus ipile be Pol dieluaki. ²⁴ Makara be Pestus bokai ipile, "Anuatanepoa Agripa, be tamoata bibia makare kasoaki, tamoata ngae kamate! Iuda moarunga eta Ierusalem-lo be makare Sisaria-lo nge dipile-kaina be bokai dimere be dipile tamoata ngae nge moaki moauriuri isoaki. ²⁵ Ata ngau giriki tago teke uteani iboadu ono ngamate. Tago-la. Ata nge ambe nena-la be ipile 'Sisa' aro be giriki ne ngaedi adorakadi kana. Bokai be upile be Rom lakuaka ngapura kana. ²⁶ Ata ngau masa rakana pile 'Sisa' mgereni! Maka ma giriki labudi tago! Nge bokai ka kam moarunga aroming utuiraki, kaiko Anuatanepoa Agripa ka arom utuiraki! Bokai masa giriki ngaedi labudi leleadia-uia dapura be ono ngau pile tekedi mita be mgere. ²⁷ Maka ma ngau ilogu bokai ipile nge tago iuia tamoata uaura-lo isoaki nge tanepia-ba. Giriki ne mangata tatugang be tanepi nge iuia. Tago nge tago iuia."

26

¹ Kodeka Agripa itaguraki be Pol bokai irai, "Ngau usumoalaniko iboadu gopile be ono nemi la goiakiko."

Bokai be Pol luma ane isikeng be nena-la bokai ioiaki, ² "Anuatanepoa Agripa! Iuda giriki ngaedi ogo diunglako bokana ngau ilogu unangai nge iuia-tina kaituka ngau negu-la be arom utui be moiaka kana. ³ Nge moimoi, maka ma kaiko Iuda

mata nedi be egore nedi kuamangtaki-uia. Nge bokai ka ngau uakoroiko, malielie-ba gosoaki be golongora.

⁴ “Soakingagu bakarairai nge natu-tina be Iuda moarunga dikauataki. Soakingagu anua-tina negu-lo be alauri Ierusalem-lo usoaki nge dikauataki-doi. ⁵ Di ambe unana sasalaga-tina dikauataka, be iboadu nedia-la be darangaka ngau tamoata bakarairai kata. Nge maka ma direre-re! Di dikaua ngau Parasi kata. Be kita Iuda marada nge Parasi ka mata kaiboangdi be tagadi ratadi ka ditagatagadi. ⁶ Be nge labu negu ono kaituka giriki negu adorakadi dipurapura nge bokai: Nanaranga moimoi be kana tamada be tubuda irangakadi ka ilogu moarunga ono unangalako be urapurapu. ⁷ Nanaranga kana moimoi be irangaki ngae ka bagi neda kulemoa-be-rua dadoki kana be dirapurapu. Bokai ka ari-ata be oabubu-lo nge Nanaranga dirakerakeakia-la. O anuatanepoa biabia, nge kana tarapurapungi ngae lili-nao ka Iuda giriki oguo di-unglako. ⁸ Nge giriki kata uemaki ngau lama uni Nanaranga masa matedi ngamarangakidi ki? Ki masa ilo-ming bokai lelenakadi dira ki, ‘Nanaranga tago iboadu matemate ngamarangakidi?’

⁹ “Moimoi, toira nge ilogu bokainatuka unanganagai, ‘Zala moarunga-lo mpurapura be ono Nasaret tamoata ara Iesus nge ara mierekeikei.’ ¹⁰ Be Ierusalem-lo nge bokainatuka-la ka umuzimuzi. Tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi aradi-o be Nanaranga tamoata be aine

ne kokoko-tina uaura-lo unangadi. Be bong ra-batakadi dipurapura be umoateadi dapura kana nge ngau usumoalatakidi. ¹¹ Bong kokoko pera ono serereinga moarunga-lo ulakolako be sururu uianiandi be ono lama uninga nedi dasegeaki kana. Namagu iraratakidia-tina! Bokaibe anua akerengadia-lo nge ulakolako be moatubu bibia-tina uianiandi.

¹² “Be nge alale negu ngaedi tekenao ka tamoata Nanaranga ditabatabai dimuamuadi aradi-o be dinepia be Damaskus ulako. ¹³ Biabiadi, be nge zala-lo ualalale ka malama kaiboangina-tina amari malamaka iuasadi nge malamaka ruangagu zaiza iboaling-kama. Nge amarisoaso-tina bokana. ¹⁴ Makara nge keka moarunga nge kateka-o kitapuloria. Be malonga teke Ibru pile-lo bokai iraiia, ‘Sol, Sol, bakara ka moatubu bibia kuianana? Bokai kumuzimuzi nge nem ka sururu kuianiango.’

¹⁵ “Be ngau ukatu be bokai utegi, ‘Tanepoa, kaiko naita kata?’

“Be Tanepoa ikatu be bokai iraiia, ‘Ngau Iesus. Be nge ngau ka moatubu bibia kuianana. ¹⁶ Ata gotuirake be aem babadi-o gotui. Makare up-urakamko nge mnangaiko be malipilipi negu gopura kana. Be masa mata-ita bokana be kana kaituka kuita nge tamoata takadi gorangakidi. Be kana mitikingko kana nge gorangakidi be. ¹⁷ Ngau masa ungguma nem Israel, be Ungguma Takadi lumadia-lo ka muketiko. Be mnepiko be Ungguma Takadia-lo golako ¹⁸ be masa goalale be matadi gouasari be oabubu dapereki be malama-lo dalako, be Satang kaiboang ne dasegeaki be

Nanaranga kaiboang nena-lo dalako. Bokai masa ngau-lo be lama dauni be Nanaranga muzigoala nedi ngarokakiledi, be masa Nanaranga ungguma ne nena-la be idokidi be inangadi nge maradi kabadi dadoki.’

¹⁹ “Bokaibe, Anuatanepoa Agripa rai-kaba bokana lang anua-lo udoki ngaedi nge tago umurinadi. ²⁰ Matamata Damaskus tamoata be aine pile ngaedi ueluakidi, kodeka Ierusalem tamoata be aine ueluakidi be alauri nge ege-ege Zudea kaba-lo ueluaki, be alauri nge pile ngaedi Ungguma Takadi ueluakidi. Ngau mangata bokai uradi, ‘Muzigoala neming kamarokaki be Nanaranga kamatalari, be muzinga-ming nge mangata kamananga kam ambe ilo-ming kabuiri.’

²¹ Ngau pile bokainaina ka mangata urarangaki. Be nge labu ngaenao ka Iuda ditaguraki be Nanaranga pera nena-lo ka didokimatea be dau-moatea kana. ²² Ata Nanaranga ka idumaiautina nibe imai-ba amari ngaena-lo. Nge bokai ka kaituka makare utui be pile ngaedi tamoata aradi tagotago be tamoata aradi otioti matadi-o be mangata urarangaki. Ngau tago pile takadia-ba kaoa ka urarangaki. Tago-la. Ngau pile maka toira ‘propet’ be Moses mangata dirangaki ka urarangaki. ²³ Moses Mata ne be ‘Propet’ bokai dipile, ‘Kristus masa sururu bibia-tina ngadoki be ngamate, be alauri masa ngai ka matamatanatuka mate-lo be ngamarang. Be nge ngai ka Nanaranga malama ne ungguma ne Israel be Ungguma Takadi mangata ngarangakadi kana.’ ”

²⁴ Makara nge Pestus itaguraki be Pol pilenga

lukangadi-o itoto be bokai ipile, “Pol, kaiko ambe kungao! Sule bibia-lo kulako ka kauangam diemakiko be kungao!”

²⁵ Be Pol ikatu be bokai ipile, “Biabiadi Pestus, ngau tago ungao! Nge pile kalingodi ka upilepile, be pile upilepile ngaedi nge tago ngaongao pile kaa. ²⁶ Anuatanepoa Agripa nge kana moarunga urarangaki nge ikauataki-doi. Nge bokai ka adoado-la uraraiko be tago taburigu ira be upilepile. Ngau ukaua kana moarunga ngaedi nge nem matam-lo kuita be nem kungim-lo kulongo. Bakara, kana ngaedi nge tago komanga-lo ka emakadi dipura. ²⁷ Anuatanepoa Agripa, kaiko ‘propet’ pilengadi lama kungdi ki tago? Ngau ukaua lama kungdi!”

²⁸ Makara nge Agripa bokai ipile, “Ilom ipile kaituka-tina-la uanana mukudi ngaedi ilodia-lo kaiko kuboadu ilogu gobuiri be Kristen mpura ki?”

²⁹ Be Pol ikatu be bokai ipile, “Uanana tutukura ki sasalaga nge ngau tago ilogu ibuku. Ata rabo negu Nanaranga-lo nge urere kaiko be tamoata kaituka kalongolongo-ra nge ngau bokana kama-pura. Ata tago urere ngau bokana uaura-ming dapura.”

³⁰ Pol bokai ipile nge Agripa itui. Itui nge Pestus, Bernis be moarunga makara disoaki nge ditui, ³¹ be pera ilo ono disoaki nge dipereki. Dialalale nge nedia-la maradi bokai dipile, “Tamoata ngae nge giriki tago teke iemaki be iboadu ono ngamate ki uaura-lo ngasoaki.”

³² Kodeka Agripa itaguraki be Pestus bokai irai, “Iboadu-tina tamoata ngae rubetaka ngapura, ata

nge ambe irere ‘Sisa’ aro ngatui be ‘koto’ ne ngalongo kana.”

27

Pol Ireba Be Rom ilako

¹ Makara be pile dipali be gareba be Itali kaba-lo galako kana nge Pol didoki be tamoata uauralo disoaki alu zaiza be Rom koai-bagi tamoata biabia teke luma-nao dinangadi. Koai-bagi ngae nge ‘Sisa’-la ka ne. Koai-bagi tamoata biabia ngae ara Zulus. ² Makara be kati rebareba teke anua ara Adramitium-lo ka ipura-o kibuli. Kati ngae nge raua moarunga Esia kaba-lo dieno-lo ngalako kana. Kodeka moali ono kati dokimatenga nge kirube be kireba be kialale. Be Aristakus nge kireba-budu. Ngai nge Tesalonika, ege Masedonia kaba-lo tamoata kata.

³ Izama nge Saidon anua-lo kitoka. Makara nge Zulus muzi iauia Pol iemakani be ilikitaki be ilako ruangana-lo be rakana irere nge diani.

⁴ Kodeka Saidon kipereki be kireba. Oasa nge ikai-tina bokana motu ara Saiprus lolakana-lo kireba. ⁵ Kodeka makasi biabia teke kitotoki be Maira anua ege Lisia kaba-lo kitoka. Makasi biabia kitotoki nge anua ara-diaru Silisia be Pampilia-lo ka ieno. ⁶ Makara nge Rom koai-bagi biabiadi nedi kati teke Itali ngalako kana nge ite be isalangaki-kama. Kati ngaeni nge Aleksandria nedi.

⁷ Be makara be kireba nge reba dira-tina be aboabo be kirebareba nibe amaridi kokoko dimanubu noko suma tekana-lo anua ara Nidas saringa kitoka. Nidas-lo be kaba gareba kana nge

oasa ikai-tina. Bokaibe Krit motu babarikana-lo kireba be kilako anua ara Salmone kibagapaliti. ⁸ Makara motu babarikana-lo kirebareba nge reba dirakama be nibe kaba aradi Raua Iauia-lo kitoka. Kaba ngaedi nge anua ara Lasea saringa ka dieno.

⁹ Oasa tago diuia be reba disalaga-kama. Bokaibe makara kipura nge ambe aoara-bong disaringa, be Iuda bong nedi biabia ono kangkang ziraunga nge ambe ilako. Nge ambe anua-goala bong be tago iboadu garebareba-la. Bokaibe Pol itaguraki be mangmang bokai iungdi, ¹⁰ “Ruanga, ngau ilogu ipile tareba be talale masa giriki bibia taita kana, be baraoa kati tarokaki. Tago masa kati-la ka tarokaki kana. Kurari be kita neda-la nge taleua kana.” ¹¹ Ata Rom koai-bagi biabia nedi nge tago Pol pilenga itagadi. Itaguraki kati singlarangara be kati-marau pilengadi itagadi. ¹² Raua ono kidai nge aoara bong-lo tago iauia ieneno. Bokaibe keka moarunga kirebareba marama nge tamoata kokoko-tina direre gareba be galale. Maka ma iloma bokai kinanga gapi be anua ara Piniks gadoki. Piniks anua-lo nge raua iauia ieno be iboadu aoara bong-lo makara gasoaki. Motu Krit-o nge makarana-la ka raua iauia ieno. Raua ngae nge motu buruna-o ka ieno be enaua-lo be enata-lo kaba italari, be aoara bong-lo nge motu ngara lolakana-lo ka ieno.

Anua-goala Makasi-lo Ipura

¹³ Makara nge uau muku dipura. Uau ngaedi dipura nge kati-onaona ditaguraki be nedi pile dipali nge ditagadi. ‘Angga’ kati dokimatenga direpeki be Krit motu lolaka kisauang be kireba

be kialale. ¹⁴ Ata oaikiki-tina oasa kaiboangi motu ege auanga-nao ka imarang be motu atabala imai be idoki-kama. Oasa ngae nge aoara-lo ka imarang be ara bokai auara-kai. ¹⁵ Makara nge kati anua-goala ngaena-lo ilako, be kati tago iboadu oasa ngatalari bokana kiburi be oasa kitagai. Maka ma oasa ikaiboang-tina! ¹⁶ Oasa kibagai nibe kilako motu mukumu teke ara Koda lolaka-nalo kilako, kodeka kati mukumu ono tokanga kireperepeki nge kati biabia-o kisalangaki. Ata makasi nge kati mukumukuna-lo ikauri, be salangaka nge iratina. ¹⁷ Kisalangakia-doi nge oarige bibia didoki be kati ono kirebareba dipipisi be ono kati didokikai. Tamoata kati-onaona nge taburidi dira masa kati Siria kaba-lo be tuku-lo ngalako. Bokaibe reba dibalaki be ‘angga’ makasi-lo dirokakalako be ono kati nena-la iadoraki be oasa dibagabagai. ¹⁸ Makara nge kodeka anua igoala-tina, be izama nge kati-o malipilipi ditaguraki be kurari makasi-lo dirokaki-lako. ¹⁹ Be izama nge kati kana ne moarunga kati-o nge nedi luma-di ane be makasi-lo dirokaki-lako. ²⁰ Amaridi kokoko-tina dilako nge amari tago sesu kite, be oabubu-lo nge goai tago teke kite. Maka ma ura be zim dilaba be anua nge kodeka igoala-tina! Makara nge keka ambe iloma bokai kinanga, “Tagona-tina iboadu uketa-ma dapura!”

²¹ Ambe uanana sasalaga-tina tamoata kati-o disoaki kangkang tagotago disoaki bokana Pol ituirake be bokai ipile, “Ruanga, ngau pilengagu tago talongo be Krit motu kapereki. Pilengagu kamalongo bokana nge ambe tago iboadu kaituka

kurari be kana moarunga kati-o tarokaki, be tago iboadu ambe goala ngaedi tadoki. ²² Ata ngau bokai uakoro-kaming: kamakaiboang! Tago tekem masa goleua. Kati-la ka masa ngaleua. ²³ Bakara, rodo nge Nanaranga negu maka umalipilipini nge ‘enzel’ ne teke ipura be sakeguo itui ²⁴ be bokai ipile, ‘Pol, taburim moaki ira. Kaiko masa ‘Sisa’ aro gotui. Bokai gokaua Nanaranga nge ilo uarika. Bokai be ilo irakinga ane be tamoata makare karebareba-budu nge lumam-o isalangakidi be tago teke masa ngaleua.’ ²⁵ Bokai be nge ngau ka ura-kaming, ‘Kamakai-boang! Bakara, ngau Nanaranga lama unani kana moarunga masa iraiiau-la bokana dapura. ²⁶ Moimoi kana masa bokai dapura, ata masa motu tekenao ngaroroakikita.’ ”

Kati Itataposaki

²⁷ Oabubu kulemoa-be-oatianao nge isi makasi ara Adriatik-lo oasa ibaga-kama be kilako-la be ieno. Ilako be ambe oabubu lukangana-tinao nge kati-o malipilipi kilalangadi bokai dinanga ambe kabu kisaringadi. ²⁸ Bokai be oarige salagabuli teke didoki be moatubu teke burunao ditukui be makasi-lo diurumalako be kaba bokai dita makasi ambe taonga ‘120 fit’ bokana. Kaba mukuna-la unana disalaga be ngaua didoki nge ambe ‘90 fit’ bokana. ²⁹ Taburidi bokai dira kati ambe patu-o gatataposaki kana nge ‘angga’ oati kati kabi-nao be makasi-lo dirokaki-lako be bokai dirabo, “Iei, anua ngazama marakai.” ³⁰ Makara nge kati-o malipilipi ditaguraki be dairatu kana.

Kati muku ono tokanga nge dirubetaki be makasi-lo diurumalako be suri ‘angga’ kati aro makasi-lo dananga bokana dimuzimuzi. ³¹ Kodeka Pol itaguraki be Rom koai-bagi biabia nedi tamoata ne zaiza be bokai iradi, “Tamoata ngaedi kati-o disoaki masa uketada dapura. Tago nge tagoma!” ³² Bokai be koai-bagi tamoata ngaedi ditaguraki be kati muku ono tokanga nge oarige ditaratoto be makasi-lo isapasi-lako.

³³ Anua ambe ngazama-sereki kana nge Pol itaguraki be moarunga kati-o bokai iakorodi, “Ambe amaridi kulemoa-be-oati moarunga aburo tungtung kasoaki, be kangkang tago sesu kakang. ³⁴ Bokai be kaituka-tina nge ngau bokai uakoro-kaming, ‘Kangkang muku kamakani.’ Kamamoanako be masa ono neming uia kamasoaki. Tagona-tina iboadu donga-ming teke pangana-mingo nge ngaleua.” ³⁵ Pol bokai ipile kodeka ‘bereti’ teke idoki be moarunga arodi ka Nanaranga iperui be ikingkotoi be ambe ikangkani. ³⁶ Makara nge moarunga kaiboang didoki be dimoanako. ³⁷ Keka tamoata moarunga makara kati-o kisoaki nge ‘276’ moarunga. ³⁸ Moarunga dimoanako be didoli nge kangkang enongadi moarunga makasi-lo dirokaki-lako be ono kati diaka-marakai.

³⁹ Anua izama be tamoata kati-o dimalipilipi kaba dililiti nge tago dikilala. Ata raua-ka muku teke lulu ono ieno dite be bokai dipile, “Iboadu nge ramoramo kati makara tarokaki.” ⁴⁰ Makara be ‘angga’ oarigedi kitaratoto be ‘angga’ ditaioi. ‘Angga’ taratotokadi dipura nge bong-doi teke singara oarigedi rubetakadi dipura. Kodeka reba

kati aroaro nge dirape be ono kati ipanana be kabu itagai. ⁴¹ Ata ilako be alangao isalangaki. Be sumuru dilako be alangao ditui be dikaiboang uia, ak kabi nge mangalu kanabibia dizampos-aposaki nibe mukumuku ipura.

⁴² Makara nge Rom koai-bagi tamoata ditaguraki be diepilei be tamoata diuauridi be dibagabagadi nge daumoatedi kana. Tago direre dangara be datoka be dairatu. ⁴³ Ata koai-bagi bibia nedi tago irere Pol ngamate. Bokaibe pilengadi itoto be tago diumoatedi. Ata tamoata ngara diamang nge iradi be dinokulako-mua be dingara be ditoka. ⁴⁴ Be takadi nge iradi be baba buru-o ki kati mapala didoki be odio ditoka. Be nge bokainatuka be adoado-la be kitoka.

28

Molta Motu-nao

¹ Kitoka nge kaba bokai kita nge Molta motu-nao ka kitoka. ² Anua-marau ilodi ditagakamaitina be adoraka iauia-tina diemaka-kama. Ura nge ipurapura be madidi ilaba-tina bokana anua-marau ditaguraki be eoa ditau be kiboatoboato. ³ Makara nge Pol ilako be rega ibudinaki be eoa-lo inanganangalako. Inanganangalako nge moata zazai teke eoa ragogokadi be rega-lo ipusika nge luma-nao ikarati be luma iuaurani. ⁴ Be bong tamoata motu ngarana-onaona moata Pol luma-nao itobitobi be dite nge bokai dipile, “Tamoata nge masa tamoata-kangkang kata! Moimoi makasi-lo nge iratu, ata giriki ne moatubukadi tago iboadu ngairatudi!” ⁵ Kodeka Pol itaguraki

be luma irurukaki be moata ngae eoa-lo isapasi-lako, ata tago sesu ba iuai. ⁶ Tamoata be aine makara nge ilodi dipile Pol masa luma ngakauri ki ngasapasiria be ngamate, ata uanana sasalagatina dirapu nge kana tago teke ipurani. Makara nge ilodi takadiaba dinanga be dipile Pol nge nanaranga kata.

⁷ Makara kitoka kana saringa nge tamoata biabia motu ngarana-onaona kateka ne bibia alu dieno. Tamoata ngae ara Pabilius. Makara be Pabilius ibaga-kama be pera kanana-lo ilakuakikama. Be amaridi toli ilodia-lo nge pera kanana-lo iadorakikamai-tina uia be moanako bibia iemaki-kama. ⁸ Pabilius tama nge more kusiragogo be tine-galalai didoki be bokai zirapulo ieno. Makara be Pol ilako be ite. Kodeka iraboni be luma ono inangaria be iaka-uiaki. ⁹ Be bong kana ngae bokai ipura nge moremore moarunga motu ngaenao nge dieluakidi be akauiakadi dipura. ¹⁰ Bokai be kana kokoko-tina ane diduma-kama. Be bong gareba kana nge kana moarunga reba nemai-lo kireretaki nge kati nema diauni.

Molta Motu-nao Be Rom Kilako

¹¹ Makara kisoaki be kalea toli dimanubu nge kati rebareba teke makara aoara ikomai be ieno ngaenao kibuli be kialale. Kati ngae nge Aleksandria nedi, be ara “nanaranga uadaruaru.” ¹² Kireba be kilako Sirakius anua-lo kitoka be makara amaridi toli kisoaki. ¹³ Makara be kireba be kialale be anua ara Regium-lo kitoka. Izama nge gamaia oasa ipura be idumakama be amaridi rua-la ilodia-lo be anua ara

Peteoli kidoki. ¹⁴ Anua ngarana-lo nge tamoata Kristus lama diunani alu makara kipurakadi be dira-kama be amaridi lima-rua sakedio kisoaki. Kodeka makara be ae-mailo kialale be Rom kilako. ¹⁵ Taritokada Rom anua-lo nge dilongo ambe kipurapura. Bokaibe dizaladoki-kama be dipura kaba aradi Apius Malala ne be Pera ono Enonga Toli-lo dipuraka-kama. Tamoata ngaedi kitedi nge Pol itaguraki be Nanaranga iperui be kaiboang idoki-tina. ¹⁶ Bong Rom anua-lo kipura nge Pol sumoalani ipura be iboadu rubena-ba ngasukoaki. Be tamoata narinari nge tekena-la ka Pol inarinaringi.

Rom Anua-lo

¹⁷ Amaridi toli muridi nge Pol itaguraki be Iuda bibia nedi moarunga Rom anua-lo ikeliakidi. Dipura be dikabuni kodeka Pol itui be bokai iradi, “Taritokagu, moimoi ngau tago sesu tamoata be aine neda be mata neda tubuda diangkita uerekeidi, ata diuaurau-ba Ierusalem-lo be ungguma Rom luma-dio dinangaia. ¹⁸ Dililita be ngau giriki negu tago be darubetaka kana. Maka ma ngau giriki tago teke uemaki be iboadu ono mate. ¹⁹ Ata Iuda pile oguo diungla-lako be ieno bokana zala tekena-la ienona be bokai upile, ‘Ak, nge iuia. ‘Sisa’ aro mtui be giriki negu ngaliliti.’ Nge tago ungguma negu Iuda ka pile odio unglako. Tago! ²⁰ Nge labu ngaenao ka ukeliaki-kaming be mte-kaming be taepilei-budu kana. Ngau kaituka uaura-lo usoaki nge tamoata maka Israel moarunga ilodi ono dinangalako be dirapurapu lili-nao ka uaura-lo usoaki.”

²¹ Be di dikatu be bokai dipile, “Keka ‘pasi’ tago teke Zudea-lo kidoki kaiko irangakiko. Tago. Be taritokada ene be dimai nge tago sesu rukum goalakingadi dirangaki ki pile goalakadi teke ane dirangakiko. Tago-la. ²² Ata keka kirere kaiko ilom bakara kunanganangai nge gorakama be galongo. Maka ma keka kikaua ege-ege nge Kristen sapara ngae nge diduaduai.”

²³ Bokai be pile dipali be ramani teke dinangai be kaba Pol zaiza daepurari kana. Be ramani ngaenao nge kokoko-tina Pol isukoaki kanana-lo dipura. Be oabube isulesuledi nibe ilako rairaituka-tina. Anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge isikengtakadi be mangata irangaki, be Iesus rangaka nge Moses Mata nena-lo be ‘Propet’ gerengadia-lo pile idoki be ono ilodi iung. ²⁴ Moimoi alu ilodi iung, ata alu tago iboadu lama dauni. ²⁵ Bokai be Pol ambe pile ne alalaurituka iememaki nge nedia-la maradi pile diebulongakidi, be ditui be nem-be-alale dipuraki, bakara Pol nge ambe bokai ipilepile, “Oli Spirit pile moimoi be kalingodi ‘propet’ ara Aisaia aoa-nalo bokai iemaki,

²⁶ ‘Tamoata ngaedia-lo golako be bokai gopile, “Masa pile kamalongolongo, ata ilo-ming masa tago dazama. Masa kana kamaitaita, ata labudi masa tago kamakauataki.”

²⁷ Maka ma ungguma ngaedi panganadi ambe ubadia-ba ka dieno. Kungidi ambe diono, be matadi ambe dikalauri. Tago bokana nge ambe kungidi pile dalongo, be matadi kaba daita, be panganadi ambe dazama, be

dabuiridi be ngau datalara be ngau miakauiakidi,' Nanaranga bokai ipile.” (Ais 6:9-10)

²⁸ Be Pol pile ne ngamambuaki kana nge bokai ipile, “Bokai kamakaua! Baituka be Nanaranga tamoata moarunga ngauketidi be ngamuleakidi kana nge ambe Ungguma Takadi aniadi ipura. Be dalongo-la be kana!” [²⁹ Pol pilenga muridi nge Iuda ngaedi ditaguraki be nedia-la maradi diegoregore be dialale.]

³⁰ Alauri nge Pol makara barasi rua pera teke izazazai be ono isukoaki. Be tamoata be aine dipurapura nge imolamolatakidi be pera kanana-lo ibagabagadialako. ³¹ Be anua ono Nanaranga ngatanepoa kana nge mangata irangarangaki, be Tanepoa Iesus Kristus nge isulesuletaki. Tago sesu taburi-ra-lo be mangata ipilepile be isulesule. Tago-la. Rerengana-lanalo ka bokai imuzimuzi. Be kana tago teke zalaka sesu iono.

Testamen Oauoau
The New Testament in the Manam Language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Manam long Niugini

copyright © 1996 Papua New Guinea Bible Translation Association

Language: Manam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

3f31539d-0155-5160-a99e-2a9707974158